

”Pitää lapsiin valaa se usko, että me oikeasti
seistään sun rinnalla”

- Epäsuoran kouluväkivallan ilmeneminen ja
puuttumiskeinot Uudenmaan peruskouluissa

Anton Klemola, Satu Saastamoinen

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”Pitää lapsiin valaa se usko, että me oikeasti
seistään sun rinnalla”**

**- Epäsuoran kouluväkivallan ilmeneminen ja puuttumiskeinot
Uudenmaan peruskouluissa**

Anton Klemola, Satu Saastamoinen
Sosiaalialan käytäntöjen
asiakaslähtöinen kehittäminen
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2022

Anton Klemola, Satu Saastamoinen

”Pitää lapsiin valaa se usko, että me oikeasti seistään sun rinnalla”

- Epäsuoran kouluväkivallan ilmeneminen ja puuttumiskeinot Uudenmaan peruskouluissa

Vuosi

2022

Sivumäärä

103

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisin keinoin epäsuoraan ja usein pitkittyneeseen kouluväkivaltaan puututaan peruskouluissa Uudenmaan alueella. Tavoitteena oli koota ja levittää hyviksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Tutkimuskysymykset keskittyivät siihen, miten epäsuoran kouluväkivallan tunnistaa ja miten tilanteisiin kouluissa puututaan. Lisäksi kysyttiin, millaista tukea kuraattorit toivovat epäsuoriin kouluväkivaltilanteisiin.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehysessä tarkastellaan epäsuoran kouluväkivallan ilmene-
mismuotoja ja laajuutta. Opinnäytetyössä käytetään tietoisesti kouluväkivallan käsitettä kou-
lukiusaamisen synonyymina kuvaamaan tarkemmin ilmiön laajuutta ja vakavia seurauksia. Kouluväkivallan tunnistamisen edellytyksenä on ymmärtää ilmiöön liittyviä rooleja sekä yhteisöllisyyden merkitystä kouluissa. Moniammatillinen yhteistyö on pitkittyneisiin kouluväkivaltilanteisiin puuttumisessa välttämätöntä.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena. Opinnäytetyön aineistonkeruuta varten haastateltiin kuutta kuraattoria teemahaastatteluin, ja tarkasteltiin kouluväkivallan ilmiötä erityisesti 5-6-luokkalaisten keskuudessa. Analyysitapana oli sisällönanalyysi, jossa käytettiin teemoittelu. Tutkimustulokset osoittavat, että epäsuoraa kouluväkivaltaa on haastava tunnistaa kouluissa tai siihen puututaan liian myöhään. Yhteistyötä sekä arvokeskustelua kodin ja koulun välillä tulisi lisätä, samoin kun avointa keskustelua inklusiosta. Yhteisöllisyyden kehittäminen on merkittävässä osassa kouluväkivallan ehkäisevässä työssä, sillä puuttuminen koettiin helpomaksi turvallisessa ja avoimessa kouluyhteisössä. Kouluväkivaltatyöhön tarvitaan lisää aikaa ja resursseja, jotta koulujen kiusaamisen vastainen työ saataisiin osaksi koulun arkea koko kouluyhteisön yhteiseksi toiminnaksi.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että ennaltaehkäisyn sekä tunnistamisen tukeminen on merkittävää. Kiusaamistilanteiden puuttumiseen kuuluvaa seuranta on tehtävä säännöllisesti ja tarpeeksi pitkään tilanteiden jälkeen. Kouluväkivaltatilanteita selvitetessä on tärkeää työskennellä koko luokan kanssa, jotta puuttuminen olisi riittävän tehokasta. Kehittämisehdotuksina kuraattoreilla ja koulusosionomeilla tulee olla selkeä työnjako, tunnistamista tulee helpottaa ja yhteistyötä kodin sekä koulun välillä pitää tiivistää. Kehittämisen konkreettisena tuotoksena koulujen käyttöön tehtiin huoneentaulu, jonka avulla sekä koulujen henkilökunta että oppilaat voisivat tunnistaa epäsuoran kouluväkivallan eri muodot helpommin. Tunnistamisen myötä kouluväkivaltaan puuttuminen helpottuu, ja tilanteet tulevat aiempaa varhaisemmassa vaiheessa ilmi.

Asiasanat: koulukiusaaminen, kouluväkivalta, kuraattorit, yhteisöllisyys, roolit, moniammatillisuus

Anton Klemola, Satu Saastamoinen

"You Have To Instill in the Children the Belief That We Really Stand by Them"

- Manifestations and Intervention Methods of Indirect School Violence

in Primary Schools in the Uusimaa Region

Year

2022

Pages

103

The purpose of the thesis was to determine what different intervention methods are used to intervene in indirect and prolonged school violence in primary schools in the Uusimaa region. The aim was to combine and spread good practices of intervening in indirect school violence. The research questions were focused on how indirect school violence can be identified and how indirect school violence is intervened at schools. Additionally, it was asked what kind of support school social workers need to tackle school violence more efficiently.

The theoretical framework of the thesis is based on the scope and different forms of indirect school violence. In this thesis, school violence is used consciously as the synonym of bullying to more specifically describe the severe consequences and scope of the phenomenon. There must also be understanding of different social roles and importance of communality at schools to identify school violence situations. Multiprofessional cooperation is required to intervene prolonged school violence situations.

The research approach is qualitative. Six school social workers were interviewed to collect the data through theme interviews. School violence as a phenomenon was mainly discussed regarding fifth to sixth grade pupils. The method of the analysis was theme-based analysis. The results show that there are difficulties in identifying indirect school violence at schools or interventions are made too late. There is a need to increase co-operation and value-based discussions between schools and families together with having more open dialogue regarding inclusion. Community development is considered an important factor in preventing school violence situations. The school employees felt that intervening is easier when the school community is safe and open. More resources and time must be aimed towards school violence work in order to have anti-bullying work as a part of everyday school life and joint action of the school community.

Overall, the study suggests that it is important to support prevention and recognition of school violence. Bullying must be monitored regularly and long enough after situations have been resolved. In order to have efficient interventions, it is important to work with the whole class rather than just with the victim and the abuser. The development proposals are that school social workers and school counselors should have clear division of labor, identifying school violence should be made easier and school employees should collaborate more with families. As an output of the development, there is a room board created for schools to help professionals and pupils identify different indirect forms of school violence more easily. Thanks to the identification, intervention in school violence becomes easier, and the situations become known earlier than before.

Keywords: bullying, school violence, school social workers, communality, social roles, multi-professionalism

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	9
2.1	Koulukiusaaminen ja -väkivalta yhteiskunnallisessa keskustelussa	9
2.2	Peruskoulu toimintaympäristönä	11
2.3	Kuraattori oppilashuollon jäsenenä.....	12
3	Kouluväkivalta on ryhmäilmiö	14
3.1	Koulukiusaaminen on kouluväkivaltaa.....	14
3.2	Epäsuora kouluväkivalta	17
3.3	Sosiaaliset roolit ja normit	18
3.4	Kouluyhteisö	21
4	Kouluväkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen	22
4.1	Lainsäädäntö velvoittaa puuttumaan kouluväkivaltaan	22
4.2	Koulurauha	23
4.3	Monilaiset verkostot ja yhteisöllinen oppilashuolto	23
4.4	Koulujen kurinpitotoimet.....	25
4.5	Kurinpitotoimien arviointi	27
4.6	Koulujen kiusaamisen vastaiset suunnitelmat	28
4.7	Toimintamalleja ja toimenpideohjelmia	30
4.7.1	KiVa Koulu	30
4.7.2	Verso -vertaissovittelu	31
4.7.3	K-0-toiminta.....	32
4.7.4	KIPU - Kiusaamiseen puututaan - toimintamalli	34
4.7.5	SKY - Sitouttavan kouluyhteistyön malli	34
4.7.6	ProKoulu	35
4.7.7	Check In-Check Out (CICO).....	36
4.7.8	Yhteenveto toimintamalleista ja toimenpideohjelmista	36
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	38
5.1	Tutkimuksen eteneminen.....	38
5.2	Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	40
5.3	Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	42
5.4	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	44
5.5	Aineiston analysointi	45
6	Tutkimuksen tulokset.....	48
6.1	Epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen.....	48
6.2	Kouluväkivaltilanteisiin puuttuminen	51
6.3	Yhteisöllisyys kouluissa.....	55

6.4	Tuki epäsuoriin kouluväkivaltatilanteisiin	57
7	Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset	60
7.1	Ennaltaehkäisyn ja tunnistamisen tukeminen.....	60
7.2	Kouluosionomit oppilaiden tukena.....	62
7.3	Seuranta ja tuen tarve	63
7.4	Resursseja kouluväkivallan vastaiseen työhön	64
7.5	Kodin ja koulun yhteistyö.....	65
7.6	Kouluväkivallan tunnistaminen - huoneentaulu	65
8	Pohdinta.....	66
8.1	Reflektio tutkimuksen tuloksista ja opinnäytetyöprosessista	66
8.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	72
8.3	Jatkotutkimusaiheet.....	75
	Lähteet	77
	Kuviot	83
	Taulukot	83
	Liitteet.....	84

1 Johdanto

Koulukiusaamista ja -väkivaltaa esiintyy eri muodoissaan lähes kaikissa kouluissa ja kaikilla luokka-asteilla (Kulmalainen 2014, 225). Koulukiusaaminen ja -väkivalta ovat yksi kouluikäisiin eniten vaikuttavista ilmiöistä, josta puhutaan vuosittain paljon myös julkisessa keskustelussa. Vuosittain koulurauha julistetaan aina syksyisin, ja marraskuussa vietetään esimerkiksi lasten oikeuksien teemaviikkoa. Lisäksi erityisesti rajuimmat kouluissa tapahtuvat väkivallan teot uutisoidaan näkyvästi valtakunnan medioissa. Kouluilla kuraattorit kamppailevat työssään päivittäin koulukiusaamisen- ja väkivallan aiheiden parissa.

Tässä opinnäytetyössä käytetään tietoisesti ensisijaisesti kouluväkivallan käsitettä koulukiusaamisen käsitteen rinnalla, vaikka Suomessa perinteisesti koulukiusaamisen termi on yleisempi. Koulukiusaaminen käsitteenä ei kuvaile tarkasti ilmiön vakavia ja usein pitkäaikaisia vaikutuksia uhuriin. Kouluväkivalta voi aiheuttaa yksilölle vakavia haittoja pitkäksi aikaa ja johtaa esimerkiksi mielenterveysongelmiin. Mielenterveyshäiriöt ovat nuoruusikäisten tärkein toimintakykyä heikentävä sairausryhmä (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010, 2036). Puhuminen vain kiusaamisesta vähättelee uhrien kokemusta heidän kohdatessaan kouluväkivaltaa. Kouluväkivalta voi olla erittäin rajua ja sisältää paljon fyysisiä elementtejä, mutta toisinaan se on muodoltaan hienovaraisempaa. Tätä hienovaraisempaa ja usein vaikeammin havaittavaa muotoa kutsutaan tässä työssä epäsuoraksi kouluväkivallaksi.

Epäsuoran kouluväkivallan sisällä tarkemmin tarkastellaan erityisesti pidempään jatkuneita tilanteita, joihin ei ole löydetty pysyviä ratkaisumalleja ja puuttumisen tapoja. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä on pohtinut raportissaan kiusaamisen ehkäisyyn ja koulurauhaan liittyviä asioita. Työryhmä tekee loppuraportissaan kehittämissuhteita kiusaamisen ehkäisemiseksi. Yhtenä kehittämissuhteena todetaan, että tulisi käynnistää selvitystyö, jonka tavoitteena on löytää keinoja ja menettelytapoja pitkittyneiden kiusaamista-pausten selvittämiseen. (Elo & Lamberg 2018, 21.) Epäsuoraa kouluväkivaltaa tunnustetaan kouluissa huonosti, ja pidempään jatkuneissa tilanteissa kouluilla työskentelevät aikuiset tuntevat keinottomuutta puuttumisessa (Salmivalli 2017, 25). Epäsuoraa kouluväkivaltaa tai epäsuoraa kiusaamista ei ole myöskään tutkittu kovinkaan paljon. Tulokulma tuttuun aiheeseen on opinnäytetyössä perinteisestä asetelmasta poikkeava, jolloin mahdollisuutena on myös uuden tiedon löytäminen.

Kouluväkivalta linkittyy siihen millainen yhteisöllisyys luokassa ja koulussa laajemmin vallitsee. Yhteisö voi joko olla voimavara kouluväkivallan ehkäisyssä tai mahdollistaa kouluväkivallan antaen sen tapahtua. Työssä tarkastellaan myös erilaisten sosiaalisten roolien ja normien vaikutusta kouluväkivallan tapahtumiseen. Lapset ja nuoret ovat herkässä iässä, jossa

vertaissuhteissa hyväksytyksi tuleminen on tärkeää, minkä vuoksi omaa toimintaa ei aina mietitä riittävän pitkälle. Kouluväkivaltilanteessa jokainen yhteisön jäsen on jollain tavalla mukana, vaikka olisikin vain tilanteen ulkopuolinen seuraaja. Koulun aikuiset, kuten kuraattorit, ovat aitiopaikalla puuttumassa kouluissa tapahtuvaan kouluväkivaltaan, mutta he tarvitsevat lisää tukea ja keinoja puuttua näkemäänsä kouluväkivaltaan. Lainsäädäntö velvoittaa aikuisia puuttumaan kiusaamiseen (Hamarus 2012, 59). Lainsäädännön tasolla voidaan määritellä tarkemmin kouluväkivaltaa tai kiusaamista, mutta arjen puuttumisen ja ilmiöön vaikuttamisen toteuttavat ammattilaiset, jotka toimivat myös moniammatillisesti yhteistyössä.

Opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Uudenmaan alueella haastatellaan peruskouluilla työskenteleviä kuraattoreita, joilta halutaan saada tietoa siitä, mitä pysyviä hyviä käytäntöjä tai toimintamalleja kouluilla on käytössä kouluväkivaltaan puuttumisessa. Opinnäytetyön tavoitteena on koota ja levittää hyväksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisesta. Haastatteluiden pohjalta tulleet kehittämisehdotukset kootaan yhteen ja jaetaan eteenpäin.

Opinnäytetyön luvussa kaksi esitellään opinnäytetyön lähtökohdat. Luvussa kolme kerrotaan kouluväkivallasta ryhmäilmiönä keskeisten käsitteiden kautta. Neljännessä luvussa esitetään kouluväkivallan ehkäisyyn sekä puuttumiseen olevia keinoja toimintamallien, koulun kurinpitotoimien kautta ja moniammatillisen yhteistyön kautta. Viidennessä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteutustavasta, selostetaan yksityiskohtaisemmin tutkimuksen tarkoitusta sekä tavoitetta ja esitellään tutkimuskysymykset sekä käytetyt tutkimusmenetelmät. Kuudennessa luvussa analysoidaan tutkimuksen tulokset. Seitsemännessä luvussa esitetään johtopäätöksiä ja kehitysehdotuksia tulosten pohjalta. Lopuksi kahdeksannessa luvussa on pohdintaa ennen lähde- ja liiteluetteloita.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Kouluväkivaltaan liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa ovat nousseet julkisuuteen erityisesti vakavimmat väkivallan teot. On alettu harkita, että pitäisikö koulukiusaamistapauksia tai osaa niistä nimittää kouluväkivallaksi. Työmme toimintaympäristössä eli Uudellamaalla sijaitsevilla peruskouluissa koulukiusaamista tapahtuu päivittäin. Peruskoulu on oppilaille oppimisen ja olemisen paikka sekä yhteisö, jossa pitäisi tuntea olonsa turvalliseksi. Peruskouluissa työskentelee kuraattoreita, joiden yhtenä tehtävänä on yhteisöllinen oppilashuollon työ. Kuraattorit toimivat kouluissa oppilashuollon jäseninä ja ovat mukana selvittämässä koulukiusaamistilanteita.

2.1 Koulukiusaaminen ja -väkivalta yhteiskunnallisessa keskustelussa

Kouluväkivalta on usein toistuva puheenaihe keskusteluissa suomalaisista kouluista. Aihe nousee pinnalle säännöllisin väliajoin, kun mediassa uutisoidaan kaikkein vakavimmista kouluväkivaltatapauksista. Vakavimpien tapauksien joukkoon kuuluvat Helsingin Koskelassa joulukuussa 2020 tapahtunut 16-vuotiaan nuoren surma ja Vantaalla Kytöpuiston sekä Havukosken kouluissa syyskuussa 2020 tapahtuneet kouluväkivaltatapaukset. Näiden tekojen jälkeen julkisesti on keskusteltu myös siitä, että pitäisikö kouluväkivalta sisällyttää omaksi rikosnimikkeekseen rikoslakiin. Opinnäytetyömme aihe on erittäin ajankohtainen suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Arman Pohjantähden alla 2021; Nironen, Kirsi & Forsberg 2020; Kirsi 2020.)

Vakavimpien kouluväkivaltatapauksien taakse mahtuu paljon tarinoita sellaisesta kouluväkivallasta, joka on jäänyt huomaamatta koulussa työskenteleviltä ammattilaisilta. Oppilaiden melko yleinen kokemus on se, että koulun aikuinen ei huomaa tapahtuvaa kouluväkivaltaa tai sivuuttaa oppilaan huolenaiheen. Oppilas joutuu todistelemaan koulukiusaamisen tapahtumista aikuisille. Kouluilla jotkin ammattilaiset kokevat, että puuttumisen mahdollisuudet erityisesti epäsuoraan ja hienovaraisempaan koulukiusaamiseen ovat heikot. Ammattilaisten kommentaista näkyy keinottomuus puuttua näihin epäsuorempiin ja erityisesti pitkittyneisiin tilanteisiin. Toisaalta yhdenkin luotettavan aikuisen merkitys ja tuki on kiusaamista kokevalle lapselle elintärkeä. (Uutela 2021; Haapakangas & Rousu 2021.)

Laajemmin huolta Suomessa on herännyt nuorten mielenterveysongelmista, joihin myös koulukiusaaminen osaltaan kytkeytyy yhtenä selittävänä tekijänä kiusatun tai kiusaajan kannalta. Ennaltaehkäisevällä mielenterveystyöllä voitaisiin mahdollisesti vähentää myös kouluväkivaltaa, kun tekijä saisi apua varhaisessa vaiheessa. Suomalaisessa yhteiskunnassa on tunnustettu nuorten voivan pahoin, mutta haasteena ovat resurssien riittämättömyys sekä oikeanlaisten tukitoimien löytäminen. Lasten- ja nuorisopsykiatrian paikat ovat tarpeeseen nähden riittämättömiä (Koivuranta 2021). Ilmiö tunnustetaan ja tunnustetaan sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa, mutta pysyviä ratkaisuja ei ole vielä saatu.

Koulukiusaamisen esiintyvyyttä mitataan Suomessa vuosittain kouluterveyskyselyillä. Uusimman vuoden 2021 kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusaamista kokee peruskoulussa noin joka kahdeskymmenes oppilas eli prosentteina 1-8 % koko oppilasmäärästä. Kiusaamiskokemukset painottuvat peruskoulun ajalle ja vähenevät nuoren siirtyessä opiskelemaan toiselle asteelle. Kyselyn mukaan fyysistä uhkaa kokee vähintään viikoittain 17 % pojista ja 11 % tytöistä. Fyysiseksi uhaksi oli kyselyssä määritelty varastaminen tai varastamisen yritys käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä, uhkaaminen vahingoittaa fyysisesti tai fyysinen kimppeen käyminen. (Helakorpi & Kivimäki 2021, 7.) Koulukiusaamista eri tavoin kohtaa merkittävä osa oppivelvollisuusiässä olevista lapsista.

Helsingin Koskelan teinisurman jälkeen on tehty kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamiseksi rikoslakiin. Kansalaisaloite julkaistiin lokakuussa 2020 ja maaliskuuhun 2021 mennessä se oli kerännyt eduskuntakäsittelyyn vaadittavat 50 000 ääntä. Aloitteen taustalla oli ennen kaikkea kokemus siitä, että koulukiusaamiseen ei puututa tai osata puuttua kouluissa riittävästi. Lisäksi koulukiusaaminen -termi koettiin ongelmalliseksi ja tekoa väheksyväksi. Tilalle ehdotetaan kouluväkivalta -termiä. (YLE 2021.)

Kansalaisaloitteessa esitetään, että Suomen eduskunta ja hallitus ryhtyvät toimiin, jotta koulukiusaaminen sisällytettäisiin omaksi rikosnimikkeekseen rikoslaissa. Aloitteessa todetaan, että koulukiusaamisen rikosnimikkeenä tulisi käsittää sekä fyysisen että henkisen kiusaamisen äärimmäiset muodot. Aloitteessa toivotaan, että lakiin kirjaaminen vaikuttaisi siten, että kaikilla lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla olisi velvollisuus puuttua kiusaamistilanteisiin ja käsitellä ne. Moniammatillisen yhteistyön lisääntyminen koulun, poliisin ja sosiaalitoimen välillä nähdään myös toivottavana kehityssuuntana. Aloitteessa kritisoidaan myös koulukiusaamisen termiä ja että se todellisuudessa piilottaa taakseen tekoja, jotka aiuksiin kohdistuvina katsottaisiin väkivallaksi. (KAA 5/2021 vp.)

Kansalaisaloitteen perusteluissa todetaan, että alle 15-vuotiaana tehdyistä teoista tulisi puhua kiusaamisen vakavuuden vuoksi väkivaltana. Vaikka rikosoikeudellinen vastuu Suomessa alkaa vasta 15-vuoden iässä, teon kutsuminen väkivallaksi mahdollistaisi silti vahingonkorvausvelvollisuuden käyttämisen laajemmin ja antaisi sosiaaliviranomaisille paremmin keinoja puuttua tilanteisiin, jotta kiusaaja ja kiusattu saavat paremmin tukea. Kansalaisaloitteessa todetaan lopuksi, että kiusaamisen vaikutukset ovat pitkäaikaisia. Termi kouluväkivalta ottaisi paremmin huomioon teon vaikutukset vakavana uhkana lasten ja nuorten terveydelle. (KAA 5/2021 vp.)

2.2 Peruskoulu toimintaympäristönä

Toimintaympäristönä opinnäytetyössämme toimii Uudellamaalla sijaitsevia peruskouluja. Rajaamme opinnäytetyössämme tarkastelun kohteeksi erityisesti 5.-6.-luokkalaiset oppilaat, sillä koulukiusaamiseen osallistuvien määrä lisääntyy juuri 11-12-vuoden iässä ja siitä eteenpäin (Kiusaamisen vastainen työ... 2020, 11). Peruskoulu instituutiona on aiheeseen keskeinen, sillä juuri koulussa tulisi vaikuttaa luokka- ja kouluyhteisöön siten, että kouluväkivaltaa ei tapahtuisi. Koulussa opettaja on luokkayhteisön kanssa tekemisissä jokaisena koulupäivänä ja hänellä on paras mahdollisuus tunnistaa yhteisöön muodostuvat sosiaaliset roolit. Opettajalla on mahdollisuus moniammatillista tukea hyödyntäen parhaiten puuttua kiusaamisen taustalla oleviin ryhmämekanismiin. (Salmivalli 2017, 29.)

Koulut, joissa haastattelemamme kuraattorit työskentelevät, ovat keskenään hyvin erilaisia. Osa kouluista on yhtenäiskouluja, joissa opiskelevat vuosiluokat 1-9, osa taas rajautuu selkeästi alakouluiksi vuosiluokkien 1-6 oppilaisiin. Lähes kaikilla haastatelluilla kuraattoreilla on kahdesta kolmeen kouluja, joissa he työskentelevät. Oppilasmäärät kouluissa vaihtelevat noin sadan oppilaan kouluista aina yli 650 oppilaan kouluihin. Osassa kouluista annetaan perusopetuksen lisäksi laaja-alaista erityisopetusta. Kouluissa on erilaisia kiusaamisen vastaisia toimenpideohjelmia käytössä, kuten KiVa Koulu, ProKoulu sekä Sitouttavan kouluyhteistyön mallin (SKY) pilotointi. Lisäksi kouluissa tehdään yhteistyötä kiusaamistilanteissa eri järjestöjen kanssa esimerkiksi Non Fighting Generation -järjestön kanssa. Joidenkin koulujen internetsivuilla on myös nähtävillä suunnitelma oppilaan suojaamiseksi väkivallalta, mihin sisältyy koulun käyttämä kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli.

Koulu on jaettavissa viralliseen, epäviralliseen ja fyysiseen kouluun. Viralliseen kouluun kuuluvat luokkahuoneessa tapahtuva vuorovaikutus, opetussuunnitelma ja -menetelmät sekä muut viralliset asiakirjat. Virallista koulunkäynnistä tekee myös oppivelvollisuus, sillä Suomessa on velvollisuus käydä koulua 18-vuoden ikään saakka. Koulua käyvä identifioituu oppilaan statukseen, vaikka hän olisi koulusta poissaoleva oppilas. Suomalaisen koulun virallisuutta lisää arvioinnin korostunut merkitys, johon kuuluu vahvasti arvosanojen antaminen oppilaille opiskelumenestykseen perustuen. Opinnäytetyömme osalta virallisia tarkasteltavia asiakirjoja ovat esimerkiksi koulujen kiusaamisen vastaiset suunnitelmat. (Paju 2016, 18-19; Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.)

Rajaamme opinnäytetyössämme tarkastelun kouluun fyysisenä paikkana. Opinnäytetyössä tarkastelemme siis koulualueella tapahtuvaa kouluväkivaltaa ja erityisesti sen epäsuoria muotoja. Rajaamme tarkastelusta pois koulualueen ulkopuolella tapahtuvan kouluväkivallan. Koulu fyysisenä kouluna käsittää koulun luokkatilat ja esimerkiksi kouluun keskeisesti liittyvät aikataulut. Kouluopetus tapahtuu lukujärjestyksen mukaan tiettyinä aikoina tietyssä paikassa. Koulun tilajärjestelyt perustuvat massojen hallintaan. Koulussa fyysistä oppilaiden kulkemista

on myös voitu rajata siten, että joihinkin tiloihin kulku on vain koulun aikuisilla. Luokkahuoneen tasolla fyysisen koulun kokemukseen vaikuttavat istumajärjestys ja kunkin oppilaan kokemus luokan yhteisöstä. Opinnäytetyössämme miellämme fyysiseen kouluun kuuluvaksi rakennusten ja luokkatilojen lisäksi myös koulun pihan ja välituntialueen. Välituntialue fyysisenä tilana on edelleen rajattu, mutta mahdollistaa oppilaille hieman vapaamman liikkumisen koulualueella. Välituntialuetta aikuisten on vaikeampi hallita kuin luokkahuoneita, jolloin monet kiusaamistapaukset saattavat tapahtua juuri välituntien aikana. (Paju 2016, 22-23; Kulmalainen 2014, 227.)

Virallisen ja fyysisen koulun lisäksi on olemassa epävirallinen koulu, josta olemme erityisen kiinnostuneita kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta. Epävirallisella koululla tarkoitetaan epävirallista vuorovaikutusta oppitunneilla tai niiden ulkopuolella. Epävirallinen vuorovaikutus voi liittyä oppilaille tärkeisiin puheenaiheisiin, jotka eivät liity opetukseen. Epävirallisen koulun vuorovaikutus voi olla esimerkiksi keskusteluja oppilaiden vapaa-ajasta tai perhesuhteista. Epäviralliseen koulutoimintaan vastaavat esimerkiksi kouluilla yleistyneet koulusosionomit ja nuorisotyön ammattilaiset. Koulu mahdollistaa parhaiten koko ikäluokan tavoittamisen kerralla. Epävirallisen koulun näkökulmasta oppilasta voidaan arvosanojen ohella arvostaa muistakin asioista, kuten tukioppilastoimintaan osallistumisesta. Viralliselle koululle tärkeintä on järjestys, kun taas epävirallisen koulun kautta mahdollistuu jatkuva muutos ja epävirallisempi toiminta. (Paju 2016, 20-21, 25; Kulmalainen 2014, 227.)

Yksittäistä koululuokkaa voidaan tarkastella sosiaalisena tilana. Sosiaalista tilaa ei voi näyttää kuten fyysistä tilaa, vaan se on näkymätöntä. Sosiaaliseen tilaan kuuluvat kyseisen tilan ihmisten keskinäiset ihmissuhteet ja niiden läheisyys toisistaan. Koululuokassa sosiaalisena tilana on olemassa tietyt toimintamallit esimerkiksi koulumyönteiselle tai koulukielteiselle toiminnalle, joita oppilaat voivat omaksua ja noudattaa. Koululuokat ryhminä ovat hyvin erilaisia, joten opettajilta ja oppilailta vaaditaan pelisilmää ja sen arvioimista, mikä tuottaa omalta kannalta parhaan lopputuloksen vuorovaikutuksessa. (Paju 2016, 44-46.) Opinnäytetyössämme käsittelemme tätä aihetta oppilaiden keskinäisten sosiaalisten roolien ja luokkayhteisön normien näkökulmasta. Joissain olosuhteissa kouluväkivalta saa yksilön asemaa tai roolia nostettua luokan sisäisessä arvostuksessa ja hierarkiassa (Hamarus 2012, 37).

2.3 Kuraattori oppilashuollon jäsenenä

Kouluissa toimii useita oppilashuollon jäseniä. Oppilashuoltoa on oppilaan oppimisen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä ylläpitämiseen tähtäävä työ kouluyhteisössä. Yksikkökohtaiseen oppilashuoltoon luetaan psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitajan ja lääkärin palvelut. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.) Tässä opinnäytetyössä keskitymme kuraattoriin, jonka työhön kuuluu keskeisesti yhteisöllinen työ kouluissa ja siten kouluväkivaltaan vaikuttaminen.

Kuraattoripalveluissa korostuu opiskelun sekä koulunkäynnin tuki ja ohjaus, mikä voi toteutua monilla eri tavoin. Toiminnan tarkoituksena on oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 1. luvun 7§:n mukainen kuraattorin tuki. Kuraattorin tuen tavoitteena on vaikuttaa koulu yhteisön hyvinvointiin positiivisesti ja tehdä yhteistyötä oppilaiden perheiden kanssa. Lisäksi kuraattori pyrkii yksilötasolla tukemaan oppilaiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Kuraattoripalveluita on saatava seitsemän arkipäivän sisällä siitä, kun oppilas on niitä pyytänyt. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Kuraattorin työhön kuuluva yhteisöllinen työ on merkittävässä roolissa kouluväkiä tarkasteltaessa, ja työssämme käytämme yhtenä käsitteenä koulu yhteisöä. Yhteisöllinen oppilashuolto viittaa oppilasyhteisön toimintakulttuuriin ja toimiin, joilla yhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskelu ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Koulukuraattorityötä määrittää tarve kasvattaa lapsista yhteiskuntakelpoisia kansalaisia. Koulukuraattoreiden tehtävänä on tukea koulun opettajien tekemää työtä ja mahdollistaa oppilaille oppiminen mahdollisimman hyvin. Oppilailla on tarve saada kuraattorityötä kouluissa, jotta he eivät syrjäytyisi yhteiskunnasta ja saisivat päättötodistuksen. Kuraattoreita työllistävät erityisesti oppilaiden motivoitumattomuus koulutyöhön ja työrauhaongelmat. Näiden ilmiöiden taustalla yhtenä selittävänä asiana voi olla myös koulukiusaaminen. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 20-21.)

Kuraattorien tekemän työn reunaehdot vaihtelevat paljon, sillä kuraattoreilla on erilaisia määriä asiakkaita. Osa kuraattoreista voi keskittyä paremmin ennaltaehkäisevään työhön ja yksilöllisempään ohjaukseen, mutta eniten aikaa menee silti oppilaskohtaiseen työhön. Työssä käytettävät toimintamallit vaihtelevat paljon ammattikunnan sisäisesti. Kuraattorit tekevät moniammatillista verkostotyötä, jossa tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat oppilaat, vanhemmat, opettajat, koulun rehtori, koulupsykologi, sosiaalitoimi, perheneuvola ja lasten- ja nuorisopsykiatriset yksiköt. Kuraattorin tehtävänä on myös välittäjäasiantuntijana toimiminen ja tukea tarvitsevan oppilaan ohjaaminen oikeaan paikkaan. Työ on erittäin verkostoitunutta ja moniammatillista. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 21, 25, 26.) Vuoden 2022 alussa voimaan tullut laki uudistus koskien kuraattoripalveluita rajaa oppilasmäärälle ylärajan. Jatkossa kuraattorilla on huolehdittavanaan korkeintaan 670 oppilasta. Määrä on edelleen suuri, ja muun muassa sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia on esittänyt, että mitoituksen tulisi olla alle 500 oppilasta yhtä kuraattoria kohden. (Talentia 2021.)

Haastattelemamme kuraattorit työskentelevät kukin hyvin erilaisissa koulu ympäristöissä. Osa työskentelee vain alakouluissa ja osalla on alakoulun oppilaiden lisäksi myös yläkoulun oppilaat palvelunsa piirissä. Osassa kouluista työskentelee koulusosionomi tai kasvatusohjaaja

yhteistyössä kuraattorin kanssa. Sekä yksilöllinen että yhteisöllinen oppilashuoltotyö on kaikille haastattellemillemme kuraattoreille merkittävä osa heidän työtään. Lisäksi he työskentelevät paljon luokissa vahvistamassa yhteisöllisyyttä tai puhumassa tunne- ja kaveritaidoista sekä muista aiheista, joita oppilaiden keskuudessa on noussut esiin. Kuraattoreilla on myös koko koulussa tehtävässä yhteisöllisessä työssä iso merkitys, sillä he osallistuvat yhteisöllisiin tapahtumiin ja retkiin sekä niiden suunnitteluun. Kouluväkivallan vastaisessa työssä ja siihen puuttumisessa kuraattorilla on merkittävä rooli, koska monesti moniammatillisessa yhteistyössä kuraattori on se henkilö, jolla on kattavin kokonaiskuva tilanteesta. Myös yhteydenpito huoltajiin ja tilanteiden seuranta on oleellinen osa haastatelluiden kuraattorien työtä.

3 Kouluväkivalta on ryhmäilmiö

Kouluväkivallan käsitteelle on erilaisia määritelmiä, joissa osassa kouluväkivalta ja koulukiusaaminen erotellaan omiksi ilmiöikseen ja osassa määritelmistä niillä tarkoitetaan samaa asiaa. Tässä opinnäytetyössä käytämme molempia käsitteitä kuvaamaan perinteisesti koulukiusaamiseksi liitettyä ilmiötä. Koulukiusaamisen ilmenemismuodot voivat vaihdella näkyvästä fyysisestä teosta, henkiseen tai sosiaaliseen kiusaamiseen. Vähemmän tutkittuna muotona on epäsuora kouluväkivalta tai kiusaaminen, jossa uhria kiusataan huomaamattomin keinoin. Syvennymme siihen mitä kouluväkivalta ja tarkemmin epäsuora kouluväkivalta on. Luomme tässä työssä käytettävän määritelmän käsitteille teorian perustuen.

Sosiaalisia rooleja tarkastelemalla selitämme, mitä kouluväkivallan monimutkaisissa vuorovaiikutustilanteissa tapahtuu ja mikä on taustalla siihen, että yhteisö usein asettuu kiusaajan puolelle. Yhteisö voi olla merkittävä voimavara kiusatulle, jos se tukee kiusaamisvapaata kulttuuria ja pyrkii luomaan yhteisöllisyyden kokemuksen jäsenilleen.

3.1 Koulukiusaaminen on kouluväkivaltaa

Koulukiusaamisella tarkoitetaan yhteen henkilöön kohdistuvaa, toistuvaa tai pitkään jatkunutta, systemaattista, tarkoituksellista ja toista vahingoittavaa käytöstä, joka voi näkyä myös aggressiivisena käyttäytymisenä. Kiusattu pitää toimintaa epämiellyttävänä ja kokee, että häntä kiusataan. Kiusattu ei ole tasaveroinen eikä pysty puolustautumaan kiusaajaa vastaan. (Haataja, Konu, Koivisto & Joronen 2017, 76; Haapakangas & Rousu 2018; Hamarus 2012, 22-23; Kaltiala-Heino ym. 2010, 2034.) Kiusaamiseen liittyy yleensä pitkäaikainen suhde uhrin ja kiusaajan tai kiusaajien välillä. Kiusaaja kohdistaa systemaattisesti ja tarkoituksella vahingoittavaa käytöstä toistuvasti yhteen ja samaan yksilöön. (Salmivalli 1999, 29-31.)

Haapakangas ja Rousu määrittelevät tutkimuksessaan (2018) väkivallan laajemman merkityksen niin, että kiusaaminen on yksi ilmiö väkivallan sisällä. Kiusaaminen nähdään pitkään jatkuneena, harkittuna toimintana, mutta kouluväkivalta voi olla myös satunnaista tai

kertaluontoista, ja nämä tapaukset jäävät perinteisen kiusaamisen määritelmän ulkopuolelle. Kouluväkivaltaa on siis kaikki sellainen toiminta, jossa valtaa käytetään väärin ja jolla on alistava tai vähättelevä vaikutus toiseen, oli kyseessä sitten fyysinen teko tai ei (Sunnari, Heikkinen & Kuorikoski 2003, 11).

Koulukiusaamisen termiä on arvosteltu viime vuosina siitä, että se kuvaa kouluväkivaltaa ilmiönä vähättelevästi (Haapakangas & Rousu 2018). Yhä enenevässä määrin kiusaamisen sijaan on alettu puhumaan kouluväkivallasta. Tässä opinnäytetyössä käytämme tietoisesti kouluväkivallan käsitettä ilmiön kuvaamiseen korostaaksemme asian vakavuutta kouluväkivallan uhrien kannalta. Koska suurin osa tutkimustiedosta, lähdekirjallisuudesta ja esimerkiksi koulujen kiusaamisen vastaiset suunnitelmat käyttävät yhä käsitettä kiusaaminen tai koulukiusaaminen, on perusteltua käyttää näitä käsitteitä rinnakkain kouluväkivallan kanssa.

Käytämme kouluväkivallan käsitettä koulukiusaamisen rinnalla, koska kouluväkivallan käsite kuvaa paremmin tarkastelemamme ilmiön vakavuutta ja vaikutuksia ja käsite on ajankohtainen. Kiusaaminen on henkistä, fyysistä tai sosiaalista väkivaltaa (Tukikeskus Valopilkkku 2021). Kouluväkivalta voidaan ajatella toiminnaksi, jossa uhataan tai käytetään fyysistä voimaa tai valtaa johonkin ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön kohdistuen. Kouluväkivalta tarkoittaa edellä kuvatun toiminnan tapahtumista koulun kontekstissa eli se on koulussa tapahtuvan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, jolla on epätoivottuja seurauksia kohteelle. Kouluväkivallalla estetään ihmisten toimijuutta, rajoitetaan heidän mahdollisuuksiaan ja tuotetaan yksilöille tai ryhmälle pysyviä fyysisiä haittoja tai psyykkisiä vaurioita. (Kiilakoski 2009, 31, 33-34.)

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Kiusaaminen voi tapahtua monin eri tavoin esimerkiksi fyysisesti, verbaalisesti, epäsuorasti, materiaalisesti, sosiaalisesti eristämällä tai sähköisten välineiden kautta verkossa kiusaamisena. Kiusaajalla voi olla käytössä useita eri tapoja samanaikaisesti. Fyysinen kiusaaminen on jotain konkreettista, kuten lyömistä. Henkistä kiusaamista on esimerkiksi toisen haukkuminen tai epäsuoremmin ilmeily tai eleiden avulla kiusaaminen. Sosiaalisessa kiusaamisessa kiusaaja pyrkii heikentämään kiusatun ystävyys- ja vuorovaikutussuhteita esimerkiksi manipuloinnin keinoin. (Hamarus 2012, 38-39; Haataja ym. 2017, 76.; Tukikeskus Valopilkkku 2021; Lehmuskallio, Leskinen, & Vinberg 2021, 64.)

Ilmiön vakavuudesta kertoo se, että lukuisat tutkimukset osoittavat, että kouluväkivalta on yhteydessä lasten hyvinvointiin ja terveyteen. Koulukiusaamiseen osallisilla nuorilla, kiusaajilla tai kiusatuilla, on keskimääräistä enemmän mielenterveyden häiriöitä (Kaltiala-Heino ym. 2010, 2033). Kiusaamisessa mukana olleilla lapsilla sekä tekijänä että uhrina on todettu psykosomaattisia oireita ja psyykkisiä sekä sosiaalisia ongelmia. Kansainvälisessä Ginin & Pozzolin meta-analyysi -tutkimuksessa havaittiin, että 7-16-vuotiailla kiusatuilla, kiusaajilla ja

molempia samaan aikaan kokeneilla oli huomattavasti suurempi riski psykosomaattisiin oireisiin verrattuna niihin oppilaisiin, jotka eivät osallistuneet lainkaan kiusaamiseen. Meta-analyysi osoitti, että kiusaaminen on riski kaikille kiusaamisessa osallisina oleville osapuolille. (Gini & Pozzoli 2009, 1060-1063.) Koulukiusaamisen uhriksi joutuminen on yhteydessä psykosomaattisiin oireisiin, heikkoon itsetuntoon, masennus- ja ahdistuneisuusoireisiin, itsetuhoajatuksiin ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen (Kaltiala-Heino ym. 2010, 2034). Kotimaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin lasten itsearvioitua psykosomaattista oireilua ja koulukiusaamista. Tutkimuksen mukaan koulukiusaaminen oli yhteydessä runsaaseen psykosomaattiseen oireiluun sekä tytöillä että pojilla. Kiusattujen osalta oireina havaittiin esimerkiksi päänsärkyä, vatsakipua, alakuloisuutta, univaikeuksia, jännittyneisyyttä, huimausta, väsymystä, huonoa ruokahaluja, masennusoireita, itsetunnon haasteita, ahdistusta ja yksinäisyyttä. (Haataja 2017 ym. 77.) Kouluväkivalta jättää kokonaisvaltaisesti lapsen tai nuoreen jäljen vaikuttaen elämäntilaan jokaisella osa-alueella negatiivisesti.

Henkinen väkivalta ja siihen sisältyvä kiusaaminen, häirintä sekä syrjintä voivat aiheuttaa lapselle ja nuorelle vakavia henkisiä vammoja siinä missä fyysinenkin väkivalta. Vaikutukset ovat erityisen vakavia, jos väkivaltaa kokeneen hoitoa laiminlyödään. Myös syrjäytymisen riski sosiaalisista suhteista kohoaa näissä tilanteissa. Tutkimusten mukaan sekä fyysinen että henkinen väkivalta häiritsee ja vaurioittaa lapsen psyykkistä, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Väkivalta aiheuttaa vihaa ja epäluottamusta toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan. (WHO 2016, 2.)

Kiusaamisen kesto on yhteydessä sen kielteisiin vaikutuksiin eli pidempiaikainen kiusaaminen aiheuttaa enemmän haittaa. Kiusaaminen on pitkään jatkuessaan merkittävä riski lapsen myöhemmälle kehitykselle. (Salmivalli 2017, 28.) Pitkäkestoinen kiusaaminen lisää vakavien, negatiivisten, seurausten todennäköisyyttä. Todennäköisyys kasvaa entisestään, mikäli kiusaamiseen osallistuvat useat ikätoverit ja jos kiusatuksi joutunut jää tilanteessaan yksin, ilman tukea. (Sainio, Veenstra, Huitsing & Salmivalli 2011, 144-151.) Lapsen kehitykselle on tärkeää kuulua kaveriporukkaan erityisesti nuoruusikänsä tultaessa, ja vastavuoroinen ystävyysuhde voi suojata lasta kiusaamisen vaikutuksilta. Kiusaamisen kokemukseen liittyvä yksinäisyyden tunne lisää kiusaamisen kielteisiä vaikutuksia, mutta esimerkiksi vertaisryhmään kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen joko koulussa tai sen ulkopuolella suojaa lasta kiusaamisen vaikutuksilta. (Salmivalli 2003, 22.) Jo yksikin kerta kiusaamista voi synnyttää uhrille kiusatuksi tulemisen pelkoa (Lehmuskallio ym. 2021, 64).

Kouluväkivalta tunnistetaan usein kouluissa huonosti ja sen esiintyvyys arvioidaan alakanttiin. Kun koulun henkilökunnan vastauksia kiusaamisesta on verrattu oppilaiden vastauksiin ovat erot näissä olleet merkittäviä. Epäselvää on, mistä ero johtuu eli vähätelläänkö kouluissa kokemuksia vai eikö kouluissa kerätä tietoa oppilailta riittävästi. On myös mahdollista, että koulujen henkilökunta vähättele raporteissa koulussa esiintyvää kiusaamista, sillä he pelkäävät sen heikentävän oman koulun mainetta ulkopuolisten silmissä. (Salmivalli 2017, 51-52.)

3.2 Epäsuora kouluväkivalta

Epäsuoralla kouluväkivallalla tarkoitamme hiljaista, henkistä tai sosiaalisista väkivaltaa, jota on usein vaikeampi havaita kuin suoraa, fyysistä väkivaltaa. Epäsuorassa kiusaamisessa ei välttämättä ole suoraa kontaktia kiusaajan ja kiusatun välillä (Kulmalainen 2014, 237). Epäsuora kiusaaminen on sen kohteeksi joutuneelle erityisen haavoittavaa, sillä se estää uhria koke-
masta osallisuutta siihen ryhmään, johon hän kuuluu (Tukikeskus Valopilkku 2021). Epäsuora kiusaaminen on yleisempää tyttöjen keskuudessa, mutta sitä esiintyy myös poikien käyttä-
mänä (Salmivalli 1999, 38).

Epäsuoran toimintatapa saattaa olla hyvin hienovaraista ja näkymättömämpää (Salmivalli 1999, 44-45). Epäsuora toimintatapa voi näkyä esimerkiksi siten, että toiminta on sosiaalista eristämistä, juoruilua ja pahan puhumista selän takana. Epäsuora kiusaaminen voi olla myös yksilön sulkemista ryhmän ulkopuolella. Uhria vahingoitetaan kierteisesti esimerkiksi levittä-
mällä tästä ilkeitä juoruja tai manipuloimalla muita ryhmän jäseniä niin, että nämä alkavat hyljeksiä kiusattua. (Haataja ym. 2017, 76-77; Lehmuskallio ym. 2021, 64; Salmivalli 1999, 36-38.)

Opettajien voi olla vaikea tunnistaa epäsuoria kouluväkivallan muotoja. Jotkut kiusaamista-
vat, kuten ilmeet, eleet ja huomiotta jättäminen, voivat olla vaikeasti tunnistettavia kiusaa-
miseksi, jolloin iso osa kiusaamisesta voi jäädä aikuisilta huomaamatta (Hamarus 2012, 38).
Epäsuorasta kiusaamisesta kerrotaan myös vähemmän ja kiusaajan on sitä vaikeampi myöntää
(Salmivalli 1999, 44-45). Lehmuskallion ym. (2021, 69) tutkimuksessa havaittiin opettajien
tunnistavan ryhmän ulkopuolelle sulkemisen oppilaita heikommin. Tämä kiusaamismuoto ylisi
opettajavastauksissa vasta seitsemänneksi kiusaamismuotojen järjestyksessä ja oppilailla nel-
jänneksi. Opettajan voi olla vaikeaa tunnistaa sosiaalista kiusaamisen muotoa, koska on haas-
tavaa tulkita, onko oppilaiden väliseen vuorovaikutukseen kuuluva vitsailu tai naureskelu kiu-
saamista vai ei. (Kulmalainen 2014, 235.)

Kiusaamisesta kertominen on vaikeaa, koska uhri ei luota ja usko aikuisten tekevän asialle mi-
tään. Kertomisen pelätään myös pahentavan kiusaamista eikä saavan sitä loppumaan. (Hama-
rus 2012, 28.) Koululuokassa on olemassa läpänsieto-oletus, jonka perusteella oppilaan toi-
selle kertomaan läppään voi vastata, mutta siitä opettajille kertominen on vastoin normia.
Koululuokassa on oletus, että läppää kestitään. Läpänsieto-oletus saa kohdehenkilön vähätte-
lemään kokemustaan ja sietämään sitä kaikesta huolimatta. Läpänsieto voi olla verbaalisen
väkivallan muoto, jota joudutaan koululuokan sosiaalisten normien vuoksi kestämään. Läppä
ei muka tarkoita mitään, mutta usein toistuessaan se muodostaa piirin ja asia muodostuu yhä
hyväksyttävämmäksi. Läpästä kukaan ei ole vastuussa ja siihen on hankala puuttua ja epäsel-
väksi jää, kuinka paljon läpät oikeasti koetaan loukkaaviksi. (Paju 2016, 179-180, 184-185.)

Toinen epäsuoran kouluväkivallan muoto on kurmootus, jolla tarkoitetaan esimerkiksi toisen oppilaan toiseen kohdistamaa kuristusotetta. Kurmootus on erityisesti poikien keskuudessa oleva ilmiö ja se on normalisoitu koulun arjessa ”poikien jutuksi”. Epäselväksi jää silti ko-keeko kohde kuristuksen tosiasialisena ikävänä kiusaamisena, vaikka ei siitä sanokaan ääneen. Ulkopuoliset näkevät toimintaa, mutta Pajun (2016, 185) tutkimuksen mukaan eivät puutu siihen, vaan seuraavat vieressä. Pajun näyttäessä ottamaansa kuvaa pojille myöhemmin, pojat eivät tunnistanee tilannetta kiusaamiseksi, vaan pitivät sitä vitsinä ja ajattelivat kohteena olleen oppilaan olleen leikkimielisesti toiminnassa mukana. (Paju 2016, 185.)

3.3 Sosiaaliset roolit ja normit

Koulukiusaaminen on vahvasti ryhmäilmiö, jonka esiintymiseen vaikuttavat kiusatun ja kiusaajan lisäksi myös muiden yhteisön jäsenten suhtautuminen ja sosiaaliset suhteet (Haataja ym. 2017, 76; Salmivalli 1999, 33). Normeilla tarkoitetaan ryhmän jäseniä koskevia odotuksia. Normit ovat ikään kuin sääntöjä siitä, miten ryhmässä pitää olla ja käyttäytyä. Ryhmän jäsenet toteuttavat ryhmän normien mukaista käyttäytymistä, vaikka tyypillistä normit eivät ole ääneen sanottuja. Normeilla on merkittävä vaikutus siihen, miten ryhmän jäsenet toimivat ryhmässä eri tilanteissa. (Salmivalli 1999, 50-51.)

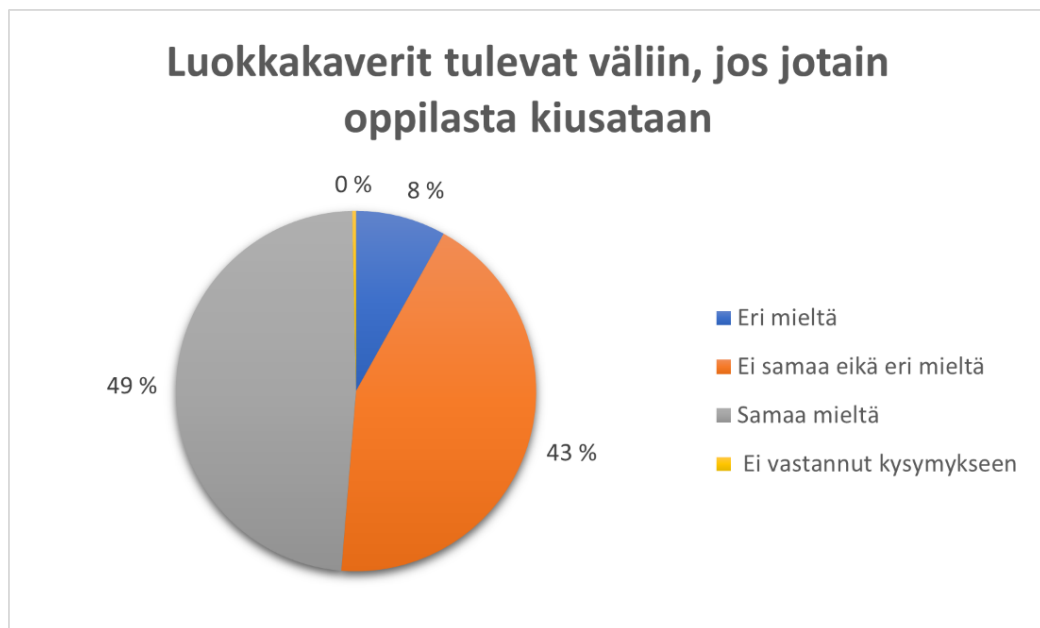
Vertaissuhteet ja vertaisryhmät ovat ympäristö lapsen sosiaaliselle, kognitiiviselle eli tiedolliselle ja emotionaalille kehitykselle. Vertaissuhteet ovat lapsille kaikissa ikävaiheissa erittäin merkityksellisiä, sillä niiden kautta lapsi muodostaa minäkuvaansa. Lapset oppivat tovereiltaan sosiaalisia malleja niin hyvässä kuin pahassa. (Salmivalli 1999, 12-13.) Kaverisuosio ja siihen liittyvät hierarkiset roolit ovat keskeinen osa koulun oppilaskulttuurin sosiaalista järjestystä. Kaverisuosioon päästäkseen oppilaiden pitää pyrkiä kohti oletettua ihanteellisen oppilaan kuvaa, joka hyväksytään koulun vertaisryhmissä. Suosiohierarkiat pitävät yllä huomattomia koulukiusaamisen muotoja, kuten tyttöjen välisiä hienovaraisia erontekoja, nolauttamista ja ulkopuolelle jättämistä. (Kulmalainen 2014, 225, 230.)

Salmivalli (1999, 27) mainitsee käsitteen konformiteetti. Konformiteetti tarkoittaa ryhmän samanmielisyyttä. Yksilö saattaa muuttaa käyttäytymistään tai mielipidettään toisten ihmisten taholta tulevan todellisen tai kuvitellun paineen takia. (Salmivalli 1999, 27.) Tyttöjen kaverisuosiota tutkinut Kulmalainen (2014, 231) lisää, että määrittäminen ei-suositukseksi oppilaaksi altistaa koulukiusaamiselle, kuten ryhmätöistä ja kaveripiireistä poissulkemiselle. Oppilaat tavoittelevat normiston mukaista ihanteellista oppilasta, jotta eivät joutuisi kiusatuiksi ja säilyisivät suosittuina yhteisön jäseninä. Sosiaalisuuden on huomattu olevan yksi keskeinen ominaisuus, jota kouluissa arvostavat sekä oppilaat että opettajat (Kulmalainen 2014, 233).

Kiusaamisessa kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhde on tasapainoton. Kiusaaminen saattaa parantaa kiusaajan asemaa koulun sisäisissä vertaishierarkioissa tai pönkittää hänen itsetuntoaan. (Lehmuskallio 2021, 64.) Epätasapaino kiusaajan ja kiusatun suhteessa voi perustua

ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä tai muihin ominaisuuksiin osapuolten välillä. Kiusaaja tavoittelee kiusaamisella usein valtaa, asemaa tai suosiota. (Haataja ym. 2017, 76.) Kiusaaminen myös vahvistaa ryhmää ja pitää sen yhdessä (Hamarus 2012, 43-45).

Koulun hyvinvointiprofiilista 2017-2018 4-6-luokkien osalta (Konu 2018) laadimme erillisen havainnollistavan kuvion yhdestä aineiston kysymyksistä. Kuvioista 1 ilmenee, kuinka usein luokkakaverit tulevat väliin, jos jotain oppilasta kiusataan. Kuvioista voidaan huomata, että vain noin puolessa tapauksista tapahtuu selkeä väliintulo. Huomattavaa on ”ei samaa eikä eri mieltä” olevien korkea osuus, mikä voi kertoa epävarmuudesta toimia tilanteessa.

Kuvio 1: Luokkakaverit tulevat väliin, jos jotain oppilasta kiusataan (tiedot: Konu 2018)

Kiusaamiseen liittyvät keskeisesti sosiaaliset roolit, jotka muodostuvat kouluyhteisön sisällä tai jopa yksittäisessä luokassa. Roolit syntyvät oppilaiden keskinäisen vuorovaikutuksen kautta, ja koulun aikuisten voi olla vaikea tunnistaa niitä. (Laitinen, Haanpää, Francke, & Lahtinen 2020, 31.) Rooleilla tarkoitetaan yksilöön liitettäviä odotuksia ryhmätilanteessa. Roolit perustuvat esimerkiksi aiempiin kokemuksiin yksilöiden välillä, yksilön asemaan sosiaalisessa hierarkiassa ja henkilön ikään sekä sukupuoleen. Oppilasryhmässä roolit ovat oppilaiden käsityksiä sekä kokemuksia itsestään ja toisista vuorovaikutuksen jäsenistä. (Salmivalli 1999, 46, 48-49). Roolit liittyvät näin keskeisesti epäsuoraan kouluväkivaltaan, joka jää helposti piiloon koulun aikuisilta.

Taulukossa 1 esitellään kiusaamisprosessin rooleja Salmivallin (2017, 40) luomaa taulukkoa käyttäen. Koululuokan sisällä kiusaamistilanteissa rooleiksi muodostuvat kiusaaja, kiusattu ja muut roolit, joissa ovat saattavat asemoitua joko kiusaajan tai kiusatun puolelle. On myös mahdollista, että oppilaalla on useampi rooli siten, että sama oppilas voi olla sekä kiusattu että toisessa tilanteessa toimia kiusaajana. Muita rooleja ovat esimerkiksi kiusaajan apuri,

joka osallistuu aktiivisesti kiusaajan tukena kiusaamistilanteeseen ja hiljainen hyväksyjä, joka hakeutuu pois tilanteista, vaikka tietää kiusaamista olevan meneillään. (Elo & Lamberg 2018, 40-41; Haataja ym. 2017, 76; Salmivalli 2017, 39-40.)

Rooli	Kuvaus	%
Kiusattu	Toistuvasti kiusattu lapsi	5-15 %
Kiusaaja	Aktiivinen, aloitteellinen kiusaamisen ”primus motor”	7-10 %
Apuri	Menee mukaan kiusaamiseen, avustaa kiusaajaa	7-10 %
Kannustaja	Tulee paikalle katsomaan, naureskelee, rohkaisee kiusaajaa	15-20 %
Puolustaja	Asettuu kiusaajan puolelle ja tukee häntä: yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen	15-20 %
Hiljainen hyväksyjä	Vetäytyy syrjään, ei ole huomaavinaan kiusaamista	25-35 %

Taulukko 1: Kiusaamisprosessin rooleja (Salmivalli 2017, 40)

Ryhmä palkitsee yksilöitä roolin mukaisesta käytöksestä ja rankaisee roolin vastaisesta käytäytymisestä (Salmivalli 1999, 49). Tämä vaikeuttaa ulkopuolisten seuraajien puuttumista kiusaamiseen, jos ryhmään ovat syntyneet kiusaamisen mahdollistavat roolit. Sivusta seuraajien merkitys on suuri, sillä he mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen pidempään. Koululuokan normit voivat olla kiusaamista tukevia ja ääneen lausumattomia. Ryhmä hyväksyy jäsenet, jotka toimivat normien mukaisesti yleisesti hyväksytyllä tavalla. (Salmivalli 2017, 40.)

Kiusaamisessa kiusatulle luodaan tunne, että hän poikkeaa jollain tapaa muista. Kiusaaja rankaisee niitä, joiden mielipiteet eroavat hänet omastaan. Pahimmillaan kiusaaminen saatetaan yhteisössä, kuten koululuokassa, normalisoida ja siitä tulee ihmisten vuorovaikutussuhteiden väline. (Hamarus 2012, 14-15.) Vaikka sivusta seuraajat eivät asennetasolla hyväksyisi kiusaamista, menevät he silti porukan mukana ja toimivat tavoilla, jotka ylläpitävät olemassa olevaa kiusaamista (Salmivalli 2017, 40). Tilanteen pitkittyessä kiusatulle tulee ryhmässä uhrin rooli, johon hän asemoituu ja häntä kohdellaan jatkuvasti roolin mukaisesti (Salmivalli 1999, 33).

Kiusatun voi olla vaikea irrottautua roolistaan ja häneltä saatetaan odottaa tietynlaista käytäytymistä. Samasta syystä sivullisten oppilaiden voi olla vaikea puuttua näkemäänsä kiusaamiseen, koska koululuokan yhteisön koodistossa puuttumista ei katsottaisi hyvällä. (Laitinen ym. 2020, 31.) Kuitenkin jo yksi ystävyysuhde voi lieventää kiusaamisen vaikutusta kiusatun elämään. On arvioitu, että jos lapsella on kiusaamisesta huolimatta edes joitain vertaissuhteita, kiusaamisen vaikutukset ovat vähäisemmät myöhemmän elämän kannalta. (Salmivalli 2017, 26.)

3.4 Kouluyhteisö

Yhteisöllä tarkoitetaan kokonaisuuden muodostamaa ihmisryhmää tai yhteenliittymää. Koulussa kouluyhteisön muodostavat koulun oppilaat ja henkilökunta. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan tunnetta johonkin yhteisöön kuulumisesta. Yhteisöllisyys on osittain henkilön subjektiivista kokemusta siitä, että kuuluuko hän johonkin yhteisöön ja ajatteleeko hän olevansa osa yhteisöä. Yhteisöllisyydessä tärkeää on yksilön kokemus yhteenkuuluvuudesta ja merkityksellisyydestä omalle yhteisölleen. Hyvin toimivissa yhteisöissä sisäinen luottamus ja turvallisuuden tunne on korkealla. Useimmiten yhteisössä on jokin sen jäsenten jakama yhteinen tavoite tai päämäärä. (Birck 2020, 5.)

Kiusaaminen on ryhmäilmiö, jossa yhteisöllisyydellä on suojaava vaikutus kiusaamiseen. Kiusaaminen ryhmäilmiönä tarkoittaa sitä, että samalla kun tietyt henkilöt osallistuvat kiusaamiseen, mahdollistaa ympäröivä yhteisö kiusaamisen jatkumisen. Kiusaaminen voi olla koululoukassa kiusaajalle sosiaalisesti palkitsevaa lisäten kiusaajan suosiota tai valta-asemaa luokan sisäisesti. (Elo & Lamberg 2018, 40.)

Kiusaamisen ennaltaehkäisy nostetaan esille opetussuunnitelmissa useassa kohdassa ja koulujen laatimissa kiusaamisen vastaisissa suunnitelmissa. Ennaltaehkäisevässä työssä yhtenä tärkeänä tekijänä on yhteisöllisen toimintakulttuurin luominen kouluun. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä pidetään vaikuttavana keinona puuttua koulukiusaamiseen. (Laitinen ym. 2020, 30.) Kiusaaminen liittyy siihen mitä ominaisuuksia yhteisössä arvostetaan. Jostakusta keksitään jokin ero tai poikkeava asia ja häntä aletaan kiusaamaan siitä. (Hamarus 2012, 44, 49.)

Koulun opetus on myös arvokasvatusta ja koulunkäynnissä korostuvat ihmisoikeudet, kuulluksi tuleminen ja osallisuuden kokemus. Tämä arvoperusta tulee näkyväksi kouluyhteisössä ihmisten tapoina kohdata toisiaan. Koulun kiusaamisen vastaisessa työssä pyrkimyksenä on luoda kouluun toimintakulttuuri, jossa toisiinsa kohdistuvaa loukkaavaa käytöstä ei yhteisössä hyväksytä. (Laitinen ym. 2020, 30.; Elo & Lamberg 2018, 57.)

Kouluyhteisö on oppilaille heidän arkensa keskeisin sosiaalinen toimintaympäristö, jossa hyväksytyksi tuleminen ja yhteisöön kuuluminen olisivat oppilaille tärkeää. Yhteisön vuorovaikutukseen on tärkeää kiinnittää huomiota, jotta se on toisia kunnioittavaa ja hyvinvointia tukevaa. (Laitinen ym. 2020, 31.) Jotta toista ihmistä voi arvostaa ja kunnioittaa, on osattava asettua toisen asemaan ja kyettävä tuntemaan empatiaa. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisellä on suuri merkitys väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastaisessa työssä kouluissa. Perusopetuksessa erilaisien menetelmien avulla harjoitellaan itsetuntemusta, vuorovaikutus- ja turvataitoja, ryhmässä toimimista ja erilaisuuden hyväksymistä. Lisäksi mielen-terveyden edistäminen on osa kaikkea opetusta ja koulun arkea. Mielen-terveystaitoja ovat muun muassa kaveri- ja tunnetaidot, omien vahvuuksien tunnistaminen ja selviytymiskeinojen

harjaannuttaminen. (Pesonen, Nurmi & Hannukkala. 2018, 2.) Mielenterveystaitojen edistämisellä on myös keskeinen merkitys kouluväkivallan vastaisessa työssä.

Kiusaamistilanteissa ryhmästä ulossulkeminen ei koske vain henkilöä, johon se sillä hetkellä kohdistuu, vaan se saa aikaan ilmapiirin, jossa kuka tahansa kategoriaan sopiva tietää olevansa seuraava potentiaalinen kiusaamisen kohde (Kulmalainen 2014, 237). Yhteisöllisyyden toteutuessa oikealla tavalla on sillä suojaava vaikutus, jotta yhteisön jäsenet eivät mahdollista kiusaamista.

4 Kouluväkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen

Kouluväkivallan ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen velvoittavat monet sopimukset ja lait, kuten esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen perustuslaki. Lisäksi koulujen on laadittava kiusaamisen vastaiset suunnitelmat ja valvottava niiden toteutumista. Moniammatillinen yhteistyö ja oppilashuollon tuki ovat tärkeässä roolissa, kun kouluväkivaltatilanne havaitaan ja tilanteeseen puututaan. Kouluväkivallan tunnistamiseen, siihen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn on olemassa lukuisia erilaisia toimintamalleja ja -ohjelmia, joita kouluissa voi olla käytössä. Tässä luvussa perehdytään lainsäädäntöön, moniammatillisiin verkostoihin ja yhteisölliseen oppilashuoltoon, koulujen kurinpidollisiin mahdollisuuksiin sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja kouluväkivaltaan puuttumista tukeviin toimintamalleihin ja toimenpideohjelmiin. Toimintamalleja on paljon erilaisia, joten valikoimme tähän sellaiset toimintamallit, joita on tai on ollut käytössä kouluissa, joissa tutkimuksemme aineistonkeruu tehtiin.

4.1 Lainsäädäntö velvoittaa puuttumaan kouluväkivaltaan

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lasta tulee suojata väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa kouluyhteisöjä huolehtimaan fyysisen turvallisuuden lisäksi lasten ja nuorten psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1991.)

Suomen perustuslain (731/1999, 6 §, 7 §, 22 §) mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perusopetuslain (1267/2013, 29 §) mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Se koostuu niin psyykkisistä, sosiaalisista kuin fyysisistäkin tekijöistä. Myös verkko on opiskeluympäristö, jonka kehittyminen tuo mukanaan uudenlaisia haasteita turvallisuudesta huolehtimiselle (Laitinen ym., 2020, 13).

Kiusatuksi tuleminen rikkoo edellä mainittuja oikeuksia, ja sen lisäksi aiheuttaa paljon kielteisiä ja monesti pitkäkestoisia seurauksia lapsen kehitykselle. Sen takia kiusaamista on

ennaltaehkäistävä ja siihen on puututtava mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kiusaamisen esiintyvyydessä on todettu laskeva kehityssuunta (Laitinen ym. 2020, 5). Kouluissa tarvitaan edelleen suunnitelmallista ja sitoutunutta kiusaamisen vastaista työskentelyä.

Suomessa ei vielä ole kriminalisoitu kouluväkivaltaa omana tekonaan. Kouluväkivalta voi kuitenkin täyttää myös rikoksen tunnusmerkistön, kuten kunnianloukkaus, laitton uhkaus tai pahoinpitely (Laitinen ym. 2020, 20). Eduskuntaan jätetty kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamiseksi rikoslakiin toisi lasten ja nuorten kanssa työskenteleville selkeän veloitteen puuttua kouluväkivaltaan. (KAA 5/2021 vp.)

4.2 Koulurauha

Vuoden 2022 Koulurauhan julistuksen teemana on ”Kaikille kaveriksi”. Kaikilla on oikeus käydä koulua niin, ettei tarvitse pelätä tulevansa kiusatuksi. Julistuksessa sanotaan, että koulun tulee olla paikka, jossa kaikilla on turvallinen ja hyvä olla. Kaikkien koulujen tulisi olla kiusaamisvapaita paikkoja, joissa kaikilla on työrauha. (Koulurauhan julistus 13.8.2022.)

Koulurauha-ohjelman tavoitteena on edistää kouluyhteisöjen hyvinvointia ja turvallisuutta, niin psyykkistä, fyysistä kuin sosiaalistakin. Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Poliisihallituksen, Opetushallituksen, Folkhälsanin ja Suomen Vanhempainliiton yhteisen ohjelman keskeisimmät periaatteet ovat oppilaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen. Ohjelman tavoitteena on, että kouluyhteisöjen kaikilla jäsenillä on kouluissa hyvä olla. Oppimista tukeva, turvallinen ja toimiva koulu, jossa ketään ei kiusata eikä jätetä yksin, vaatii aktiivista työskentelyä koko lukuvuoden aikana. Jokaisella oppilaalla tulisi olla oikeus kokea olevansa kouluyhteisön hyväksytty ja tärkeä jäsen. Koulurauha on julistettu Suomessa ensimmäisen kerran jo vuonna 1990. (MLL 2022.)

4.3 Monialaiset verkostot ja yhteisöllinen oppilashuolto

Monialaisen verkoston muodostavat koulun sisäiset toimijat yhdessä koulun ulkopuolisten viranomaisten kanssa (Hästbacka 2018, 56). Koulun sisäisiä toimijoita ovat rehtori, opettajakunta ja oppilashuolto. Ulkopuolisiin viranomaisiin lukeutuu esimerkiksi lastensuojelu ja poliisi. Erityisesti pitkittyneiden kouluväkivaltatapausten selvittämisessä tarvitaan usein vanhempien lisäksi muiden koulun ulkopuolisten toimijoiden apua. Tapauskohtaisesti voidaan olla yhteydessä nuoriso-, sosiaali- tai terveystoimeen. Myös muita, nuorten ja perheiden kannalta merkityksellisiä tahoja voidaan ottaa mukaan monialaiseen verkostotyöskentelyyn. Olennaista on saattaa yhteen lasten, perheiden, koulun työntekijöiden ja koulun ulkopuolisten ammattilaisten näkökulmat. (Hästbacka 2018, 23,55.)

Kouluväkivaltatilanteessa tehdään toimenpiteitä niin yksilöiden ja ryhmien kuin koko kouluyhteisön tasolla. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on merkittävässä asemassa tilanteiden selvittämisessä. Tämä kaikki yhdessä muodostaa laajan kokonaisuuden, jossa riskinä on hallinnan ja vastuunkantamisen hajautuminen monille toimijoille. Koulun sisäisten ja ulkopuolisten toimijoiden yhteistyöstä ei ole olemassa tarkkoja toimintamalleja kouluväkivaltatilanteiden osalta, vaikka monialainen verkostotyö on paljon käytetty ja merkittävässä asemassa pitkittyneiden kouluväkivaltatilanteiden selvittelyprosesseissa (Hästbacka 2018, 56).

Perusopetuksen arvojen tulisi näkyä käytännössä niin koulujen toimintakulttuureissa kuin arjessakin. Näitä arvoja ovat pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen, oikeudenmukaisuuteen sekä rauhaan. Arvoperustassa korostetaan kasvua ihmisyyteen. Sivistyneen ihmisen odotetaan toimivan oikein niin itseään kuin muitakin ihmisiä kohtaan sekä ympäristöään arvostaen. Koulu nähdään oppivana yhteisönä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Tämä tarkoittaa, että kouluyhteisön kehittymisen keskiössä ovat yhdessä tekemisen ja osallisuuden kokemukset vahvistaen yhteisöllisyyttä ja yhteisöä. Oppivalla yhteisöllä on sellaiset rakenteet ja käytännön tavoitteet, jotka edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta sekä luovat edellytyksen oppimiselle. Koulun turvallisen toimintakulttuurin luomisessa ja kehittämisessä yhteisöllisellä oppilashuollolla on tärkeä osa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14-16, 27.)

Yhteisöllistä opiskeluhoitoa toteuttavat oppilaitoksissa kaikki sen toimijat arjen työssään. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu koko yhteisön hyvinvoinnista. Opiskeluhoitoryhmän tehtävänä on suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää opiskeluhoitotyötä. Yhteisöllisen työn perustana on tieto oppilaitoksen tilanteesta ja oppilaiden hyvinvoinnista. Sen tulee olla tavoitteellista, ja sen kohteena voi olla joko koko luokka tai jokin ryhmä. Kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn liittyviä toimenpiteitä seurataan opiskeluhoitoryhmässä. On tärkeää seurata myös toimenpiteiden tuloksellisuutta, kuten kuinka paljon kiusaamista ja häirintää esiintyy. (Perälä ym. 2015, 79.)

Yksilökohtaista opiskeluhoitoa on yksittäiselle oppilaalle annettava palvelu, kuten kouluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelu, tarvittaessa sosiaalipalvelu sekä monialaisen asiantuntijaryhmän toteuttama työ. Yksilökohtainen opiskeluhoito voi olla sekä ehkäisevää että korjaavaa, ja se on aina oppilaalle vapaaehtoista. Kiusaamisen kohteeksi joutunut tai kiusaamiseen osallistunut voivat käydä tapahtumia läpi opiskeluhooltoon kuuluvien ammattilaisten kanssa. Oppilaan oireilua tai huolta selvitettyä kiusaamiskokemukset tulevat usein esiin tässä kohtaa. Tarvittaessa oppilaan tueksi voidaan järjestää moniammatillista yhteistyötä muiden, edellä mainittujen toimijoiden kanssa, jotta oppilaan tuen tarve saadaan selvitettyä ja järjestettyä. (Rissanen, Kola-Torvinen, Korpilahti & Hietanen-Peltola 2019, 250.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa painotetaan erityisesti yhteisöllisen ja ehkäisevän työn vahvistamista. Yhteisöllisen opiskeluhuollon lisäämisen tavoitteena on pitkällä aikavälillä, että yksilökohtaisen opiskeluhuoltotyön tarve vähitellen vähenee. Yhteisöllisin keinoin koulukiusaamista ehkäisemällä ja vähentämällä voitaisiin vähentää koulukiusaamisesta johtuvaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarvetta. (Perälä ym. 2015, 12, 78.)

4.4 Koulujen kurinpitotoimet

Työrauhaan voidaan vaikuttaa monilla pedagogisilla keinoilla, opettajan antamalla ohjauksella ja palautteella, yhteistyöllä ja yhteisellä vastuunotolla. Luottamus ja välittäminen luovat edellytyksiä hyvälle työrauhalle, mutta aina nämä toimet eivät ole riittäviä takaamaan työrauhaa. Perusopetuslaissa on säädetty tavoista, joilla koulun järjestystä rikkovalle, opetusta häiritsevälle, muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa epäasiallisesti kohtelevalle tai vilpillisesti toimineelle oppilaalle voidaan määrätä seuraamuksia. Kouluissa ei voida käyttää muita turvaamistoimenpiteitä kuin mitä perusopetuslaissa on säädetty. (OPH 2022.)

Kaikki kurinpitotoimenpiteet ovat sellaisia, ettei oppilasta saa jättää yksin niiden aikana tai niitä suorittamaan. Toimenpiteistä on aina ilmoitettava huoltajille, ja niissä on huomioitava oppilaan ikä- ja kehitystaso. Lisäksi toimenpiteet tulee aina kirjata. Kaikkien kurinpidollisten ja kasvatuksellisten toimien käyttöä tulee seurata, ja myös niiden kehittymistä. Opetuksen järjestäjä opetussuunnitelman yhteydessä laatii sekä ohjeistaa suunnitelman, johon on kirjattu näiden keinojen käyttämisestä ja menettelytavoista ohjeet. Tämän avulla suunnitelman toteutumista ja toiminnan yhdenmukaisuutta on mahdollisuus seurata ja arvioida sekä kehittää niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. (OPH 2022.)

Ensisijaisesti oppilaan epäasialliseen käytökseen puututaan kasvatuskeskustelulla. Kasvatuskeskustelu voi kestää enintään kaksi tuntia ja sen aikana käydään läpi tilanne oppilaan kanssa. Tarvittaessa selvitetään tarkemmin, miten oppilaan hyvinvointia ja käyttäytymistä koulussa voitaisiin parantaa. Kasvatuskeskustelua ei käydä ilman opettajan tai rehtorin määräystä, ja siitä tulee etukäteen ilmoittaa huoltajille. Huoltaja voi osallistua keskusteluun, jos se on tilanteen kannalta tarpeen. (OPH 2022.)

Oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi, mikäli hän käyttöksellään häiritsee opetusta. Jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan tai koulun henkilökuntaan kohdistuu hänen turvallisuuttaan uhkaava käyttäytymistä, rehtori voi evätä oppilaan osallistumisen opetukseen enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi. Samoin voidaan menettellä, jos oppilas käyttöksellään kohtuuttomasti vaikeuttaisi opetusta. Tarvittava oppilashuolto on järjestettävä oppilaalle, jolta opetus on evätty. (OPH 2022.)

Jälki-istuntoon voidaan määrätä, koulun rehtorin tai opettajan toimesta enintään kahden tunnin ajaksi. Ennen määräämistä siihen johtava teko on yksilöitävä, oppilasta on kuultava ja

tarvittaessa hankittava muu, asiaan liittyvä selvitys. Jälki-istunnon aikana suoritettavien tehtävien tulee olla sellaisia, että ne tukevat kasvatusta, kehitystä ja opetusta, sekä toiminnan toistamisen tai jatkumisen estämiseksi tarkoitettuja tavoitteita. Jälki-istunto ei saa estää oppilasta osallistumasta opetukseen. (OPH 2022.)

Kirjallisen varoituksen antamisesta päättää opetuksen järjestämisestä vastaava toimielin, tai koulun rehtori, mikäli opetuksen järjestäjä on niin päättänyt. Ennen varoituksen antamista oppilaan huoltajille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tarvittava oppilashuolto on järjestettävä varoituksen saavalle oppilaalle. (OPH 2022.)

Jos edellä mainitut toimenpiteet eivät ole riittäviä niin, että oppilas edelleen jatkaa epäasiallista käytöstä, hänet voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. Päätöksen voi tehdä opetuksen järjestäjän monijäseninen toimielin, jossa sosiaalihuollon tulee olla edustettuna. Huoltajia on ennen päätöksen antamista kuultava. Erotetulle oppilaalle on kuitenkin järjestettävä opetus ja laadittava henkilökohtainen oppimissuunnitelma erotuksen ajaksi. Lisäksi oppilashuolto on järjestettävä tarvittaessa. Erottamista ei voida panna täytäntöön ennen kuin se on saanut lainvoiman. Jos kuitenkin oppilas käyttäytyy niin väkivaltaisesti tai uhkaavasti, että turvallisuus vaarantuu, voi määräaikainen erottaminen tulla täytäntöön jo ennen kuin se saa lainvoiman. (OPH 2022.)

Muita kurinpitotoimenpiteitä, joita koulussa voidaan käyttää erilaisissa tilanteissa, mutta jotka eivät suoranaisesti liity toisten oppilaiden epäasialliseen kohteluun tai kouluväkivaltaan muita kohtaan, on määritelty myös perusopetuslaissa. Siivousvelvoite tarkoittaa, että rehtori tai opettaja voi, kasvatuksellisista syistä, määrätä oppilaan puhdistamaan tai uudelleen järjestämään koulun omaisuuden tai tilan, jonka on tahallaan tai huolimattomuuttaan sotkenut. Oppilaan määrääminen tekemään kotitehtäviään voidaan tehdä enintään tunniksi kerrallaan työpäivän päätyttyä. (OPH 2022.)

Kouluun ei saa tuoda esineitä tai aineita, joiden käyttö on laissa kielletty tai joilla voitaisiin vaarantaa omaa tai toisten turvallisuutta. Myös omaisuuden vahingoittamiseen tarkoitettut esineet eivät kuulu kouluun. Rehtorilla ja opettajalla on oikeus työpäivän aikana ottaa haltuun kielletyt esineet tai aineet, joilla häiritään opetusta. Haltuunotossa voimakeinoja saa käyttää vain, mikäli oppilaan oma tai muiden turvallisuus vaarantuu. Haltuunottoon liittyvien mahdollisten voimakeinojen käytöstä tulee olla etukäteissuunnitelmat kouluissa ja ohjeet näihin tilanteisiin. (OPH 2022.)

Rehtorilla ja opettajalla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa oppilaan tavarat, säilytystilat ja päällisin puolin vaatteet, jos on oletettavaa, että oppilaalla on hallussaan esineitä, joilla oppilaan oma tai muiden turvallisuus voidaan vaarantaa. Tarkastukseen ryhdytään, jos oppilas ei pyynnöstä huolimatta luovuta niitä itse tai luotettavasti osoita, ettei hallussa ole tällaisia tavaroita. Tarkastusoikeus ei koske oppilaan vaatteiden ja ihonväliin kätkeytyneiden esineiden

etsintää. Ennen tarkistukseen ryhtymistä oppilaalle täytyy ilmoittaa tarkistuksen syy. Tarkistuksessa tulee olla läsnä tarkastajan lisäksi toinen, täysi-ikäinen koulun henkilökuntaan kuuluva henkilö. Oppilaalla on oikeus pyytää paikalle hänen valitsemaansa koulun henkilökunnan edustaja, joka on koulussa paikalla, silloin, jos tilanne ei vaadi kiireellistä puuttumista turvallisuuden kannalta. Tarkastamiseen liittyvät toimenpiteet tulee olla kouluissa etukäteen suunniteltu ja ohjeistettu. Oppilaalta poistetut esineet ja aineet luovutetaan oppilaalle takaisin oppitunnin tai koulupäivän päättymisen jälkeen, jos ei ole tarvetta epäillä, ettei häirintä jatku. Kielletyt esineet ja aineet luovutetaan huoltajille, aseet ja niihin liittyvät tarvikkeet poliisille välittömästi. (OPH 2022.)

Turvaamistoimenpiteitä on rehtorilla ja opettajalla, yhdessä tai erikseen, oikeus käyttää silloin, kun oppilas on tarpeen poistaa opetustilasta tai koulun alueelta, mutta hän ei noudata poistumismääräystä. Mikäli poistumismääräystä noudattamatta jättänyt oppilas yrittää vastarintaa tekemällä välttää poistumisen, voidaan käyttää välttämättömiä voimakeinoja, joita ”voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen”. Voimankäyttövälineitä ei saa käyttää. (OPH 2022.)

4.5 Kurinpitotoimien arviointi

Perusopetuslakiin tulleet muutokset astuivat voimaan vuonna 2014. Niiden tarkoitus on lisätä kasvatuksellisia ja kurinpidollisia keinoja, sekä toimivaltuuksia liittyen tavaroiden poisottamiseen ja tarkastamiseen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi turvallista oppimisympäristöä ja työrauhaa perusopetuksessa ja lukioissa muutosten voimaantumisen jälkeen. (Julin & Rumpu 2018, 7; Perusopetuslaki 1267/2013.)

Arvioinnin mukaan edistäviä tekijöitä työrauhan suhteen ovat kouluviihtyvyydestä ja -turvallisuudesta huolehtiminen, opetuksen eriyttäminen ja huoltajien tuki oppilaiden koulunkäyntiä kohtaan. Yleisimpiä oppilaiden aiheuttamia vakavia häiriötilanteita kouluissa ovat kiusaaminen ja luvaton poistuminen koulun alueelta. (Julin & Rumpu, 2018, 9.)

Kasvatuskeskustelua pidetään sekä opettajien että oppilaiden keskuudessa toimivana puuttumiskeinona. Muita uusia puuttumiskeinoja käytetään kouluissa arvioinnin mukaan erittäin vähän. Tämä tuskin kertoo siitä, ettei sellaisia tilanteita juurikaan ilmene, joissa oppilas tulisi poistaa koulun alueelta tai hänen hallustaan jouduttaisiin takavarikoimaan kiellettyjä esineitä. Todennäköisempää on, mikä myös arvioinnissa tulee esille, ettei uusien kurinpidollisten toimien käyttöönottamisesta ja toteuttamisesta tiedetä käytännössä tarpeeksi. Esimerkiksi kolmasosa opettajista ei osannut sanoa, että ovatko suunnitelmat kurinpidollisten keinojen käyttämisestä ja oppilaiden suojaamisesta toimivia. Opettajista yli puolet ilmoitti, ettei ohjeistusta tarvittavan voiman käyttöön esimerkiksi tavaran pois ottamiseksi ole saatu.

Kehittämiskohteena mainitaankin, että opettajien jatkokoulutuksesta ja ohjeistuksesta tulee huolehtia jatkossa laajemmin. (Julin & Rumpu, 2018, 10-13.)

Huomionarvoista arvioinnissa on se, että oppilaiden osallisuus järjestyssääntöjen ja suunnitelmien laadinnassa on ollut vähäistä. Oppilaiden ja vanhempien osallistamiseen on syytä kiinnittää jatkossa aiempaa enemmän huomiota. Myös oppilaille ja huoltajille tiedottamista kurin- pito- ja rangaistuskeinoista tulisi lisätä. Häiriö- ja ongelmatilanteisiin laadituista suunnitelmista puuttuvat usein toteutumisen ja vaikuttavuuden seuraaminen ja arviointi. Niissä kouluissa, joissa seurantaa ja arviointia oli tehty, koettiin näiden lisäävän kokemusta kurin- pito- käytänteiden toimivuudesta. Jatkossa suunnittelua ja arviointia tulee yleisesti ja systemaattisesti lisätä. (Julin & Rumpu, 2018, 13, 21.)

Uusien kurinpidollisten toimien käyttö on ollut kouluissa vähäistä, mutta silti niiden olemassa- olo koetaan useimmiten hyväksi ratkaisukeinoiksi häiriö- ja ongelmatilanteissa. Keinot koetaan toimiviksi, vaikka niiden käyttöön ottamiseen on toivottu tarkempaa ohjeistusta. Voimankäyt- töön suhtaudutaan kouluissa kielteisimmin, ja sitä on vähiten käytetty. (Julin & Rumpu, 2018, 18.) Arvioinnissa ei käy ilmi, miten oppilaan valvonta esimerkiksi mahdollisessa poistamistilan- teessa mahdollistuu, kun opettaja jää muun luokan kanssa luokkaan. Kurinpidolliset toimet vastaavat tarpeeseen varmasti silloin, kun häiriökäyttäytyminen on akuuttia, mutta ennalta- ehkäisyyn tai pitkäkestoisiin tilanteisiin toimet eivät tuo uusia ratkaisukeinoja.

4.6 Koulujen kiusaamisen vastaiset suunnitelmat

Jokaisella koululla tulee olla käytössä kiusaamisen vastainen suunnitelma. Suunnitelma sisäl- tää toimenpideohjelman, jossa konkreettisesti kuvataan koulun toimintatavat kiusaamisen eh- käisyssä ja siihen puuttumisessa. Osa koulujen toimenpiteistä on syntynyt arjen tilanteissa ja vakiintunut sitten käytäntöön. Osa toimista taas on nimenomaan kehitetty kiusaamisen eh- käisyyn ja siihen puuttumiseen. Myös näiden koulun omien toimenpiteiden ja kehitettyjen toi- menpiteiden yhdistelmiä on käytössä. Koulun omien käytäntöjen ongelmaksi on muodostunut se, ettei niiden toimimisesta ole tutkimusnäyttöä (Laitinen ym. 2020, 38). Tästä syystä Laiti- nen ym. (2020, 38) suosittelevat, että koulun käytössä oleva kiusaamisen vastainen ohjelma tai menetelmä perustuisi tutkittuun tietoon. Opinnäytetyössämme kuitenkin haluamme saada tietoa myös sellaisista toimintatavoista, jotka ovat mahdollisesti syntyneet koulun omiin tar- peisiin paremmin vastaaviksi virallisia menetelmiä soveltaen.

Koulujen on sekä laadittava kiusaamisen vastainen suunnitelma että valvottava sen toteutu- mista ja noudattamista. Suunnitelmaan kirjataan toimenpiteet oppilaiden suojaamiseksi väki- vallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimenpiteet kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. Lisäksi kuvataan, miten näitä asioita käsitellään yhteisön, ryhmän sekä yksilön tasolla. (Laitinen ym. 2020, 14.) Kiusaamisen vastaiseen suunnitelmaan kirjataan myös jälki- hoidolliset toimenpiteet niin tekijän kuin kiusaamisen kohteena olevan osalta. Näitä ovat

esimerkiksi yksilöllinen tuki, mahdollisesti tarvittava hoito tai muut toimenpiteet sekä jälki-seuranta. Suunnitelmaan kuuluu myös yhteistyö huoltajien ja tarvittaessa viranomaisten kanssa. (Laitinen ym. 2020, 14.)

Kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa huomioidaan niin oppilaiden väliset kuin oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet. Suunnitelmaan tulee perehdyttää ja siitä tiedottaa niin henkilöstöä, oppilaita, huoltajia kuin yhteistyötahojakin. Lisäksi suunnitelmaa päivitetään, seurataan ja arvioidaan jatkuvasti. Koulujen turvallisuustyön tulisi olla pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa, jossa kiusaamisen vastainen suunnitelma on osa opiskeluhoito-suunnitelmaa. (Laitinen ym. 2020, 14.)

Kiusaamisen vastaisen suunnitelman laatiminen on monialainen prosessi. On tärkeää, että oppilaiden osallisuus huomioidaan suunnitelman laatimisessa, sillä se tuo oppilaiden näkökulmaa kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen. Oppilaiden osallisuudesta on säädetty velvoite perusopetuslaissa opetuksen järjestäjälle. Yhteistyö koulun ja kodin välillä suunnitelman valmisteluvaiheessa voi parhaimmillaan luoda toimivia käytäntöjä myös ongelmatilanteiden hoitamiseen. Lisäksi yhteistyö sitouttaa huoltajia kiusaamisen ehkäisyyn. Yhteisöllisten toimintatapojen luominen suunnitelman laadintavaiheessa mahdollistaa matalan kynnyksen yhteistyön eri toimijoiden välillä. Paikallisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen asiantuntijoilla on paljon erityisosaamista suunnitelman sisältöä, toimeenpanoa ja lapsen yksilöllistä tukea kuvattaessa. (Laitinen ym. 2020, 15.)

Peruskoulujen opiskeluhoitosuunnitelmissa oli vuonna 2015 kuvattu suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä valtaosassa kouluja (94 %). Vuonna 2017 vastaava luku oli 96 prosenttia, joten suunnitelmien tekeminen on yleistynyt entisestään. Peruskouluista puolet (51 %) olivat vuonna 2017 sisällyttäneet terveellisyden ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin tarkastukseensa kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat. Niissä kouluissa, joissa puutteita oli havaittu näissä teemoissa, lähes kaikki olivat reagoineet puutteisiin jollain tavalla. (Wiss 2019, 80-85.)

Yhdessä kirjatut käytännöt kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseen tukevat varhaisista puuttumista ja toiminnan seuranta. 90 prosentissa peruskouluista oli kirjattu yhteinen käytäntö tai toimintaohje kiusaamiseen puuttumiseksi. Kuitenkin yhteinen käytäntö tai toimintaohje kiusaamisen seurantaan, kun kiusaamiseen on puututtu, oli käytössä vain 85 prosentissa kouluista. Huomionarvoista on myös, että vuonna 2015 kaikki ilmi tulleet kiusaamista-pauket kirjattiin peruskouluista 85 prosentissa, mutta vuonna 2017 luku oli laskenut 81 prosenttiin. (Wiss 2019, 81.)

Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä yhteistyön hyvinvoinnin tarkastuksissa tulisi jatkossa huomioida aiempaa useammin oppilaiden hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Näitä ovat kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyn lisäksi niihin puuttuminen ja

seuranta. Oppilaiden osallistumismahdollisuuksien lisääminen kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn ja puuttumiseen hyödyttäisi toiminnan kehittämistä ja suunnittelua. Kouluista kerätyt tiedot antavat vertailutietoa, ja kansallisella tasolla niitä on mahdollista hyödyntää kiusaamis- ja väkivaltatilanteiden ehkäisyssä. Lisäksi tiedot tukevat toiminnan suunnittelua ja kehittämistä, ja mahdollistavat seurannan ja arvioinnin. (Wiss 2019, 86.)

4.7 Toimintamalleja ja toimenpideohjelmaa

Kouluväkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseen on olemassa erilaisia toimintaohjelmia, joiden vaikuttavuutta on tutkittu. Osa menetelmistä ja malleista on ollut käytössä jo pitkään, ja niitä on edelleen kehitetty. Koulujen käyttöön kehitetään myös jatkuvasti uusia toimintatapoja kouluväkivallan ehkäisemiseksi. Lisäksi kouluilla on myös käytössä toimintamalleja, joilla puututaan sellaisiin pitkittyneisiin kouluväkivaltatilanteisiin, joissa koulun omat resurssit eivät riitä, ja tarvitaan ulkopuolista apua ja tukea tilanteiden selvittämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Tässä luvussa esitellään toimintamallit, jotka nousivat esiin aineistostamme. Luvussa on lisäksi esitelty Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) koulukiusaamisen vastaisten menetelmien arviointiraportin tuloksia.

4.7.1 KiVa Koulu

KiVa Koulu- toimenpideohjelma on käytössä yli 900 koulussa Suomessa ja yli 20 eri maassa. Ohjelman tavoitteena on kiusaamisen ehkäisy, kiusaamistilanteisiin puuttuminen tehokkaasti sekä seuranta. Ohjelmaan sitoutuu koko kouluyhteisö, ja koko lukuvuoden ajan tapahtuu seuranta. KiVa-oppituntien tavoitteena on luoda kiusaamisen vastaista kulttuuria kouluyhteisöön sekä kannustaa myös oppilaita puuttumaan kiusaamiseen sitä havaitessaan. Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn lisäksi KiVan tavoitteena on puuttua tehokkaasti esiin tuleviin kiusaamistapauksiin. Koulujen, joissa KiVa-ohjelma on käytössä, tilanteita seurataan jokavuotisten kyselyiden ja niistä saatavan palautteen perusteella. (Salmivalli & Poskiparta 2018, 2.)

Toimenpideohjelmaan kuuluu materiaaleja niin opettajille, oppilaille kuin vanhemmillekin sekä fyysisinä että digitaalisina versioina. Ohjelmalla halutaan vaikuttaa koko kouluryhmään. Jokaisella on vastuu luokan tai ryhmän hyvinvoinnista, ja kiusaamista sivusta seuraavat saavat keinoja siihen, miten tukea kiusattua tai miten osoittaa, ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää. Oppilaiden ja vanhempien osallistaminen oppituntien ja materiaalien avulla on osa kiusaamisen ehkäisyä. Kiusaamista ehkäisevät toimenpiteet on tarkoitettu kaikille oppilaille, mutta lisäksi ohjelmassa on kohdennettuja toimenpiteitä, joiden avulla puututaan ilmi tulleisiin kiusaamistilanteisiin ja niissä osallisena oleviin oppilaisiin. (Salmivalli & Poskiparta 2018, 6.)

Seuranta on oleellinen osa KiVa Koulu- toimenpideohjelmaa, sillä ohjelmaan sisältyy ajatus siitä, että mitä pidempään ohjelma on koulussa käytössä, sitä enemmän kiusaaminen saadaan vähentymään. Eri koulujen tuloksia on myös mahdollista verrata keskenään. (Salmivalli & Poskiparta 2018, 7.)

KiVa Koulu - ohjelma on ollut Suomessa kouluissa käytössä vuodesta 2007. Vuonna 2016 se otti käyttöön lisenssimaksun, jonka seurauksena osa kouluista lopetti ohjelmassa. Ohjelmaa on kritisoitu kiusaamistilanteissa tehottomaksi, ja että lähinnä se perustuu vain täytettäviin seurantalomakkeisiin, mutta ei konkreettiseen tukeen kiusatuille. KiVa-toimenpideohjelmasta saadut positiiviset tutkimustulokset ovat ristiriidassa sen viestin kanssa, mitä kiusaamisen parissa työskentelevät asiantuntijat kuulevat työympäristöissään. Ristiriitaa on selitetty sillä, että osa kouluista toteuttaa ohjelmaa soveltaen ja jopa väärällä tavalla. (Munukka 2019.)

Karvin arviointiraportin mukaan KiVa Koulu koetaan menetelmänä, jonka avulla puututaan kiusaamistilanteisiin ja niiden jälkihoitoon. Sen sijaan ennaltaehkäisy, johon menetelmä ensisijaisesti on kehitetty, jakoi arviointiraportin kyselyyn osallistuneiden mielipiteitä. Noin puolet vastaajakouluista oli sitä mieltä, että menetelmän rooli ennaltaehkäisyssä oli vähäinen. KiVa Koulu -menetelmän käyttö kouluissa edellyttää henkilöstöltä sitoutumista ja menetelmään kuuluvien toimintojen toteuttamista. Arviointitulosten mukaan menetelmän käyttö kouluissa koetaan raskaaksi. Menetelmän käytön edellyttämät aika- ja henkilöstöresurssit eivät vastaajien mukaan ole tasapainossa siitä saatuun hyötyyn verrattuna. (Rumpu 2022, 19-20.)

4.7.2 Verso -vertaissovittelu

Sovittelutoimintaa on kouluissa toteutettu jo 20-vuoden ajan, ja sen tavoitteena on toimintakulttuurin muuttaminen niin, että konflikti- ja ristiriitatilanteet nähdään sosiaalisten taitojen oppimistilanteina. Näiden tilanteiden yhteinen, osallisuuden mahdollistava, käsittely parhaimmillaan lisää yhteisön sosiaalista pääomaa. Tutkimustulosten mukaan restoratiiviseen teoriaan pohjaavat käytänteet, kuten sovittelu, lisäävät oppilaiden asiantuntemuksen arvostamista sekä yhteisen vastuunoton ja yhteisön jäsenten osallisuuden vahvistamista verrattuna ranskaisulähtöisiin käytänteisiin. (Gellin 2021, 41.)

Kouluissa tehtävän sovittelutoiminnan lähtökohtina pidetään lasten oikeuksia sekä lapsiystävällisen oikeuden perusteita. Nämä korostavat aikuisen velvollisuutta tukea, kuunnella sekä auttaa lasta. Verso-vertaissovittelu on restoratiivista kohtaamista ja sovittelua. Restoratiivisella kohtaamisella tarkoitetaan eheyttävää ja korjaavaa ajattelutapaa, joka tuottaa ymmärryksen jokaisen yhteisön jäsenen, niin lapsen kuin aikuisen, arvokkuudesta. Lisäksi jokainen yhteisön jäsen nähdään kyvykkäänä ja osallisuuden merkitystä korostetaan yhteisön hyvinvoinnin vahvistamisessa. Restoratiivisen kohtaamisen ja sovittelun tarkoituksena on tukea oppilaiden kykyä vuorovaikutukseen ja sen oppimiseen, vastuunottamiseen ja käytöksen muuttamiseen. (Gellin 2021, 43.)

VERSO-ohjelman tarkoitus on rakentaa kouluille sovittelutoiminnan malli, jolla voidaan hallita arjen konfliktitilanteita. Sovittelu toteutuu oppilaiden ja henkilökunnan yhteistyönä. Vertaissovittelussa vertaissovittelijoina toimivat konfliktin osapuolia hieman vanhemmat oppilaat. Konflikteja sovitteluaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vaikka sovittelijoina toimivat oppilaat, heidän toimintaansa tukee aina koulun henkilökunnasta muodostuva Verso-aikuisten tiimi. Aikuisten tehtävänä on arvioida, mitkä tilanteet ohjataan vertaissovitteluun ja missä tilanteissa tarvitaan aikuisjohtoista sovittelua tai muita menettelyjä. Sovittelijoiden tehtävänä on auttaa konfliktin osapuolia löytämään ratkaisu tilanteeseen niin, ettei tilanne enää jatku tai toistu. Jos sovittelu ei johda osapuolten kannalta toivottuun lopputulokseen, siirrytään aikuisjohtoiseen sovitteluun. Vertaissovittelussa voidaan sovittaa esimerkiksi nimittelyjä, selän takana haukkumista, tönimisiä, etuiloja tai toisen omaisuuden luvatta käyttöönottamisia. (Gellin 2021, 40-42.)

Sovittelu on prosessi, jossa osapuolia autetaan itse löytämään ratkaisu tilanteeseen. Kaikki osapuolet saavat kertoa oman näkemyksensä tapahtuneesta sekä tunteistaan ja pohtia ratkaisuja tilanteeseen. Prosessia noudattamalla edetään sopimukseen, jonka toteutumista seurataan. Jos sopimusta ei synny tai sitä ei noudateta sovitulla tavalla, siirtyy sovittelu uudelleen aikuisen harkintaan, ja siitä joko uuteen vertaissovitteluun tai aikuisjohtoiseen sovitteluun. Tarvittaessa aikuiset voivat ottaa käyttöön muita menettelyitä. Sovittelussa ei ole tarkoitus etsiä syyllisiä tai antaa rangaistuksia, vaan yhteisessä vuorovaikutuksessa lisätä ymmärrystä, jotta osapuolet onnistuvat itse ratkaisemaan konfliktin. Havaitun tai tiedossa olevan konfliktin voi ohjata sovitteluun kuka tahansa yhteisön jäsen. Myös huoltajilla on tärkeä rooli sovittelun tilaamisessa ja konfliktiin liittyvien havaintojen jakamisessa. (Gellin 2021, 42.)

Karvin arviointiraportin mukaan Verso-sovittelu edellyttää käyttäjiltään sen restoratiivisen lähestymistavan omaksumista ja siihen sitoutumista. Arviointiraporttiin kerätyn aineiston perusteella menetelmän käyttö ei ole aina systemaattista, ja monesti se on hyvin opettajakohdasta. Menetelmän käyttö vaihtelee henkilöstön sitoutuneisuuden mukaan. Menetelmän vahvuutena pidetään kuitenkin sen helppokäyttöisyyttä opetuksessa ja koulun toiminnassa, ja sen käyttöön on sitouduttu kouluissa hyvin. Restoratiivisen ajattelumallin sisäistäminen edesauttaa menetelmän juurtumista koulun arkeen ja toimintakulttuuriin. (Rumpu ym. 2022, 28.) Vertaissovittelu ei kuitenkaan sovellu pitkittyneisiin kouluväkivaltatilanteisiin, sillä niiden tilanteiden selvittelyvastuu on koulun aikuisilla.

4.7.3 K-0-toiminta

Silloin, kun pitkään jatkuneita kouluväkivaltatapauksia ei pystytä selvittämään koulun ja kodin välisellä yhteistyöllä, voidaan pyytää tukea ulkopuolisilta toimijoilta. K-0-koordinaattori on puolueeton konfliktitilanteiden selvittelyn ammattilainen. K-0-toimintaa on tällä hetkellä Järvenpäässä, Lohjalla, Rovaniemellä ja Helsingissä. (Aseman Lapset ry. 2020.)

K-0-toiminnan avulla puututaan pitkittyneisiin ja haastaviin kouluväkivaltatapauksiin. Työskentelyssä ovat mukana oppilaiden ja huoltajien lisäksi moniammatillinen verkosto, johon voivat kuulua koulun henkilökunnan lisäksi esimerkiksi sosiaalityöntekijä, poliisi, lastensuojelun sijaishuollon ohjaaja tai jokin muu lapsen tai nuoren elämässä oleva taho. Kouluväkivaltatilanteen pitkittyessä sen juurisyyt pyritään löytämään keskustelemalla osapuolten kanssa niin erikseen kuin yhteisissä tapaamisissa. (Aseman Lapset ry. 2020.)

Pitkäkestoiset ja vakavat kouluväkivaltatilanteet ovat usein moniulotteisia. Useita rikosnimikkeitä voi täytyä ja tekijöiden sekä uhrien roolit voivat olla epäselviä ulottuen myös vapaa-ajalle sekä sosiaaliseen mediaan. Kaikkien osapuolten kuuleminen, perheiden tukeminen ja puolueettomuus ovat ratkaisevassa asemassa tilanteiden selvittämisessä ja pitkäaikaisten vaikutusten saavuttamisessa. (Aseman Lapset ry. 2020.)

K-0-toiminnalla pyritään vahvistamaan jo olemassa olevia toimintamalleja ja tuomaan kouluihin lisää nuorisotyön ja perhetyön osaamista. Toiminnassa hyödynnetään sovittelua, tarjotaan tukea perheille, voidaan ohjata tarvittaviin palveluihin, ryhmytetään luokkia ja seurataan tilannetta sen rauhoituttua. (Aseman Lapset ry. 2020.)

Rovaniemellä malli toimii käytännössä niin, että kouluilla on yhteiset puuttumisen mallit kiuasaamiseen. Mallien mukaan koulut sekä koulujen omat K-0-yhteyshenkilöt toimivat kouluväkivaltatilanteiden selvittelyssä. Toimintamallin on tarkoitus täydentää kouluilla jo olemassa olevia puuttumisen malleja ja selvittää konfliktitilanteita. Rovaniemellä on koettu, että mallin mukaan työskentely tuo uusia keinoja ja näkökulmia vaikeiden tapausten selvittelyyn. Samalla se tehostaa yhteistyötä ja vahvistaa jo käytössä olevia ja toimiviksi todettuja menetelmiä. Sovittelutyön lisäksi kouluissa järjestetään dialogisia vanhempainiltoja ja vahvistetaan luokkien ryhmytymistä. Käytössä on myös yksilötyöskentely sekä oppitunnit, joissa käsitellään muun muassa laillisuuskasvatusta ja kaveritaitoja. (Rovaniemen kaupunki 2022.)

Karvin arviointiraportin mukaan K-0 toiminnan tarkoituksena ei ole korvata muita olemassa olevia toimintamalleja, vaan vahvistaa niitä sekä tuoda kouluille vahvempaa nuorisotyön ja perheiden kanssa tehtävän työn osaamista. Menetelmän vahvuutena pidetään sitä, että se on erityisesti kehitetty pitkittyneiden kouluväkivaltatapausten selvittelyyn. Se tukee koulua antamalla ulkopuolista apua tilanteeseen ja sen selvittelyyn. Systemaattinen tuki jatkuu niin pitkään kuin tilanteessa on tarpeellista. Arviointiraportin mukaan koulut ovat kokeneet menetelmän tuoman avun hyödylliseksi. Koska menetelmän käyttö edellyttää ulkopuolisen koordinaattorin tukea, se ei ole koulujen omatoimisesti käytettävissä kouluarjessa. Arvioinnissa mukana olleet koulut toivoisivat K-0 toiminnalta enemmän tukea kouluväkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn, jotta pitkittyneiden tilanteiden selvittelyltä voitaisiin välttyä. Toisaalta menetelmän vahvuutena nähtiin, että sen myötä muodostuu verkostoja, joiden säilyminen

kouluissa tukee kouluväkivallan vastaista työtä ja sitä kautta ennaltaehkäisee pitkittyneiden tilanteiden syntyä. (Rumpu ym. 2022, 17.)

K-0-menetelmän käyttö kouluissa ei arviointiraportin mukaan ole aina koko henkilöstön tiedossa, mikä voi vaikuttaa siihen, että toiminnan aikana syntyneet hyvät käytännöt eivät pääse juurtumaan koulujen arkeen. Aina ei ole myöskään tiedetty, milloin tai missä tilanteissa voi olla yhteydessä K-0-toimintaan, ja kouluille pitkäkestoiseen ja laajaan prosessiin sitoutuminen on voinut olla haastavaa. Toisaalta juuri pitkäjänteisyys on toiminnan vahvuus, jonka myötä on löydetty ratkaisuja ja saatu pitkäkestoinen kouluväkivaltatilanne ratkaistua. Menetelmän avulla apua ovat saaneet niin oppilaat, koulut kuin perheetkin. (Rumpu ym. 2022, 18.)

4.7.4 KIPU - Kiusaamiseen puututaan - toimintamalli

KIPU - kiusaamiseen puututaan! -toimintamallilla puututaan käytännöllisten menetelmien avulla kiusaamistilanteisiin, jotka ovat pitkittyneet ja kriisiytyneet. Kyseessä on Non Fighting Generation ry:n hanke, jonka kohderyhmään kuuluvat 10-20-vuotiaat lapset ja nuoret. Toimintaa on ohjattu ja kehitetty Etelä-Suomen sekä Etelä-Savon peruskouluissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja lastensuojeluyksiköissä. Järjestön kehittämiä kasvatuksellisia ryhmä- ja yksilötyön menetelmiä hyödynnetään hanketyöskentelyssä, jossa samalla kehitetään uusia menetelmiä nimenomaan pitkittyneisiin kiusaamistilanteisiin. Toimintamallin mukainen työskentely on monimuotoista ja pitkäkestoista. Työskentely tapahtuu yhteistyössä kohderyhmän edustajien ja lähiverkon kanssa, jolloin toiminta saadaan vastaamaan yksilöllisesti juuri kyseisen kohderyhmän henkilöiden tarpeita. (Non Fighting Generation 2022.)

4.7.5 SKY - Sitouttavan koulu yhteistyön malli

Sitouttavan koulu yhteistyön mallin tavoitteena on ennaltaehkäistä ja vähentää poissaoloja sekä luoda myönteistä toimintakulttuuria kouluissa. Valtakunnallisen mallin kehittämisessä ovat mukana myös oppilaat ja heidän huoltajansa. Mallin pilotointiin vuosina 2021-2022 osallistui perusopetuksen vuosiluokkien 5-9 oppilaita sekä koulujen henkilökuntaa kouluissa eri puolilla Suomea. SKY-malli vakiinnutetaan käyttöön vuosien 2022-2023 aikana. Kehittämistyötä on johtanut Opetus- ja kulttuuriministeriö, ja sen kehittämisarviointi on tehty yhteistyössä Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin kanssa. Arviointiin ovat osallistuneet oppilaat, huoltajat, koulujen henkilöstö ja muut sidosryhmät. (OKM 2021, 2-3, 6.)

Sitouttavan koulu yhteistyön mallin ajatuksena on, että mahdollisuudet vaikuttaa ja tehdä valintoja tukevat oppilaan kiinnittymistä kouluun. Samoin sitä tukee tunne siitä, että pärjää ja tulee hyväksytyksi omana itsenään. Oppimista ja hyvinvointia edistävät monipuoliset työtavat, yhteistyö ja vuorovaikutus. Poissaolojen systemaattisella seuraamisella ja varhaisella puuttumisella ennaltaehkäistään poissaolokierteen syntymistä. Poissaolojen syyt on tärkeää selvittää yhteistyössä huoltajien kanssa heti, kun huoli asiasta herää. Poissaoloalttiutta voivat

lisätä esimerkiksi muutokset oppimisympäristössä sekä ystävyys- ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät huolet, kuten koulukiusatuksi joutuminen. (OKM 2021, 4.)

Oppilaalla tulee olla mahdollisuus saada tukea matalalla kynnyksellä, jos poissaolot varhaisesta puuttumisesta huolimatta lisääntyvät. Kouluihin tarvitaan pysyviä ja luotettavia aikuisia, joihin oppilaan on mahdollista tukeutua. Koordinoidulla yhteistyöllä opiskeluhoitopalveluiden kanssa voidaan tukea oppilaan koulunkäyntiä. Tarvittaessa opetusta voidaan järjestää räätälöidysti pedagogisen jouston mahdollisuuksia hyödyntämällä. (OKM 2021, 5.)

Poissaoloihin puuttumisen mallit on luotu kansallisesti. Yhteisten toimintatapojen avulla eri kunnissa ja niiden kouluissa oppilaiden poissaoloihin pystytään puuttumaan mahdollisimman yhteneväisesti. Opettajat saavat näin yhtenäiset työkalut poissaoloihin puuttumiseksi, ja huoltajat kasvatustyön tueksi koteihin. Yhdessä oppilaan kanssa selvitetään syitä poissaoloille ja pyritään löytämään ratkaisu tilanteelle. (OKM 2021, 5.)

4.7.6 ProKoulu

ProKoululla tarkoitetaan positiivisesti oppivaa koulua. ProKoulu -toimintamalli perustuu käyttäytymispsykologiseen teoriaan. Sen mukaan tunne-elämän ja käyttäytymisen taidot ovat harjoiteltavissa ja opeteltavissa olevia taitoja siinä missä muutkin taidot. Keskeisiä asioita ovat vuorovaikutusmallit ja vertaissuhteet opeteltaessa käyttäytymisen ja tunne-elämän taitoja. Kaikkien koulussa olevien oppilaiden, opettajien ja muun henkilökunnan etu on, että koulussa ennaltaehkäistään käyttäytymisen ongelmia. Samalla tuetaan positiivisen käyttäytymisen, yhteisöllisyyden ja voimavarojen kehittymistä. Kouluissa laaditaan yhteiset käyttäytymisodotukset ja niiden mukaan toimintaohjeet. Toimintaohjeet varmistavat sen, että kaikki oppilaat tietävät, millaisia käyttäytymisodotuksia heidän koulussaan on. On tärkeää, että oppilaat ja opettajat myös puhuvat asioista samoilla sanoilla, joiden merkitys on ymmärretty oikein. (Peda.net 2022.)

Ensisijaisesti oppilaiden käyttäytymistä ohjataan ProKoulua käyttävissä kouluissa positiivisen palautteen annon keinoin. Positiivinen palaute kohdennetaan tiettyyn käytökseen, ja niin sanotut konkreetit vahvistavat sanallista palautetta. Konkreetilla tarkoitetaan esimerkiksi luokassa käytössä olevaa palkkiojärjestelmää, jossa luokanopettaja voi palkita koko luokkaa tai yksittäistä oppilasta. ProKoulu ajattelun ydin on kannustaminen ja positiivisen palautteen antaminen oppilaille. Kannustavaa palautetta tulisi antaa oppilaalle 3-5 kertaa jokaista negatiivista palautetta kohden. Toimintamallin tavoitteena on saavuttaa koulu yhteisö, jossa kaikkien oppilaiden on helpompi toimia ja oppia koulussa. (Peda.net 2022.)

4.7.7 Check In-Check Out (CICO)

Check In-Check Out (CICO) -toimintamallin tarkoituksena on, että oppilaalle on selkeytetty käyttäytymisodotukset, hän saa ohjausta niiden noudattamiseen ja hänelle annetaan palautetta säännöllisesti ja välittömästi onnistumisista. Toimintamallissa keskeistä on käyttäytymisen ohjaus positiivisen ja kannustavan palautteen avulla. Toimintamallissa tukijakson pituus on ennalta määritetty, mutta tuen tavoitteita ja tavoitetasoa sekä palkkioita on mahdollista muokata jakson aikana. (Karhu 2018, 22.)

Käytännössä malli toimii niin, että aamulla oppilaalla on koulun aikuisen, kuten koulunkäynnin ohjaajan, kanssa Check In -tapaaminen, jossa ohjaaja auttaa oppilasta suuntaamaan huomion päivän aikana harjoiteltavaan taitoon. Opettajat kirjaavat oppitunneilla pistekorttiin palautteen ja antavat välitöntä suullista palautetta onnistumisista. Koulupäivän jälkeen Check Out -tapaamisessa käydään läpi päivän aikana tullut palaute onnistumisista. Toimintamallissa keskeistä on aikuisten sitoutuminen palautteen antamiseen ja onnistumisten huomaamiseen. Oppilaan omaa motivaatiota ja edistymistä konkretisoi koulukohtaisesti sovittu palkkiojärjestelmä, joka voi olla esimerkiksi toiminnalliset tuokiot tai läksytön päivä. (Karhu 2018, 23-24.)

Pistekortti auttaa oppilasta muistamaan käyttäytymistavoitteen, ja opettajaa taas huomioimaan onnistumisia. Samalla pistekortti toimii yhteydenpitovälineenä koulun ja kodin välillä, jotta huoltajat saavat reaaliaikaista tietoa oppilaan käyttäytymisen ja tavoitteiden edistymisestä. Oppilaskohtainen tavoite määritellään koulun tiimissä, joka vastaa myös seurannasta ja suunnittelusta. Jotta oppilaan motivaatio ja halu yrittää muuttaa käytöstään säilyy, yleensä riittää, että tavoitetaso saavuttaa 60-80 prosenttisesti. Pistekortti on myös arvokas väline seurannan ja dokumentoinnin kannalta, jotta tukeen tehtävät muutokset perustuvat todelliseen ja päivittäiseen tietoon opittavan taidon edistymisen osalta. (Karhu 2018, 22-24.)

4.7.8 Yhteenveto toimintamalleista ja toimenpideohjelmista

Toimintamalleja kiusaamiseen puuttumiseksi on siis hyvinkin paljon. Taulukkoon 2 on koottu yhteenvetona esitellyt toimintamallit. Haasteena on, että mallien käyttöönotto kouluilla vaatii henkilöstöltä sitoutumista ja menetelmään kuuluvien toimintojen toteuttamista. Koulun käytössä olevat toimintamallit eivät aina välttämättä ole henkilöstön tiedossa, minkä vuoksi mallin avulla syntyneet toimintatavat eivät välttämättä pääse juurtumaan koulun arkeen. (Rumpu ym. 2022, 18). Toimintamallien käyttö vaatii kouluilta pitkäjänteisyyttä ja henkilöstön tiedottamista käytössä olevasta menetelmästä, jotta koulun henkilökunta voi sitoutua menetelmän käyttöön. Oli kouluissa käytössä oleva toimintamalli tai menetelmä kiusaamisen vastaisessa työssä mikä tahansa, on myös muistettava, että mallit ovat kiusaamiseen puuttumisen ja ennaltaehkäisyyn tueksi koulun käyttöön kehitettyjä, eivät irrallisia ratkaisuja kouluväkivaltatilanteisiin.

Nimi ja lähde	Kuvaus
KiVA Koulu (Salmivalli & Poskiparta 2018, 2, 6-7.)	<ul style="list-style-type: none"> Tavoitteena on kiusaamisen ehkäisy, kiusaamistilanteisiin puuttuminen tehokkaasti sekä seuranta. Ennaltaehkäisevästi vaikutetaan koko kouluryhmään. Kiusaamista sivusta seuraavat saavat keinoja siihen, miten tukea kiusattua ja osoittaa olevansa kiusaamista vastaan. Lisäksi kohdennettuja toimenpiteitä ilmi tulleisiin kiusaamistilanteisiin puuttumiseksi.
VERSO (Gellin 2021, 40-43.)	<ul style="list-style-type: none"> Konflikti- ja ristiriitatilanteet nähdään sosiaalisten taitojen oppimistilanteina. Vertaissovittelijat sovittelevat tilanteita ennaltaehkäisevästi. Sovittelijat auttavat osapuolia löytämään ratkaisun tilanteeseen niin, ettei tilanne enää jatku tai toistu. Osapuolia ohjataan löytämään itse ratkaisu tilanteeseen yhteisen pohtimisen kautta. Lopuksi edetään sopimukseen, jonka toteutumista seurataan.
KO-toiminta (Aseman Lapset ry. 2020.)	<ul style="list-style-type: none"> Puututaan pitkittyneisiin ja haastaviin kouluväkivaltatapauksiin. Pitkittyneiden kouluväkivaltatilanteiden juurisyitä etsitään keskustelemalla osapuolten kanssa erikseen ja yhteisesti. Mukana moniammatillinen verkosto ja KO-koordinaattori. Täydentää eri toimintamalleja. Keinoja: sovittelu, tuki perheille, palveluohjaus, luokkien ryhmäytyt ja jälkikäteinen seuranta.
KIPU (Non Fighting Generation 2022.)	<ul style="list-style-type: none"> Puuttuminen käytännöllisillä menetelmillä pitkittyneisiin ja kriisiytyneisiin kiusaamistilanteisiin. Työskentely on monimuotoista sekä pitkäkestoista ja tapahtuu yhteistyössä kohderyhmän sekä lähiverkon kanssa.
SKY (OKM 2021, 2-3, 5-6.)	<ul style="list-style-type: none"> Tavoitteena vähentää poissaoloja ja luoda myönteistä kulttuuria. Poissaolojen systemaattinen seuranta ja varhaisella puuttumisella ennaltaehkäistään poissaolokierteen syntymistä. Yhdessä oppilaan kanssa selvitetään syitä poissaoloille ja pyritään löytämään ratkaisu tilanteelle.
ProKoulu (Peda.net 2022.)	<ul style="list-style-type: none"> Tunne-elämän ja käyttäytymisen taidot ovat harjoiteltavissa. Oppilaiden käyttäytymistä ohjataan kannustamalla ja positiivisen palautteenannon keinoin. Positiivinen palaute kohdennetaan tiettyyn käytökseen, ja konkreetit, kuten palkinnot, vahvistavat sanallista palautetta. Laaditaan yhteiset käyttäytymisodotukset ja niiden mukaan toimintaohjeet.
Check In-Check Out (Karhu 2018, 22-24.)	<ul style="list-style-type: none"> Käyttäytymisen ohjaus positiivisella ja kannustavalla palautteella. Check In -tapaaminen: suunnataan oppilaan huomio päivän aikana harjoiteltavaan taitoon. Opettajat kirjaavat pistekorttiin palautteen oppitunneilla ja antavat välitöntä suullista palautetta onnistumisista. Check Out -tapaaminen: käydään oppilaan kanssa läpi päivän aikana tullut palaute onnistumisista.

Taulukko 2: Toimintamallit ja toimenpideohjelmat lyhyesti

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

Tässä luvussa esittelemme, miten toteutimme tämän opinnäytetyön tutkimuksen. Aluksi kerromme tutkimuksen etenemisestä kronologisessa järjestyksessä. Toisessa alaluvussa kerromme tutkimuksemme tavoitteen, tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Tutkimuksessa käytimme laadullisen tutkimuksen menetelmiä, joista kerromme kolmannessa alaluvussa. Käymme myös läpi haastatteluiden etenemisen ja aineiston analysoinnin neljännessä ja viidennessä alaluvussa.

5.1 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimusprosessi voidaan Vilkan (2021, 49) mukaan jakaa viiteen vaiheeseen, jotka ovat ideataso, sitoutuminen, toteuttaminen, kirjoittaminen ja tiedottaminen. Opinnäytetyömme ideavaihe aloitettiin syksyllä 2021, kun pohdimme alustavaa aihetta. Oman opiskeluryhmämme kautta potentiaalisiksi aiheiksi nousi koulukiusaaminen, joka kiinnosti myös molempia meistä. Tulevaisuuden urahaaveena meillä molemmilla opinnäytetyön tekijöillä on kuraattoriksi pyrkiminen peruskouluun. Peruskouluissa kuraattoreille kuuluu yhteisöllistä työskentelyä, johon kuuluvat osana koulukiusaamiseen ja -väkivaltaan liittyvät asiat.

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa tehdään ratkaisevia päätöksiä tutkimuksen toteutuksen kannalta. Ideatasolla tutkimusta täsmennetään ja mietitään, millaista tarvetta tutkimukselle on. (Vilka 2021, 49-50.) Aihetta tarkentaessamme kävimme neuvonpitoa yhteistyötahomme Tukikeskus Valopilkkun työntekijöiden Holmberg-Kaleniuksen ja Kaiturin (2022a) kanssa ja saimme heiltä paljon ideoita. Tukikeskus Valopilkku tarjoaa kiusaamiseen tukea ja jälkihoitoa vertaisuuteen perustuen. Valopilkku järjestää vertaistukiryhmiä ja pitää yksilötapaamisia kiusaamisesta toipuville lapsille ja perheille. (Valopilkkuja_yleisesite 2022.) Valopilkkun työntekijät antoivat meille Teams-yhteydenpidossa paljon positiivista palautetta kouluväkivalta -käsitteen käytöstä ja vinkkejä koulujen lähestymiseen tutkimuksen teossa. Valopilkkun työntekijät tunnistavat, että kiusaamiseen puuttuminen ja erityisesti sen epäsuorien muotojen havaitseminen on koulun arjessa haastavaa. (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022a.) Tutkimuksellamme ei ole varsinaista toimeksiantajaa, joka olisi tarkentanut yhdessä kanssamme tutkimusaihetta. Tukikeskus Valopilkkun työntekijöiltä saimme kuitenkin arvokasta palautetta ja ohjausta työn eri vaiheissa. Tukikeskus Valopilkkusta, opiskeluryhmältämme ja ohjaavalta opettajalta saatu palaute auttoi meitä tarkentamaan työmme lopullista aihetta.

Alkuvuodesta 2022 etsimme yhteistyökouluja, joista voisimme löytää opinnäytetyöhön haastateltavia. Suunnitelmavaiheessa harkitsimme haastattelevamme myös lapsia, mutta päädyimme rajaamaan aineiston keruun ammattilaisten haastatteluihin. Koulun ammattilaisista suunnittelimme ensin haastattelevamme koulun opettajia, kuraattoreita ja koulunkäynninohjaajia. Koska haastatteluihin oli haastavaa löytää henkilöitä, päädyimme rajaamaan haastattelut kuraattoreihin. Haasteita toi myös se, että kouluissa vastuuta osallistumis päätöksestä

siirrettiin henkilöltä toiselle, joten kesti kauan saada selville, että osallistuuko tutkimukseen kutsuttu henkilö siihen. Myöhemmin muutimme lähestymistapaa lisäten puhelinsoittojen määrää ja kohdentaen haastattelupyynnöt suoraan kuraattoreille. Kuraattoreilta saimme suorilla yhteydenotoilla nopeammin päätöksiä joko tutkimukseen osallistumisesta tai siitä kieltäytymisestä.

Haasteet haastateltavien ja kiinnostuneiden koulujen löytämisessä aiheuttivat myös viivettä tutkimuslupaprosessiin, joka käynnistyi vasta maaliskuussa 2022. Tutkimuslupia (Liite 1) hakiessamme huomasimme merkittäviä eroja lupaprosesseissa eri kuntien välillä. Yleisesti ottaen isommat kunnat ja kaupungit vaativat yksityiskohtaisempia tietoja tutkimuksesta. Lupaprosessit olivat nopeampia ja kevyempiä pienempien kuntien kautta, mistä syystä haastateltavat löytyivät lopulta Uudenmaan kehyskunnista.

Haastattelut toteutimme huhti- ja toukokuun 2022 aikana. Haastatteluista teimme sekä paikan päällä kouluilla että Teams -videopuheluiden kautta. Kouluilla tehdyt haastattelut äänitettiin puhelimen äänitysohjelmalla ja tallennettiin. Teamsissa haastattelut sai tallennettua suoraan ohjelman tallennusominaisuudella. Litteroinnin jälkeen tallenteet tuhottiin. Teimme kuusi kuraattoreiden haastattelua ja koko aineisto päättyi mukaan tutkimukseemme.

Teimme aineiston litteroinnin heinä- ja elokuun 2022 aikana. Litterointivaiheessa jaoimme tallenteet ja työn puoliksi. Kuuntelimme tallenteet ja kirjoitimme tekstimuotoon haastattelut Word-ohjelmalla. Käytimme hyödyksi myös Word-ohjelman automaattisen litteroinnin ominaisuutta, joka nopeutti työskentelyä huomattavasti. Litteroinnin teimme sanatarkkana litterointina, jossa taltioimme käydyn puheen. Jätimme huomioimatta kaiken muun, kuten äänenpainot tai ympäristöstä kuuluneet äänet. Tällainen litterointitapa oli perusteltu, koska opinnäytetyössämme emme arvioi kuraattoreiden puhetta, vaan ainoastaan tiukasti sisältöä. Litteroinnit valmistuivat elokuun lopussa, jolloin olimme saaneet haastattelut muutettua tekstimuotoon.

Syyskuussa 2022 analysoimme litteroidun aineiston. Analyysin teimme merkitsemällä litteroituun aineistoon värikoodein eri tutkimuskysymyksiimme liittyvät haastateltavien kommentit. Värikooodaus auttoi meitä järjestelemään aineistoa ja löytämään haastatteluista tutkimuskysymysten kannalta olennaisen tiedon. Vielä syyskuun aikana kirjoitimme analysoidun aineiston pohjalta työhön tulososion.

Lokakuussa 2022 kirjoitimme luvun johtopäätöksistä ja kehittämisehdotuksista, mitkä pohjautuvat kuraattoreiden haastatteluista kerättyyn aineistoon. Pidimme palautetta kerätäksemme uuden Teams-palaverin Tukikeskus Valopilkun työntekijöiden kanssa. Tämän keskustelun myötä saimme paljon lisää ajatuksia pohdinta -lukua varten sekä jatkotutkimusehdotuksia. (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b).

Marraskuun 2022 alkupuolella kirjoitimme pohdintaluvun valmiiksi ja viimeistelimme työn. Valmistauduimme opinnäytetyön suulliseen esitykseen tekemällä Powerpoint-esityksen valmiiksi. Laadimme kehittämistuotoksena Canva-ohjelmalla huoneentaulun, johon kokosimme keskeisimmät tavat tunnistaa epäsuoraa kiusaamista.

Joulukuussa 2022 esittelimme työmme opinnäytetyöseminaarissa ohjaavalle opettajalle ja katselemaan tullee opiskelijoille. Lähetimme valmiin opinnäytetyön ja huoneentaulun tutkimukseemme osallistuneille kuraattoreille sekä Tukikeskus Valopilkun työntekijöille.

5.2 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimuksen kohderyhmänä ovat Uudellamaalla työskentelevät kuraattorit, joista etsimme tutkimukseemme haastateltavat. Haastattelemme kuraattoreita, koska heillä on hyvää asiantuntemusta opinnäytetyömme aiheesta. Tutkimuksessamme keräämme kuraattoreilta tietoa epäsuoran kouluväkivallan ilmenemisestä ja puuttumiskeinoista, jotta voimme vastata tutkimuskysymyksiimme. Haastattelemme kuusi kuraattoria. Tämä määrä haastateltuja kuraattoreita on mielestämme riittävä, jotta saamme aiheestamme hyvän kokonaiskäsityksen. Ajallisista syistä keskityimme laadullisen tutkimuksen keinoin pienempään kohdejoukkoon.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi.

Tutkimuksen tarkoitus nivoutuu osaksi koulujen tekemää kiusaamisen vastaista työtä. Olemme kiinnostuneita tietämään, mitä kuraattorit ajattelevat kiusaamisen vastaisesta työstä. Erityisen kiinnostuneita olemme epäsuoran kouluväkivallan muodoista, sillä hypotesimme on, että näitä kiusaamisen muotoja tunnistetaan huonommin ja niihin on vähemmän keinoja puuttua. Meitä kiinnostaa kuulla, mitä kuraattorit ajattelevat aiheesta ja onko heillä tiedossa ilmiöön vaikuttamisen mahdollisuuksia tai puuttumisen keinoja, joita systemaattisesti käytettäisiin.

Olemme kiinnostuneita siitä, että: miten puututaan, milloin puututaan, miksi tilanne on päässyt pitkittymään, miten tilannetta lähdetään ratkomaan, ketkä osallistuvat, millaiseen lopputulokseen päästään ja millä keinoin. Toivomme kuraattoreiden kertovan omia ajatuksiaan ja näkemyksiään aiheesta. Tarkoituksena on selvittää mitä erilaisia hyviä käytäntöjä on jo olemassa kouluväkivaltaan puuttumisessa, ja millaista tukea ammattilaiset tilanteisiin toivovat. Kun keräämme haastattelujen kautta kuraattoreiden näkemyksiä aiheesta ja kokoamme niitä yhteen hyviksi käytännöiksi, muodostuu työhömme kehittämisen näkökulmaa. Kokoamiemme hyviä käytäntöjä on mahdollista kehittää edelleen ja ottaa järjestelmällisemmin käyttöön eri kouluissa.

Tutkimuksen tavoitteena on koota ja levittää hyviksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi.

Tutkimuksen tavoitteemme jalostaa tutkimuksen tarkoitusta pidemmälle. Sen lisäksi, että selvitämme, mitä hyviä käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisessa on, kokoamme näitä käytäntöjä aineistosta yhteen ja levitämme niitä laajemmin tiedoksi. Tutkimuksen tavoitteemme pitää sisällään ajatuksen siitä, että kokoamme aineistoa yhteen ja poimimme aineistosta hyviksi havaittuja keinoja tai malleja. Pystymme mahdollisesti aineiston analysoinnin jälkeen esittämään kehittämisehdotuksia, joiden pohjalta kouluissa olisi mahdollista ottaa käyttöön toimintatapoja epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisessa.

Tutkimuksen tavoitteena on hyvien käytäntöjen levittäminen, mikä toteutuu jo tekemämme opinnäytetyön kautta. Lisäksi tavoitteen mukaisesti levitämme hyviä käytäntöjä työelämään omassa elämässämme. Hyvät käytännöt kokoamme opinnäytetyössämme yhteen visuaaliseksi infograafiksi ja kehittämistä on mahdollista jatkaa siitä.

Määrittelemämme tutkimuskysymykset ohjaavat tutkimuksemme perustaa ja teoreettista viitekehystä. Tutkimuskysymykset pohjautuvat tutkimuksemme keskeiseen ongelmaan eli epäsuoran kouluväkivallan käsitteeseen ja epäsuoran kouluväkivallan tunnistamiseen sekä siihen puuttumiseen. (Vilkkä 2021, 50.) Tutkimuskysymykset pohjautuvat teoretietoon sekä itseltämme, tiedossamme olevilta ammattilaisilta ja mediasta poimittuihin lähtötietoihin. Tietojemme mukaan epäsuora kouluväkivalta on huonosti tunnistettu kouluväkivallan muoto. Käsitteellisten epäselvyyksien lisäksi meille on välittynyt kuva puuttumisen keinottomuudesta, sillä aiheeseen perehtyessämme kuulumme tarinoita pitkään jatkuneista kiusaamistapauksista. Epäsuora kouluväkivallan muoto on erityisen haastava, koska koulussa olevan aikuisen voi olla vaikea sitä tunnistaa.

Tutkimuskysymyksiä pohdittaessa on mietittävä tarkkaan aiheen rajaamista ja sitä, miten tutkimuksessa voidaan löytää vastauksia kyseisiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymyksiin vastatessa olisi hyvä päästä pintaa syvemmälle, joten on parempi keskittyä muutamaan hyvin valittuun kysymykseen kuin liian moneen kysymykseen. (Vilkkä 2021, 51.) Yritimme rajata tutkimuskysymykset realistisesti sen mukaan, kuinka paljon arvioimme saavamme haastateltavia ja paljon voimme käyttää työhön aikaa.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

1. Mistä epäsuoran kouluväkivaltatilanteen tunnistaa?
2. Miten epäsuoriin kouluväkivaltatilanteisiin puututaan?
3. Millaista tukea kuraattorit toivovat epäsuoriin kouluväkivaltatilanteisiin?

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy tähänhetkiseen tilanteeseen. Olemme kiinnostuneita tietämään mikä on tilanne kouluväkivallan osalta tutkimukseen osallistuvissa kouluissa. Tutkimuskysymys viittaa myös keinoihin tunnistaa näitä tilanteita, koska pohdimme millaisia keinoja ammattilaisilla on tunnistaa hienovaraisempia ja epäsuorempia kouluväkivallan muotoja.

Toinen tutkimuskysymys keskittyy siihen, miten kouluväkivallan epäsuoriin muotoihin kouluissa puututaan. Toisella tutkimuskysymyksellä pohjustamme käsiteltävään ongelmaan liittyviä ratkaisukeinoja tällä hetkellä. Toivomme saavamme tietoa siitä, millä tavalla asiat ovat kouluissa tällä hetkellä ja miten kouluväkivaltaan ilmiönä yritetään puuttua. Meitä kiinnostaa kuulla, että kokevatko haastatellut kuraattorit puuttumisen kouluväkivaltaan helpoksi vai vaikeaksi ja kertovatko he haastatteluissa systemaattisista puuttumisen malleista.

Kolmas tutkimuskysymys suuntaa tulevaisuuteen, sillä kysymme millaista tukea haastateltavat kuraattorit kaipaavat oman työnsä tueksi. Hypoteesimme on, että epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttuminen on haastavaa ja kouluissa työskentelevät ammattilaiset kokevat keinottomuutta näissä tilanteissa. Kolmannella tutkimuskysymyksellä yritämme tavoittaa tämän näkökulman, ja pyytää kuraattoreilta heidän toiveitaan työnsä tueksi.

5.3 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmien valinta liittyy tiedonintressiin eli siihen millaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan. Tutkimusmenetelmän valinnassa pitää päättää tutkimusaineiston keräämiseen ja käsittelyyn sopivimmat tavat. (Vilka 2021, 53.) Tässä tutkimuksessa halusimme saada tietoa epäsuorasta kouluväkivallasta ja kuulla ammattilaisten omia mielipiteitä ilmiön eri muodoista sekä ratkaisukeinoista.

Tutkimusmenetelmien valinnassa keskeistä on pohtia, onko tutkimuksessa järkevämpää käyttää määrällisiä eli kvantitatiivisia vai laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Määrällisessä tutkimuksessa pyritään saavuttamaan numeerista tietoa ja aineisto on usein laaja, kun taas laadullisessa tutkimuksessa keskeisenä tavoitteena on löytää aineistosta merkityksiä omiin tutkimuskysymyksiin liittyen. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on aineiston sisällöllinen laajuus. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa pyritään kuvailemaan ja löytämään sieltä merkityksiä, kun taas määrällisessä tutkimuksessa keskitytään mitattavuuteen ja hypoteesien testaamiseen. Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin esimerkiksi ihmisten vuorovaikutuksen tutkimiseen. (Puusa & Juuti 2020, 73-74; Vilka 2021, 54, 94, 104.)

Valintamme tutkimusmenetelmäksi on laadullinen tutkimus, koska haluamme etsiä aiheesta uutta tietoa ihmisten antamien mielipiteiden ja merkitysten kautta. Lisäksi koulukiusaamista on määrällisesti tutkittu enemmän ja meillä on jo yhteiskunnallisesti kouluterveyskyselyiden

kautta pitkäaikaista tietoa esimerkiksi lasten kokeman koulukiusaamisen esiintyvyydestä. Toivoimme laadullisen tutkimuksen menetelmillä saavamme jotain sellaista uutta ja uniikkia tietoa, jota emme voisi saada määrällisen tutkimuksen menetelmin esimerkiksi kyselylomaketta käyttämällä. Tutkimuksessamme keskeisessä roolissa on nimenomaan vuorovaikutus kouluväkivaltatilanteissa, joista uskomme laadullisella tutkimuksella lisäävämmme ymmärrystä.

Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan tiedon subjektiivista luonnetta. Tutkitaan yksittäisiä tapauksia ja tärkeintä on osallistuvien ihmisten näkökulma sekä tutkijan vuoropuhelu heidän kanssaan. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on antaa mielekäs tulkinta tutkittavasta ilmiöstä kerätyn aineiston pohjalta. Laadullisella tutkimuksella voi olla monenlaisia tavoitteita, jotka voivat liittyä esimerkiksi uuden tiedon hankintaan, ilmiön kuvaamiseen tai kyseenalaistamiseen. (Puusa & Juuti 2020, 73, 75.)

Laadullista tutkimusta tekemällä pääsimme haastattelemaan kouluväkivallan ilmiöitä työssään kohtaavia kuraattoreita ja kuulemaan heidän totuutensa tilastojen takana. Aineistosta yritimme löytää laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä poikkeamia, mutta huonojen puolien sijaan etsimme hyviä poikkeamia (Vilkkä 2021, 55). Vältimme vastainkainasettelun tekemistä eri koulujen välille ja pyrimme ratkaisukeskeiseen näkökulmaan koko tutkimusprosessin aikana.

Koska laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, on tärkeää keskittyä huolella haastateltavien valintaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 94). Pyrimme ymmärtämään tutkimuksemme ilmiötä mahdollisimman hyvin, minkä vuoksi asiantuntevat ja aiheesta tietävät haastateltavat ovat tärkeitä. Keskittymällä kuraattoreihin saimme aiheesta kattavan kuvan ja haastateltavilla oli riittävä asiantuntijatieto vastata kysymyksiimme.

Tutkimuksen teossa on huomioitava myös käytettävissä oleva aika ja muut resurssit (Vilkkä 2021, 57). Koska tutkimuksemme on opinnäytetyötasoinen, oli järkevää rajata aihetta ja pitää työmäärä kohtuullisena. Rajaamista teimme tutkimuskysymysten selkeän tarkentamisen kautta keskittymällä epäsuoraan kouluväkivaltaan ja sen oheisilmiöihin. Työssä tarvitsimme eniten aikaa haastattelujen tekemiseen. Haastatteluissa hyödynsimme myös videopuheluita, jotta aikaa ei mennyt niin paljon matkustamiseen. Lisäksi resursseja vei aineiston litterointi, jossa työn tekeminen parin kanssa osoittautui hyödylliseksi ja myös käyttämämme laadukkaat välineet haastattelujen tallentamiseen nopeuttivat litterointia.

5.4 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä opinnäytetyössä on useita vaihtoehtoja aineistonkeruumenetelmäksi. Yleisimmät aineistonkeruutavat laadullisessa tutkimuksessa ovat tutkimushaastattelut ja havainnoinnit. Haastatteluja on olemassa lomakehaastatteluina, teemahaastatteluina ja avoimina haastatteluina. Kaikilla näillä haastatteluiden muodoilla on omat hyvät ja huonot puolensa. Haastatteluja voidaan tehdä yksilö- tai ryhmähaastatteluina. Havainnointia voidaan tehdä esimerkiksi osallistuvan havainnoinnin keinoin tai tarkkailemalla ihmisten tai yhteisön toimintaa tietyssä tilanteessa. (Vilka 2021, 94, 99-100, 114; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-84, 90.)

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui haastattelu tutkimuskysymysten pohjalta. Koulussa väkivaltatilanteiden selvittelyyn osallistuvien ammattilaisten kokemuksia ja menetelmiä selvittää haastatteluina. Pohdimme havainnoinnin käyttämistä haastattelujen lisäksi, mutta se olisi vienyt ajallisesti liikaa aikaa. Haastatteluiden tavoitteena on saada laajasti kokemusperäistä tietoa aiheesta, mikä onnistuu haastattelua käyttämällä paremmin kuin kyselylomakkeella (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Haastattelu on joustava menetelmä, jolloin on mahdollista varmistua, että asia ymmärretään oikein ja mahdolliset väärinkäsitykset on haastattelutilanteessa oikaistavissa. Haastatteluissa on mahdollista tarkentaa ja syventää kysymyksiä haastateltavien antamien vastausten pohjalta. Haastattelut toteutettiin haastateltavien työympäristöissä tai etäyhteyksin Teamsissa. Haastattelut nauhoitettiin fyysisissä haastatteluissa nauhurilla ja videopuheluissa Teamsin nauhoitustyökalulla.

Haastattelun eri muodoista valitsimme teemahaastattelun. Toteutimme teemahaastattelut yksilöhaastatteluina haastatteleamalla kuraattoreita erikseen. Yhden haastattelun kesto oli noin 30 minuuttia. Teemahaastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, ja jokainen tutkittava sai vastata niihin vapaasti. Mietimme valmiiksi myös tarkentavia ja kuvaavampia kysymyksiä apukysymyksiksi, jotta kaikki haastattelun teemat saatiin käsiteltyä. Teemahaastatteluja tehtäessä käsiteltävästä tutkimusongelmasta poimitaan olennaiset teemat, joita on keskeistä käsitellä haastattelussa aiheen kannalta. Teemahaastattelussa on etukäteen vain määritellyt teemat, mutta itse haastattelutilanne voi edetä vapaammin teemojen sisällä ja teemojen käsittelyjärjestys vaihdella tilanteen mukaan. Haastattelijoina meillä oli vastuu huolehtia, että haastateltavat pysyvät teemojen sisällä vastatessaan kysymyksiin ja että kerätty aineisto on tutkimukselle hyödyllistä. Toisaalta teemahaastattelussa tutkijan tehtävänä on kannustaa haastateltavaa puhumaan aihepiiristä mahdollisimman vapaasti. (Eskola & Suoranta 2008, 36; Vilka 2021, 99-101; Puusa 2020a, 107-108; Tuomi & Sarajärvi 2018, 84.)

Teemahaastattelu sopii tutkimuksemme menetelmäksi, koska teemahaastattelu antaa haastateltaville mahdollisuuden tehdä tulkintoja asioista ja antaa niille omia merkityksiään. Pyrimme siihen, että haastateltavat saivat haastattelutilanteessa sanottua oman tulkintansa

aihepiiristä mahdollisimman suoraan. Teemojen suunnittelu oli ratkaisevassa roolissa ja sitä varten perehdyimme teoria-aineistoon kattavasti ja purimme siten laajaa aihetta muutamien keskeisten käsitteiden alle. Perehtyminen oli tärkeää, jotta ymmärtäisimme opinnäytetyön keskeiset käsitteet mahdollisimman hyvin ja samalla tavalla haastateltavien kanssa. Tutkijalta vaaditaan taitoa haastattelun aikana pilkkoa ja selittää teemoja haastateltavalle ymmärrettävästi. Lisäksi tutkijan pitää haastateltavan kommentteista hahmottaa, miten ne liittyvät tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. (Puusa 2020a, 107-109.)

Teimme teemahaastatteluja varten haastattelurungon (Liite 2), jota käytimme kaikissa teemahaastatteluissa haastatteluiden pohjana. Haastattelurunkoon kokosimme keskeiset teemat, jotka ovat kouluväkivaltilanteiden ilmeneminen, yhteisöllisyys, moniammatillisuus ja vaikuttavuus. Teemojen alle kirjoitimme etukäteen apukysymyksiä, joita hyödynsimme haastattelujen aikana. Apukysymykset olivat tukenamme haastattelutilanteessa, mutta haastattelutilanne eteni hyvin eri tavoilla haastateltavan mukaan. Tarkoituksena oli, että keskustelu pysyy teemaotsikoiden mukaisena, mutta muuten keskustelu on vapaamuotoista. Haastattelutilanteissa kerroimme etukäteen haastattelumuodosta ja haastattelun aikana yritimme huomioida vastaajien kommentit kysymällä paljon tarkentavia kysymyksiä. Kun valitsimme haastateltavia, varmistimme haastateltavilla olevan asiantuntemusta ja omakohtaista kokemusta aiheesta työnsä kautta. (Vilkkä 2021, 109).

5.5 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointitapaa valittaessa on mietittävä tarkoituksenmukaisuutta tutkimuskohtaisesti. On arvioitava tutkimuksen tavoitetta suhteessa kerättyyn aineistoon ja sen mahdollisuuksiin. (Puusa 2020b, 141.) Tutkimuksemme ensisijaisena tavoitteena oli löytää tutkimuskysymyksiemme mukaisiin asioihin vastauksia ja tehdä näkyväksi ammattilaisilla jo olemassa olevaa tietoa. Tämä päämäärä ohjasi analyysitavan valintaa.

Laadullisen tutkimuksen analyysia tehdessä tapahtuu teoriatiedon ja kerätyn aineiston tietojen yhdistämistä. Kerätty aineisto pilkotaan ensin osiin valitun menetelmän mukaisesti. Tutkija tekee sen jälkeen aineistosta synteesejä ja yhdistää aineiston teoriatietoon. Analyysivaiheessa tutkijan omilla tulkinnoilla ja merkityksillä on vaikutusta siihen, mitä havaintoja hän tutkimuksestaan poimii keskeisiksi. Analyysivaiheessa aineistoa voidaan eritellä, tiivistää ja luokitella valitun menetelmän mukaisesti. Synteesivaiheessa luodaan kokonaiskuvaa aineistosta ja esitetään aineistosta kerätyt havainnot yhdistettynä teoriatietoon. (Puusa 2020b, 142-144.)

Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä ja olemme valinneet tutkimuksemme yhden sisällönanalyysin muodon eli teemoittelun. Lisäksi aineiston järjestämisessä on hyödynnetty koodausta. Sisällönanalyysia voidaan käyttää monenlaisten aineistojen analysointiin, tässä opinnäytetyössä haastatteluiden analysointiin. Analyysitapamme

muistuttaa aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa pyrimme analysoimaan aineistoa ilman teoreettista taustaa ja tavoittamaan mahdollisimman hyvin haastatelluiden ihmisten sanomat asiat. Teemoittelun periaatteiden sallimissa rajoissa olemme muodostaneet teemoja suoraan aineistosta lainauksia lukemalla ja niistä yhteisiä nimittäjiä tunnistamalla. Sisällönanalyysin avulla aineisto saadaan muutettua muotoon, jossa tulkintojen ja johtopäätösten tekeminen on mahdollista. (Puusa 2020b,144, 147-148; Tuomi & Sarajärvi 2018, 105; Vuori 2021.)

Analyysi etenee työssämme vaiheittain. Ensin keräsimme aineiston, jonka tallensimme ja litteroimme tekstiksi. Litteroinnilla tarkoitetaan sitä, että haastatteluista kerätty aineisto muutetaan muotoon, jossa sen tutkiminen onnistuu. Litterointi on tutkimuksessamme välttämättöntä, jotta pystymme tarkastelemaan ja analysoimaan keräämäämme aineistoa. Tässä tutkimuksessa muunsimme litteroinnissa keräämämme aineiston eli nauhoittamamme tutkimushaastattelut tekstimuotoon. Päätimme litteroida koko aineiston pienen haastattelujen määrän vuoksi, vaikka litterointi onkin työlästä ja vie paljon aikaa. (Vilkkä 2021, 100-101.)

Aineiston analyysissa keskityimme vain siihen, mistä haastatteluissa oli puhuttu, ei niinkään aineiston kielelliseen tai muuhun ilmaisumuotoon. Lisätessämme sitaatteja tuloksista kertovaan lukuun poistimme sitaateista täytesanoja, kuten ”niinku” ja ”tota”, tehdäksemme sitaateista helpommin luettavia. Täytesanojen poistaminen ei olennaisesti muuta sitaattien sanallista merkitystä. Luimme litteroidun aineiston useaan kertaan kattavan kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Litteroinnin jälkeen koodasimme aineiston, jotta saimme järjesteltyä ja luokiteltua aineistoa. Koodaamisessa tutkija tekee aina valintoja siitä, mistä näkökulmasta hän lähtee aineistoa koodaamaan. Koodaamista ohjaavat tutkimuskysymykset. (Juhila 2021a.) Otimme tietoisesti lähtökohdaksi aineiston koodaamisen tutkimuskysymysten mukaisesti, jotta saisimme rajattua aineistoa tutkimuskysymyksiin keskittyväksi ja löytäisimme hakemiimme asioihin liittyviä vastauksia. Koodaamista teimme tekstinkäsittelyohjelmassa merkitsemällä litteroituun aineistoon värikoodein kuhunkin tutkimuskysymyksiin viittaavat lainaukset. Tämän jälkeen loimme erilliset Word-tiedostot kullekin tutkimuskysymykselle ja siirsimme näihin tiedostoihin eri värein merkitsemämme lainaukset.

Koodaamisen jälkeen käytimme teemoittelua aineiston analyysin jatkamiseen. Teemoittelu voidaan ajatella yhdeksi sisällönanalyysin menetelmäksi. Teemoittelussa on tarkoitus löytää aineistosta tutkimusongelman tai -kysymysten kannalta olennaiset teemat. Teemoittelussa on tärkeää, että teemat muodostuvat analyysin seurauksena eivätkä tutkijan etukäteen määritteleminä. (Juhila 2021b.) Kävimme lainauksia läpi ja yhdistelimme samaan aihepiiriin liittyviä lainauksia omien teemojensa alle. Luimme aineistoa läpi useamman kerran ja tarkastelimme tekemiämme tulkintoja. Näin muodostamamme alateemat asemoituvat yläteemoiksi enimmäkseen tutkimuskysymyksiä vastaavasti, mutta lisäksi erillisenä teemana nousi esiin

yhteisöllisyyden vaikutus. Taulukossa 3 on esitelty esimerkki tekemästämme teemoittelusta yläteemaan ”Kouluväkivaltilanteisiin puuttuminen” edeten.

Esimerkki aineistosta	Alateemat	Yläteema
”Sekin Check in - Check out - toimintamalli oli tietyllä tavalla räätälöity yhdelle oppilaalle alakouluun ja sitmä ite muokkasin sitä, et se meni yläkouluun ja koko luokalle.”	Menetelmien käyttö	Kouluväkivaltilanteisiin puuttuminen
”Tää koulun nuorisotyöntekijä on tosi hyvä työpari kiusaamisen ehkäisemiseksi minulle, ettei tarvitse yksin tehdä töitä.”	Yhteistyö koulun muiden toimijoiden kanssa	
”Ja sit et me ei anneta sen jatkua, et se seuranta on tosi tärkeä.”	Seurannan tärkeys	

Taulukko 3: Esimerkki teemoittelusta

On tärkeää keskittyä siihen, mitkä aiheet, asiat ja teemat nousevat aineistosta esille. Tallensimme jokaisen aineiston analyysin vaiheen erikseen ja arvioimme tehtyjä tulkintoja yhdessä prosessin aikana. Tulkinnat ovat aineiston analyysivaiheessa nousevien merkitysten selkiyttämistä ja pohdintaa. Tuloksista laadimme synteesejä, joiden pohjalta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä. (Puusa 2020b, 145, 151; Tuomi & Sarajärvi 2018, 102; Vuori 2021.)

Aineistoa analysoimalla saimme kerättyä vastauksia tutkimuskysymyksiemme aiheisiin. Saimme tietoa siitä, miten kuraattorit tunnistavat epäsuoraa kouluväkivaltaa, miten he puuttuvat siihen, millaista tukea he toivoisivat ja millainen vaikutus yhteisöllisyydellä on kouluväkivaltaan. Analysoidun aineiston pohjalta pystyimme esittämään tutkimuksen tulokset sekä tekemään johtopäätöksiä ja kokoamaan yhteen kehittämisehdotuksia. Kokosimme johtopäätökset sekä kehittämisehdotukset erilliseen lukuun ja lisäksi laadimme erillisen huoneentaulun (Liite 5), johon listasimme keskeisiä epäsuoran kiusaamisen muotoja. Huoneentaulun lähetimme opinnäytetyön ohessa tutkimukseen osallistuneille kuraattoreille.

6 Tutkimuksen tulokset

Teemahaastatteluilla kerätystä aineistosta poimittiin analyysivaiheessa teemoja. Teemoiksi muodostuivat tutkimuskysymyksiä mukailleen epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen, kouluväkivaltatilanteisiin puuttuminen ja tuki epäsuoriin kouluväkivaltatilanteisiin. Lisäksi aineistosta nousi neljäs teema: yhteisöllisyyteen heikentävästi vaikuttavat asiat ja erityisesti koronavuoden jättämät jäljet. Teemat 1-3 toistuivat kaikkien haastateltujen haastatteluissa, minkä lisäksi neljäs teema nousi useammassa haastattelussa esiin yhteisöllisyydestä keskusteltaessa ja sen koettiin merkittävästi näkyvän erityisesti kouluväkivallan ehkäisevässä työssä.

Kaikilla haastatelluilla kuraattoreilla oli laajasti kokemusta ja näkemystä erilaisista kouluista, koululuokista, yhteisöllisyydestä sekä kouluväkivallan ilmenemismuodoista ja siihen puuttumisesta. Kuraattorit osasivat kertoa kattavasti työnkuvastaan ja kouluväkivallan ilmenemisestä kouluillaan. Haastatteluissa nousi esiin kouluväkivaltatilanteiden tunnistamiseen liittyvät haasteet, mutta toisaalta myös onnistuneita kokemuksia tilanteisiin puuttumisesta. Yhteisöllisyyden tukeminen nähtiin kaikissa haastatteluissa tärkeäksi asiaksi, sillä sen nähtiin olevan iso osa kuraattoreiden työnkuvaa. Kouluväkivallan ehkäisemisen ja siihen puuttumisen mallit olivat haastatelluille kuraattoreille tuttuja, mutta heillä oli myös omia sovellettuja toimintamalleja käytössään.

Kuraattorit kertoivat haastatteluissa työstään laajasti, mutta erityisesti keskityttiin 5.-6. -luokkalaisiin ja tilanteisiin näillä luokka-asteilla. Kuraattoreiden työnkuva on monipuolinen, sillä he tekevät yhteistyötä sekä moniammatillisissa tiimeissä että oppilaiden ja heidän perheidensä kanssa. Haastatteluissa nousi esiin myös resurssien vajavuus ja ajan käytön jakaminen useamman koulun oppilaiden kesken, yksilötapaamisten tarpeen lisääntyminen ja yhteisölliseen työskentelyyn jäävän ajan vähyyys. Kouluväkivaltatilanteiden havaitsemisen ja niihin puuttumisen lisäksi kuraattorit nostivat esiin haastatteluissa seurannan merkityksen. Kuraattorit kokivat seurannan tärkeäksi kaikkien tilanteen osapuolien kannalta. Seurannan ajateltiin jatkuvan niin kauan kuin tilanne sitä vaatii. Lisäksi tunnistettiin, että pitkittyneissä kouluväkivaltatilanteissa tukea tarvitsevat kaikki tilanteeseen lukeutuvat osapuolet.

6.1 Epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen

Epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen voi olla haastavaa opettajille ja muillekin koulussa työskenteleville aikuisille. Lisäksi aineistosta nousi esiin eri roolien merkitys kiusaamistilanteissa. Aina niin sanottu kiusaaja ei välttämättä itsekään ole tunnistanut kiusaavansa ennen kuin tilannetta on alettu selvittämään. Tilanteissa osallisina olevat, sivustaseuraajat, eivät myöskään välttämättä tiedosta olevansa osallisia kiusaamiseen ennen kuin tilanteita aletaan selvittämään. Onkin tärkeää puhua erilaisista rooleista oppilaiden kanssa ja tukea sekä kannustaa heitä ottamaan asioita puheeksi aikuisten kanssa. Kouluväkivaltaan puuttuminen on mahdollista vain, jos ilmiö tulee koulussa työskentelevien aikuisten tietoisuuteen.

Ne on tosi vaikeata huomata ja sehän onkin tän koko jutun niinku mun mielestä se haaste... ..aina kun asiat tulee esille mä jotenkin ajattelen et niihin kuitenkin pystytään sitten vaikuttamaan. (K 5.)

Se myös osataan tehdä aika piilossa ja salassa, että ei sen esiin saaminen oo helppoa ja varmasti jää ihan lukuisia tilanteita huomaamatta. (K 2.)

Koulukiusaaminen tai kouluväkivalta näkyy kuraattoreiden työssä vahvasti, mutta sen tunnistaminen ei ole ammattilaisillekaan aina helppoa. Sitä tapahtuu tilanteissa, joissa ei ole välttämättä aikuista paikalla, tai siten ettei ulkopuolinen huomaa mitä tilanteessa tapahtuu. Fyysinen ja suora kouluväkivalta on helpommin havaittavissa kuin epäsuora ja hiljainen väkivalta. Kouluväkivalta saatetaan naamioida esimerkiksi vitsailuksi tai leikkimiseksi. Epäsuora kouluväkivalta ei jätä fyysisiä jälkiä eikä se aina sivusta seuraajalle näyttäyty tilanteena, jossa olisi kiusaamista. Pitkittyneissä kouluväkivaltilanteissa tilanteen esille tulo on usein kestänyt pitkään. Tilanne on päässyt jatkumaan jo kauan ennen kuin siihen on päästy puuttumaan.

Oli yksi oppilas, joka aina halus mennä mukaan, mut sit se aina vähän niinku savustettiin ulos siitä leikistä ja muusta. (K 1.)

Ehkä käsketään toisia tekemään asioita tai suljetaan ulkopuolelle, jätetään no-teeraamatta ja sit voidaan hämmästellä, että enhän mä ole tehnyt mitään. Eli silleen et se tapahtuu sillä tavalla, että siitä ei jää jälkiä. (K 3.)

Kouluväkivallan esiintymistä kuvattiin monessa haastattelussa kausittaiseksi. Ennen lomien kiusaamistilanteiden selvittelyä on ollut enemmän kuin esimerkiksi lukukauden alussa. Tämän koettiin johtuvan siitä, että oppilaat ovat kuormittuneempia ennen lomien kuin juuri loman jälkeen. Haastateltavat kuitenkin sanoivat myös, että vaikka välillä olisi kausia, ettei uusia kouluväkivaltilanteita tule esille, se ei tarkoita ettekö kiusaamista ja väkivaltaa tapahtuisi.

Alakouluissa 5.-6. -luokkalaisten välinen epäsuora kouluväkivalta on monesti nimittelyä, leikeistä ulos sulkemista ja selän takana puhumista. Myös ilveily ja toisen kohtelu alempiarvoisena luokkayhteisön jäsenenä näkyy haastateltujen kuraattorien mukaan näissä tilanteissa.

Haastatellut kuraattorit kertoivat, että parhaiten tilanteita pystyy havainnoimaan menemällä mukaan siirtymätilanteisiin tai luokkiin oppitunneille. Myös osallistuminen retkille ja muuhun yhteisölliseen toimintaan auttaa kuraattoreita huomaamaan oppilaiden välisiä suhteita ja mahdollista puuttumista vaativaa käyttäytymistä. Monesti myös oppilaat itse tulevat kertomaan opettajalle, kuraattorille tai muulle koulun henkilökuntaan kuuluvalla kiusaamisesta, minkä jälkeen tilanteeseen päästään puuttumaan.

Siirtymähän on tosi hyviä tilanteita havainnoida sitä porukkaa, että miten se homma toimii... ..sittenhän niihin pystyy puuttumaan. (K 5.)

Kuraattoreiden tietoon on tullut kouluväkivaltatapauksia myös luokkien opettajilta, kiusaamisen kohteen luokkatovereilta tai sisaruksilta ja myös kiusatun huoltajat saattavat olla suoraan yhteydessä kuraattoriin. Myös erilaisilla oppilaille suunnatuilla kyselyillä kuraattorit ovat kerhoittaneet luokkien ja oppilaiden kokemuksia. Kyselyiden avulla on tullut ilmi epäsuoria kouluväkivaltatilanteita. Jotta kouluväkivaltatilanteisiin pystytään puuttumaan, on ensiarvoisen tärkeää, että ne ylipäättään tulevat ilmi. Pitkittyessään epäsuora kouluväkivalta usein muuttuu entistä raaemmaksi ja julmemmaksi.

Pahimmillaan kouluväkivalta huomataan vasta siinä vaiheessa, kun oppilas jättää tulematta kouluun. Kun asiaa aletaan selvittämään, syyksi voi paljastua se, ettei oppilas enää uskalla tulla kouluun kiusaamisen takia. Pitkään jatkuneissa kouluväkivaltatilanteissa oppilas voi alkaa myös oireilemaan eri tavoin, mikä saa aikuiset huolestumaan ja havahtumaan tilanteeseen.

Esimerkiksi tehtiin kysely. Kyl se sit tulee esille vaikka opettajalta tai oppilailta ihan iteltää... ...On kokenut sitä henkistä väkivaltaa, niin sitten se menee siihen sit, ettei uskalla tulla kouluun ja sit tulee niin paljon poissaoloja (K 1.)

Kouluväkivalta -termin käyttäminen koulukiusaamisen sijaan ei ole kouluissa vielä kovin yleistä. Haastatellut kuraattorit näkivät termistön muuttumisen positiivisena asiana, jotta ilmiön vakavuus ymmärrettäisiin. Oppilaille koulukiusaamisen termi on tutumpi kuin kouluväkivalta -sanon käyttäminen, mutta ilmiöstä puhumisen kouluväkivaltana koettiin toisaalta myös herättelevän oppilaita huomaamaan asian vakavuuden. Kun puhutaan kouluväkivalta-termin käyttämisestä, on tärkeää erottaa toisiin kohdistuva kouluväkivalta ja koulussa tapahtuva väkivaltainen käyttäytyminen, joka ei ole kiusaamista.

Kouluväkivalta antaa niinku semmoisen vielä voimakkaamman painoarvon ehkä sille sanalle. (K 4.)

Pitkittyneissä ja epäsuorissa kouluväkivaltatilanteissa kuraattorit kertoivat tunnistavansa helposti tyypillisimmät roolit, joita tilanteisiin liitetään. Kuraattorit kertoivat tunnistavansa niin sanotun johtajan ja johtajan apurit, jotka muodostavat ydinporukan, jota vastaan muut oppilaat eivät uskalla toimia. Kuraattoreiden mukaan muut oppilaat omaksuvat, joskus tiedostamattaan, hiljaisen hyväksyjän roolin. Epäsuorissa ja pitkään jatkuneissa kouluväkivaltatapauksissa harvoin on mukana vain tekijä ja uhri. Tilanteissa ovat mukana myös ne oppilaat, jotka tietävät mitä tapahtuu, mutta eivät puutu tilanteeseen. Kun kouluväkivaltatilannetta selvitetään, oppilaille tulee usein yllätyksenä oma roolinsa kiusaamiseen osallistumisessa. Moni oppilas on saattanut hiljaisesti hyväksyä kiusaamisen tapahtuvan eikä ole kertonut siitä esimerkiksi aikuiselle.

Kiusaajan apuri, vahvistaja ja sit on tämmöinen ulkopuolinen, mikä sitten tavallaan mahdollistaa kiusaamisen tietäen siitä, mutta ei tuo sitä sit esille... ..Se tulee ehkä yllätyksenä oppilaille, et myös olemalla ulkopuolinen, niin sä mahdollistat sen kiusaamisen. (K 2.)

Sit myös sellainen porukassa mukana oleminen, et semmoinen hiljainen hyväksyminenhän on hirveän tyypillistä et harvoin näissä kiusaamisessa on vaan kahta ihmistä, vaan niihin usein liittyy semmoinen porukka. Mä ajattelen, että heillä on myös aina rooli just ehkä tossa epäsuorassa kiusaamisessa. (K 4.)

Luokissa oli saattanut syntyä myös erilaisia valta-asetelmia oppilaiden välille, jossa niin kutsutut sisäpiiriläiset kohdistavat epäsuoraa kouluväkivaltaa sisäpiiriin ulkopuolisiin oppilaisiin. Niin kutsuttua ydinporukkaa kunnioitetaan eikä heidän toimintaansa uskalleta vastustaa. Luokassa saattaa olla ilmapiiri, jossa osa oppilaista yrittää olla mahdollisimman näkymättömiä, jotta kiusaaminen ei kohdistuisi heihin. Sisäpiiriin kuuluvat voivat olla oppilaita, jotka koulun opettajille näyttäytyvät mukavina ja kivoina muita kohtaan.

Siinä on semmoinen ydinporukka ja sitten, joka on sisäpiiriläinen, jotka kiusaa semmoisia ulkopiiriläisiä... ..Ydinjengi, joka on hirveän kiva ja kuuntelee ja näin, mut sit selän takana jatketaan sitä samaa peliä ja siinä on vahvasti semmoinen olo, että he on siinä luokassa vähän niinku parempia. (K 3.)

6.2 Kouluväkivaltilanteisiin puuttuminen

Kouluväkivallan tultua koulun henkilökunnan tietoon on siihen puututtu kouluissa erilaisin keinoin. Aineiston perusteella kouluväkivaltaan puuttumisessa menetelmien lisäksi yhteistyö koulun muiden toimijoiden kanssa näyttäytyi tärkeänä, ja seurannan osuus nousi aineistosta yhdeksi alateemaksi kouluväkivaltilanteisiin puuttumisen prosesseissa.

Menetelmiä on monia ja joissain kouluissa voi olla useampi kiusaamisen vastainen toimintamalli käytössä. Toimintamallien vapaamuotoinen soveltaminen oman koulun käyttöön oli haastatteluiden mukaan myös yleistä. Usein tietyn toimintatavan tai -mallin käyttö on tietyn henkilön tai muutamien henkilöiden vastuulla, jolloin se ei juurru koko kouluyhteisön käyttöön varsinkaan, jos henkilökunnassa on paljon vaihtuvuutta. Kouluyhteisöt ovat myös keskenään erilaisia, joten toimintatapojen räätälöinti juuri tiettyyn yhteisöön on koettu hyväksi tavaksi.

Haastatteluihin osallistuneista kouluista monessa työskentelee koulusosionomi, kouluvalmentaja, koulunuorisotyöntekijä tai kasvatusohjaaja, joka ensisijaisesti oli alkanut kouluväkivaltilanteita selvittämään niiden tultua tietoon. Kaikkien edellä mainittujen työ koettiin

kouluväkivaltatilanteiden selvittelyn alkaessa merkittäväksi. Haastatelluista kuraattoreista moni oli sitä mieltä, että myös oppilaat kokivat kiusaamisesta kertomisen helpommaksi tulle koulusosionomille, -valmentajalle, -nuorisotyöntekijälle tai kasvatusohjaajalle, joka sitten vei tietoa eteenpäin muille koulun aikuisille. Kuraattorit kokivat myös työparityön heidän kanssaan itselleen tärkeäksi kouluväkivallan ehkäisyssä ja siihen puuttuvassa työssä.

Tää koulun nuorisotyöntekijä on tosi hyvä työpari kiusaamisen ehkäisemiseksi minulle, ettei tarvitse yksin tehdä töitä. (K 4.)

Meillä on koulussa kasvatusohjaaja sosionomi. Hän hoitaa pääasiassa näitä selvittelyjä kiusaamiseen ja tällaisiin juttuihin liittyviä ja sitä kautta tietysti käydään vuoropuhelua... ..Kasvatusohjaajalla on ollut tosi valtava rooli tavaltaan niiden asioiden esiin nostamisessa. (K 6.)

Luokissa havaittuja kiusaamistilanteita on voitu selvittää alkuvaiheessa koko luokan kanssa yhteisesti. Luokissa on toteutettu erilaisia kyselyitä, joiden avulla on pyritty saamaan tietoa kiusaamistilanteisiin liittyvistä rooleista, luokassa tapahtuvan kiusaamisen yleisyydestä ja siitä onko kiusaaminen oppilaiden tiedossa. Kyselyn lisäksi oppilaita on voitu haastatella tilanteeseen liittyen. Haastatteluissa kuraattorit kertoivat koko luokan kanssa työskentelyn olevan tärkeää kiusaamistilanteisiin puuttuttaessa, sillä kiusaaminen on ryhmäilmiö.

Parhaimpiin tuloksiin tulee, kun rupee mahdollisimman nopeasti sen ryhmän kanssa toimimaan eikä vaan niiden tiettyjen kanssa. Se ei riitä että siinä on vaan kiusaaja ja kiusattu. Se on koko ryhmän juttu. (K 3.)

Pitkittyneissä kouluväkivaltatilanteissa moniammatillinen työryhmä oli alkanut selvittämään kiusaamistilannetta. Moniammatillinen työryhmä muodostuu oppilaiden tarpeiden ja tilanteen mukaan koulun henkilökunnasta, ulkopuolisista ammattilaisista ja oppilaiden huoltajista. Kärjistyneimmissä kouluväkivaltatilanteissa on ollut mukana myös poliisin edustaja. Lisäksi joissain tilanteissa erikoissairaanhoidosta on ollut ammattilaisia mukana, jos tilanteessa mukana olevalla oppilaalla on sinne asiakkuus olemassa jo valmiiksi. Sen lisäksi, että moniammatillisessa työryhmässä tilanne käydään kokonaisuudessaan läpi, sen koetaan olevan tärkeä viesti myös oppilaille, että tilanteeseen suhtaudutaan vakavasti ja se halutaan selvittää.

Koulu ja virkavalta selvitti sit yhdessä sen tilanteen. (K 1.)

On yksilöitä kellä sit on jo semmoinen moniammatillinen tuki ja tiimi sitten, että on erikoissairaanhoidon kontaktia.... ..Ei siinäkään ehkä oo mitään tiettyä, et joka kerta menis samalla tavalla. Et se on varmasti tosi paljon oppilaasta ja siitä, että minkä laajuinen se kiusaamistilanne on. (K 2.)

Mä uskon, et siit tulee oppilaalle se näkökulma, et jos nyt siinäkin oli vaikka kuinka monta aikuista, että on ihan oikeasti vakava asia... ..se on myös vanhemmille ja oppilaille ja kaikille semmoinen viesti, että hei tähän suhtaudutaan vakavasti, että rehtori ja kuraattori selvittää tän. (K 4.)

Haastatteluun osallistuneiden kuraattoreiden kouluissa on käytössä erilaisia kiusaamisen vastaisia ja puuttumisen menetelmiä. Menetelmät koetaan tarpeellisiksi, mutta haastateltujen mukaan monet kiusaamiseen puuttuvat menetelmät toimivat parhaiten varhaisessa puuttumisessa, ja pitkäkestoiseen kouluväkivaltaan tarvitaan toisenlaisia menetelmiä. Käytössä olevista toimintamalleista esimerkiksi KiVa Koulu ja Verso- vertaissovittelu olivat toimineet varhaisen puuttumisen vaiheessa.

Tavallaan nää keinot käytetään siinä vaiheessa, kun ne ei oo pitkittynyt. (K 2.)

Valmiit toimintamallit koettiin toisaalta toimiviksi, mutta toisaalta ne jäävät helposti irrallisiksi koulun arjessa. Kuraattorit kertoivat, että toimintamallien ollessa yhden tai muutaman vastuuhenkilön varassa, saattaa vastuunsiirto jäädä tekemättä aikaisemman vastuuhenkilön vaihtaessa työpaikkaa. Osa haastatelluista kuraattoreista koki, että toimintamalleja vapaasti soveltamalla ja jopa yhdistelemällä tulevat ne paremmin käyttöön ja vastaavat tarpeeseen oman koulun tai luokan arjessa.

Sekin Check in - Check out -toimintamalli oli tietyllä tavalla räätälöity yhdelle oppilaalle alakouluun ja sit mä ite muokkasin sitä, et se meni yläkouluun ja koko luokalle. (K 1.)

Kyllähän me puhutaan KiVa-selvittelijöistä, mutta virallisesti he eivät ole, koska meillä ei ole tätä lisenssiä ja ainaki mulle itellekin on jäänyt siitä se toimintamalli vaikka kiusaamisen selvittelyyn. Ja mä tykkään sitä ja mä saatan sillä perustella vanhemmille, että hei näin me toimitaan. (K 3.)

Tää on oma tavallaan, vähän KiVa Koulu tyyppisesti, mutta omalla protokollalla. (K 5.)

Kaikissa haastatteluissa nostettiin esille myös se, että puuttumiseen käytetystä toimintamallista riippumatta kaikki kouluväkivaltilanteisiin osallistuneet oppilaat tarvitsevat tukea. Tuki voi olla luokkakohtaista, pienryhmissä tapahtuvaa tai yksilötukea. Tärkeänä pidettiin myös sitä, ettei kiusaaja tai kiusattu joudu kantamaan pysyvää kiusaajan tai kiusatun leimaa tilanteista. Tuen tarve tulee miettiä yksilöllisesti kussakin tapauksessa. Haastatteluissa korostettiin myös sitä, kuinka tärkeää on oppilaille kertoa, että koulun aikuiset, kuten kuraattori, ovat heitä varten eivätkä jätä oppilaita haastavissa tilanteissa yksin.

Ei mun mielestä ketään pidä leimata koulukiusaajaksi, et sehän on ihan hirvee leima... ...ja toisaalta myös kiusatun leima... ...sen kanssa sitten eteenpäin voi mennä myös sillä tavalla, et sen ei tarvi jotenkin kantaa vaan sitä kiusatun leimaa. (K 4.)

Ne jotenkin ei pelkää sitä kertomista sen takia, että se pahenee se tilanne, vaan että siihen pitää lapsiin valaa se usko, että me oikeasti seistään sun rinnalla, niin että sun ei tarvitse pelätä. (K 5.)

Pitkittyneissä epäsuorissa kouluväkivaltatilanteissa ongelman laajuus on saattanut tulla esiin vasta siinä vaiheessa, kun oppilas ei ole halunnut tulla enää kouluun. Näissä tilanteissa koulusta pois jääneen oppilaan ja huoltajien kanssa on pyritty löytämään keinoja jatkaa koulukäyntiä. Kouluun on voinut tulla aluksi lyhyemmäksi aikaa tekemään tehtäviä koulupalmentajan kanssa ja siitä on lähdetty etenemään. Äärimmäisinä keinoina puuttua pitkittyneisiin kouluväkivaltatapauksiin kuraattorit kertoivat luokan tai koulun vaihtamisen tai koulusta väliaikaisesti erottamisen, mutta vain harvoin näin oli jouduttu toimimaan. Apua pitkittyneisiin, haastaviin tilanteisiin oli saatu myös ulkopuolisilta toimijoilta, jotka ovat pitkäjänteisesti työskennelleet tapausten ja siihen osallisten kanssa. Kiusaamista ei saada loppumaan, jos keinot siihen puuttumiseksi loppuvat kesken.

Haaste tulla kouluun niin sitten lyhennetään sitä päivää ja sit se päivä -he voivat tulla sitten kun he on -tulee koululle niin vaikka sen koulunvalmentajan tai koulutyöntekijän luokse ja sitten yritetään pikkuhiljaa siit portaittain nostaa. Tavoite olisi päästä sinne takaisin luokan mukaan. (K 1.)

Ja sit välillä joutuu mennä jopa semmoisiin äärimmäisyyksiin, että joudutaan siirtää, sit vaihtaa vaikka kiusaaja vähäks aikaa toiseen kouluun, et tilanne saada sitten rauhottumaan... ...On pakko olla olemassa aina joku, et mitä sitten tapahtuu, mitä seuraavaks tapahtuu. Koska jos sellaista ei ole, niin sitä ei vaan saada loppuu. (K 2.)

Pitkittyneissä kouluväkivaltatilanteissa seurannan merkitys koettiin kaikissa haastatteluissa suureksi. Puututtiin tilanteeseen millä tahansa keinolla, seuranta oli jokaisessa tärkeänä osana. Moniammatillisissa työryhmissä on jokaisella tapaamiskerralla hyvä sopia seuraava tapaamisajankohta. Myös luokkatyöskentelyssä seurantaa tehtiin säännöllisesti monesti ja joissain tapauksissa jopa useamman vuoden ajan. Seurantaa on voitu toteuttaa samassa tilanteessa eri tavoin esimerkiksi lähiseurantana koulun aikuisten puolesta ja suuremman verkoston seurantana moniammatillisessa työryhmässä. Säännöllinen seuranta koulun tutun aikuisen toimesta tuo myös oppilaalle turvallisen olon, kun hän saa kokemuksen, ettei häntä jätetä asian kanssa yksin.

Sitten laittaa siihen seurannan että miten menee. Ja kyllä mulla on joskus 3 vuottakin seurattu että miten joku oppilas on pärjännyt siellä. (K 3.)

Ja sit et me ei anneta sen jatkua, et se seuranta on tosi tärkeitä. (K 4.)

Se seuranta on aika merkittävä, että kun ne lapset tietää itsekin sitten, että tähän asiaan tullaan puuttumaan, niin kyllä se sitten se vähän motivoi kun tietää, että tuo ei jätä meitä tän asian kanssa... ..tehdä se hyvin määrätietoisesti selväksi, että mä seuraan nyt tätä tilannetta. (K 5.)

Kouluissa oli tehty kiusaamisen vastaiset suunnitelmat ja osassa kouluista haastateltavat kertoivat, että kiusaamisasioista vastaaviksi oli nimetty erilliset henkilöt koulun henkilökunnasta. Jotain toimintamallia, kuten KiVa Koulu, käytävissä kouluissa oli nimetty vastuuhenkilöt huolehtimaan toimintamalliin liittyvistä asioista, kuten tiedottamisesta ja materiaalien jakamisesta sekä seurannan toteutumisesta.

6.3 Yhteisöllisyys kouluissa

Yhteisöllisen ja avoimen ilmapiirin luominen luokkiin ja koko kouluun on tärkeä osa kiusaamisen vastaista työskentelyä sekä siihen puuttumista. Lisäksi aineistosta nousi yhteisöllisyyden alateemoiksi koronan vaikutus ja yksilöllisen oppilastyön korostuminen sekä sen vaikutus yhteisölliseen oppilastyöhön.

Rehtorin rooli yhteisöllisyyden tukemisessa koettiin kouluissa tärkeäksi. Rehtorin osallistuminen kouluväkivaltilanteiden selvittelyyn on tukenut työntekijöitä prosessissa ja sitä kautta tilanteiden selvittelyssä. Haastatteluissa korostettiin osallistuvan rehtorin merkitystä myös työhyvinvoinnilla ja sen positiivisella vaikutuksella haastaviin selvittelytilanteisiin. Rehtorin osallistuminen kouluväkivaltilanteisiin toi myös huoltajille varmuutta, että tilanteisiin puututaan.

Rehtori on hyvin paljon mukana yksilöiden asioiden hoitamisessa... ..hän on yksilöiden neuvotteluissa mukana. (K 6.)

Meillä on kyllä aika vakiintunut rakenne myös se, että kuraattori ja rehtori niinku yhdessä. (K 4.)

Yhteisöllistä luokkaa kuvailtiin haastatteluissa sellaiseksi, johon on helppo mennä. Kaikki oppilaat osallistuvat keskusteluun ja ryhmästä välittyy avoin sekä hyväksyvä ilmapiiri. Haastavamman ilmapiirin luokan tunnistaa siitä, että keskusteluihin tai tunnin aiheeseen osallistuu pienempi määrä oppilaita eikä avointa sekä keskustelevaa ilmapiiriä synny useammallakaan tapaamiskerralla.

Siellä on luottamuksen ilmapiiri ja siellä uskalletaan tuoda omat ajatukset ja ideat esille ja se on semmonen salliva ja kuunteleva ja ymmärtävä. (K 1.)

Sitten kun sä meet semmoiseen ryhmään missä se luokka ei ole yhteisöllinen niin kukaan ei uskalla sanoa mitään ja siellä on jatkuvaa semmoista häirintää aikuistakin kohtaan. (K 3.)

Korona-aika oli poikkeuksetta vähentänyt kouluissa yhteisöllisiä tapahtumia. Lisäksi se vaikeutti kouluissa käytettävien kiusaamisen vastaisten ja kiusaamiseen puuttumisen toimintamallien toteutusta. Koronan myötä yhteisölliset hankkeet, teemapäivät ja muu koulun yhteisöllinen toiminta jouduttiin lopettamaan kokonaan. Moniin kouluväkivaltaa ehkäiseviin ja siihen puuttuviin toimintamalleihin kuuluu koko luokan tai ryhmän kanssa tehtävä yhteisöllinen työskentely, mutta koronarajoitusten aikana sitä ei voitu sellaisenaan toteuttaa. Oppilaille tärkeiden yhteisöllisten yhteisten tapahtumien tilalle tulleet tiukat uudet säännöt ja etäkoulu näkyivät kouluhyvinvoinnin huonontumisena.

Kyllä korona sotki tämän ProKoulu -hankkeen ihan täysin, että se vei kyllä koko huomion se korona ja tuli pahaan paikkaan... ..se oli vähän sellaista rikkonaista, kun tässä tuli korona että se rikkoutui. (K 6.)

Koronahan on ollut aivan jäätävä siis takaisku tälle yhteisöllisyydelle. Eli kaikki se kiva on otettu pois. On tullut kymmenen uutta sääntöä: maskit ja käsien pesu ja turvavälit ja pakolliset ulkovoälitunnit ja tosi monta tylsää sääntöä, jota esimerkiksi opettajat joutuu väkisin noudattamaan. Kyl se on tuonut siihen sellaista verhoa siihen yhteisöllisyyteen. (K 4.)

Koulun ja luokkien yhteisöllisyyttä on pyritty kehittämään monin eri tavoin. Oppilaiden omat toiveet ja ehdotukset on tärkeä kuulla ja toteuttaa yhdessä oppilaiden kanssa. Kouluissa tehdään säännöllistä yhteistyötä oppilaskunnan hallitusten kanssa, ja muutamissa kouluissa vanhempainyhdistyksen rooli yhteisöllisissä tapahtumissa oli myös merkittävä. Oppilaiden omista mielenkiinnon kohteista lähtevään toimintaan on osallistuttu sitoutuneesti ja motivoituneesti. Yhdessä tekeminen on lisännyt yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sitoutumista koulutyöhön.

Et mihin sitten oppilaat osallistetaan ja sitä kautta he pääsee sitten ite vaikuttaa tähän koulun arkeen. Ja kyl heitä tosi hyvin kuunnellaan. (K 2.)

Kuraattorit kertoivat yhteisöllisen oppilastyön olevan merkittävä osa heidän arjen työtään, vaikkakin osa koki, ettei oppilastyöhön jää tarpeeksi aikaa yksilötyöltä. Kuraattorit olivat pitäneet erilaisia teematunteja luokissa yhdessä oppilashuollon muiden toimijoiden kanssa. Aiheina oli ollut esimerkiksi kaveritaidot tai tunnetaidot, syrjimättömyys ja syrjinnästä vapaa koulu. Myös koko koulun yhteisillä tapahtumilla ja teemapäivillä, jotka ideoidaan yhdessä

oppilaiden kanssa, oli ollut kouluhyvinvointia lisäävä vaikutus, joka näkyi kiusaamistapausten vähäisempänä määränä. Yhteisöllisessä koulussa tai luokassa uskalletaan kertoa opettajalle tai muulle koulun aikuiselle jo varhaisessa vaiheessa havaitusta kiusaamisesta. Yhteisöllisessä koulussa aikuiset tuntevat oppilaat ja kaikki kantavat yhdessä vastuuta oppilaiden hyvinvoinnista.

Senkin kyllä huomaa sit niist kouluistakin, et mis panostetaan siihen ja missä ei. Ne voi tuntua pieniltä asioilta, mutta kyl ne sit vaikuttaa kaikkeen positiivisesti. (K 1.)

Yhteisöllisyys parhaimmillaan musta on sitä, et kaikki opettajat yhdessä kasvat-
taa lapsia. Puuttuu esimerkiksi epäkohtiin. Kyllä se on kaikkien semmoinen yhteinen tehtävä. (K 4.)

6.4 Tuki epäsuoriin kouluväkivaltilanteisiin

Kouluväkivaltilanteisiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa edellyttää, että tapaukset tulevat koulun aikuisten tietoon mahdollisimman pian. Aineistomme perusteella epäsuorissa kouluväkivaltilanteissa tarvitaan keinoja myös vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja sen kehittämiseen.

Kouluväkivaltilanteissa kuraattorit ovat kokeneet, että luokassa opettaja on saattanut seurata tilannetta pitkään ennen puuttumista. Hitauden vuoksi tilanne luokassa on saattanut kärjistyä ja vaikeutua. Haastatteluissa tuli esille, että kouluväkivaltilanteet pitää tuoda esiin heti, kun kouluväkivaltaa havaitaan.

Jos vaikka opettajat huomaa, niin ne voisi tulla tosi matalan kynnyksellä ja tuoda niitä jo aikaisessa vaiheessa esille... ..ne tulee tosi myöhään jo ja sit ne on aika kärjistyneet tai vaikeet tilanteet. (K 1.)

Varmasti se, et niihin pystyttäs puuttuun paljon nopeemmin. (K 2.)

Kuraattorit ovat kokeneet kouluväkivaltilanteiden selvittelyssä työparityöskentelyn tehokkaaksi ja hyväksi tavaksi toimia moniammatillisten työryhmien lisäksi. Koulun nuorisotyöntekijä, koulusosionomi tai kouluvalmentaja koettiin tärkeäksi työntekijäksi kiusaamisen havaitsemisessa sekä siihen puuttumisessa. Myös seurannassa ja yhteydenpidossa huoltajiin ja koulun muuhun henkilökuntaan heidän roolinsa koettiin merkittäväksi. Kouluihin tarvitaan lisää työntekijöitä, joiden työnkuva olisi oppilaiden sosiaalisten suhteiden vahvistaminen ja tukeminen. Lisäksi he voisivat olla oppilaiden tukena sellaisissa tilanteissa, joissa muuten ei välttämättä ole opettajaa tai muuta aikuista paikalla, kuten siirtymätilanteet.

Musta kiusaamista kun selvitetään ja sen parissa tehdään töitä niin ois hyvä, et ois työpari, et ihan ehdottomasti kahdestaan, koska tarinoita kuulee miljoonan ja sitten yrittää siinä pysyä kartalla ja olla vielä huoltajiin yhteydessä. Niin olis aina useimmat korvat. (K 4.)

Resursointiin hallitut siirtymät, koska kaikki vapaat tilanteethan nää aina tai kaikki aiheutuu niissä vapaissa tilanteissa, et välitunnit ja siirtymät välitunnille ja ruokala. (K 5.)

Kouluväkivaltatilanteisiin, erityisesti pitkittyneisiin, puuttuminen vaatii aikaa ja resursseja. Resursseilla tarkoitettiin koulussa toimivien ohjaajien määrän lisäämistä, ja kuraattoreiden oppilasmäärien kohtuullistamista niin, että kuraattori voisi toimia yhdessä koulussa usean koulun sijaan. Kouluväkivaltatilanteisiin puuttumisen toimintamalleihin pitää olla aikaa tutustua ja määrittää kullekin koulussa työskentelevälle aikuiselle selkeä rooli tilanteiden selvittelyyn. Lisäksi ennaltaehkäisevään työhön tarvitaan lisää aikaa siten, että olisi aikaa osallistua koulutuksiin ja tutustua materiaaleihin.

Että vois olla vaan yhes koulussa tai antaa kaiken panostuksen siihen. Et totta kai se sit olis aivan täysin eri juttu, jos olis aikaa enemmän. (K 1.)

Että olisi enemmän työaikaa tutustua tähän materiaaliin, niin lisää koulutusta ja sitten että ihan varattu päivää. (K 3.)

Kuraattori voi kokea olevansa välillä ristiriitaisessa tilanteessa kouluväkivaltatapausten selvittelyssä, jos asianomainen oppilas on kuraattorin yksilöasiakkaana jo valmiiksi. Selkeät ja etukäteen laaditut toimintasuunnitelmat vastuuhenkilöineen selkiyttäisivät kouluväkivaltatilanteiden selvittelyn prosessia.

...elikkä ne voi olla sekä asiakkuudessa mulla kiusattu tai kiusaaja ja sit mä samaan aikaan olisin selvittämässä riitatilannetta tai väkivaltatilannetta tai jotain tilannetta niin mä näen siinä vähän semmoisen pulmallisen roolin. (K 6.)

Kouluväkivallan ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen kehitetyt valmiit toimintamallit koettiin hyödyllisiksi, mutta niiden juurruttaminen koulun arkeen ja tiedottaminen uusille työntekijöille koettiin haastavaksi. Toimintamalleihin toivottiin myös pidempää tilanteiden seuraamisen mallia ja koulun ulkopuolista tukea käyttöönottoon ja toimintaan arjessa. Monen toimintamallin kohdalla koettiin, ettei niistä ole pitkittyneissä tilanteissa enää hyötyä. Toisaalta ne koulut, joissa ei ole käytössä mitään tiettyä nimettyä toimintamallia, toivoisivat sellaisen käyttöönottoa. Haastatteluissa kuraattorit kuitenkin korostivat, että mikään malli ei sellaiseen ole riittävä tai toimiva, jos koko koulun henkilökunta ei sitoudu toimimaan mallin mukaan. Toiminta pitäisi saada juurtumaan osaksi koulun arkea.

Jos se on jo pitkittynyt ennen kuin sitä ruvetaan käsittelemään, niin sitten me ollaan siinä tilanteessa, että harvoin enää KiVa-koulutkaan tai Restot enää auttaa. (K 2.)

Se saattaa jäädä semmoiseksi vähän juntturaan... ..et se tarvitsisi vahvasti semmoista ulkopuolista ohjausta. (K 6.)

Ei ole mitään semmoista tiettyä valittu koko koululle, mikä ois ehkä mun toive, että oikeesti ois se. Esimiestaholta tulee se viesti, et se valittais tavallaan ja sitten sitä vaan tuotais näin. (K 5.)

Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä kouluväkivaltilanteissa pidettiin tärkeänä. Osa haastatelluista kuraattoreista myös toivoi, että huoltajat ottaisivat matalalla kynnyksellä yhteyttä kouluväkivaltilanteissa, jotta puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa olisi mahdollista. Toisaalta esille tuli myös, että yhteistyöhön pääseminen huoltajien kanssa vaatii usein pitkäjänteistä työtä ja useita keskusteluita erityisesti, jos kouluväkivaltilanteet ovat jatkuneet jo pidempään.

Haastateltujen kuraattoreiden kertoman mukaan huoltajat toivoisivat kouluväkivaltilanteisiin voimakkaampia puuttumistapoja, kuten luokan tai koulun vaihtoa ensisijaisina puuttumiskeinoina. Kuraattorit ovat myös kokeneet, että kaikille yhteisen koulun eli inklusion periaatteita joutuu välillä perustelemaan huoltajille hyvinkin paljon. Huoltajien voi olla hankala ymmärtää, miksi samalla luokalla on erityisen tuen tarvitsijoita. Kodin asenteet näkyvät myös oppilaissa. Kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön toivottiin yhteisiä arvokeskusteluja sekä huoltajille tietoa koulun käytännöistä. Kouluväkivaltaan puuttumisen periaatteet olisi myös oltava huoltajien helposti löydettävissä esimerkiksi koulun internet-sivuilla.

Sieltä ei tule vanhemmiltakaan mitään myötätuntoa, että he pitää siitä vanhasta mallista kiinni, että, että tämmöiset kaikki vähänkään hankalat tai erikoiset oppilaat pitäisi sulkea yhteisön ulkopuolelle. (K 3.)

Vanhemmatkin on herkästi yhteydessä, että voi kun kaikki nostaisi ne asiat vaan rohkeasti, että tosi paljon pelätään. (K 5.)

Musta ne pitäisi olla näkyvillä olevia juttuja aina, että esimerkiksi koulun nettisivuilla pitäisi olla kaikki. Vanhemmat tietäisi, oppilaat tietäisi, että miten tämä prosessi etenee... ..Silloin se on aina läpinäkyvää. (K 6.)

Kouluväkivaltilanteisiin puuttumisen keinot eivät voi loppua kesken. Pitkäkestoissa kouluväkivaltilanteissa voidaan päätyä toimenpiteisiin, joissa oppilas joutuu vaihtamaan luokkaa tai koulua. Nämä ovat haastatteluiden mukaan harvinaisia tilanteita, mutta ne ovat mahdollisia. Toisaalta on ollut tilanteita, että luokkaa ei syystä tai toisesta ole vaihdettu, vaikka

tilanteen kannalta se olisi ollut perusteltua. Kiusaamisen vastaisissa ja siihen puuttumisen suunnitelmissa, jotka kouluilla tulee olla tehtyinä, luokasta tai koulusta erottamisen prosessin eteneminen on ohjeistettu. Erotetun oppilaan opetuksesta ja tuesta on huolehdittava myös näissä tilanteissa. Seurannan on tärkeä jatkua tarpeeksi pitkään näissäkin tapauksissa.

Se pitäisi saada hajotettua se luokka, mutta kun siihen ei ole koulussa aina mahdollista, sitä tehdä niin. (K 2.)

7 Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Tähän lukuun on koottu kehittämissuosituksia aineistosta nousseisiin teemoihin. Erityisesti epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen on haasteellista niin oppilaille kuin koulun henkilökunnallekin. Koulusosionomien kanssa tehty yhteistyö on koettu tehokkaaksi niin tunnistamisen kuin puuttumisenkin osalta. Yhteisöllisyyden kehittäminen, sekä luokissa että koko koulun tasolla, koetaan tärkeäksi erityisesti nyt koronavuosien jälkeen, kun yhteisöllistä toimintaa on ollut vähemmän. Monissa haastatteluissa toivottiin lisää aikaa ja mahdollisuuksia lisätä huoltajien tietoisuutta ja ymmärrystä siitä, miten koulussa lisätään yhteisöllisyyttä, pyritään ehkäisemään kouluväkivaltaa ja miten siihen puututaan. Resursseja myös kiusaamisen vastaisen työn juurruttamiseen koulun yhteiseksi, kaikkien tiedossa olevaksi, toimintamalliksi haluttiin lisätä. Luvussa tarkastellaan myös moniammatillisten työryhmien haasteita ja mahdollisuuksia, sekä kouluväkivaltatilanteiden seurannan ja osallisena olleiden oppilaiden saaman tuen merkitystä. Lopuksi esitellään opinnäytetyön kehittämistuotoksena syntynyt, kouluväkivallan tunnistamisen tueksi tehty, huoneentaulu.

7.1 Ennaltaehkäisyn ja tunnistamisen tukeminen

Haastatteluista saamamme aineiston perusteella kokosimme kehittämissuosituksia epäsuoraan, pitkittyneeseen kouluväkivaltaan puuttumiseksi ja sen ennaltaehkäisyyn. Kehittämissuosituksia on kerätty aina ennaltaehkäisyn, puuttumisen ja seurantaprosessien osalta. Epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen koettiin haasteelliseksi, samalla kuitenkin tiedostettiin, että siihen voidaan puuttua vain, jos se tulee ilmi. Kouluväkivaltatilanteiden selvittelyssä moniammatillinen yhteistyö ja työparityöskentely koettiin tarpeelliseksi. Kiusaamisen kaikki osapuolet tarvitsevat tukea ja mahdollisesti myös koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen, kuten erityissairaanhoidon palveluiden piiriin ohjausta. Niin sanotut valmiit toimenpideohjelmat koettiin hyviksi, mutta niiden käyttöönottoon ja juurtumiseen toivotaan enemmän aikaa ja ulkopuolista ohjausta. Lisäksi huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja arvokeskusteluun toivottiin enemmän aikaa ja panostusta. Hyvän ja turvallisen yhteisöllisyyden merkitys korostuu ennen kaikkea kouluväkivaltaa ehkäisevässä työssä, mutta myös sen tunnistamisessa ja esille tulemisessa.

Epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen koettiin haasteelliseksi niin koulun henkilökunnan kuin oppilaidenkin näkökulmasta. Sitä tapahtuu tilanteissa, joissa koulun aikuiset eivät ole lähellä, tai se on naamioitu vitsailuksi, jonka ulkopuolinen aikuinenkin voi ajatella olevan viatonta. Oppilaat eivät myöskään aina itse tiedosta, että tilanteessa olisi tapahtunut kiusaamista. Toisaalta koulukiusaamiskyselyissä koulun henkilökunnan vastauksia oppilaiden vastauksiin verratessa on havaittu merkittäviä eroja niin, että henkilökunnan vastausten mukaan kiusaamista esiintyy vähemmän kuin oppilaiden mielestä (Salmivalli 2017, 51-52). Aineistostamme tuli ilmi myös, että opettajat saattavat jäädä seuraamaan tilanteita puuttumatta niihin, jolloin tilanteet pääsevät kehittymään liian pitkälle. Samoin koettiin, että vanhempien pitäisi aiempaa rohkeammin olla yhteydessä kouluun, jos heillä on pienikin huoli siitä, että lapsi on osallisena kouluväkivaltatilanteissa, roolista riippumatta.

Kouluväkivaltatilanteissa oppilaille muodostuu erilaisia rooleja, ja esimerkiksi sivustaseuraajien roolissa olevat eivät välttämättä tiedosta sitä, että he osallistuvat kiusaamiseen, jos eivät puutu siihen millään tavalla, vaikka huomaavat sitä tapahtuvan. Sivusta seuraajien merkityksen arvioidaan olevan suuri, sillä he mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen pidempään. (Salmivalli 2017, 40). Aineistossamme nousikin merkittäväksi se työ, miten oppilaiden kanssa keskustellaan tilanteista. On tärkeää sanoittaa heille erilaisten roolien merkityksiä, ja käydä läpi ilmi tulleet kouluväkivaltatilanteet myös niiden oppilaiden kanssa, jotka ovat tienneet kiusaamista olevan. Kuraattorit kertoivat monen oppilaan yllättyneen, kun tilannetta selvittäessä heille oli kerrottu, että sivustaseuraajana on myös osallinen kiusaamiseen.

Koululuokassa vallitsevat, usein ääneen lausumattomat säännöt vaikuttavat siihen, että sivusta seuraajat päätyvät toimimaan tavalla, joka ylläpitää olemassa olevaa kiusaamista, vaikka he eivät asennetasolla hyväksyisi kiusaamista. (Salmivalli 2017, 40). Kiusaaminen voi myös olla koululuokassa kiusaajalle sosiaalisesti palkitsevaa lisäten kiusaajan suosiota tai valta-asemaa luokan sisäisesti (Elo & Lamberg 2018, 40). Sivullisen oppilaan voi olla vaikea puuttua näkemäänsä kiusaamiseen, jos koululuokan ääneen lausumattomissa säännöissä sitä ei katsottaisi hyvällä. (Laitinen ym. 2020, 31).

On tärkeää, että oppilaita rohkaistaan kertomaan heti varhaisessa vaiheessa mahdollisesta kiusaamisesta luotettavalle aikuiselle, joka ottaa vastuun tilanteen selvittelystä. Oppilaiden täytyy voida luottaa siihen, että aikuiselle voi aina kertoa ilman pelkoa siitä, että joutuisi itsen seurauksena kiusaamisen kohteeksi. Kertomista voidaan helpottaa esimerkiksi erilaisilla luokille tehtävinä kyselyinä, joissa oppilas voi nimettömästäkin vastaamalla kertoa kokemuksestaan tai havainnoistaan. Kyselyissä voidaan samalla kartoittaa kouluviihtyvyyttä ja sitä, onko oppilaalla luokassa tai koulussa kavereita.

Kaveri- ja tunnetaitojen opetukseen panostaminen on aineistomme perusteella tärkeä osa kouluväkivallan ennaltaehkäisyä. Lisäksi koko koulun yhteisöllisyys, yhteisölliset tapahtumat

ja niiden suunnittelu sekä toteutus yhdessä koulun henkilökunnan, oppilaiden ja vanhempien kanssa on osa kouluväkivallan ennaltaehkäisevää työtä. Koronavuosien jälkeen yhteisöllisyyden uudelleen kehittäminen nähdään tärkeäksi osaksi koulun arkea. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä pidetään vaikuttavana keinona puuttua koulukiusaamiseen (Laitinen ym. 2020, 30).

Ennaltaehkäisevässä kouluväkivallan vastaisessa työssä yhteisöllisyyden merkitys on suuri. Samoin sen merkitys korostuu silloin, kun kouluväkivaltaa tapahtuu, mutta se ei ole vielä tullut koulun aikuisten tietoon. Turvallisessa sekä avoimessa koulu- ja luokkayhteisössä oppilaiden on helppo kertoa aikuiselle huomaamastaan kiusaamisesta. Hyvin toimivissa yhteisöissä sisäinen luottamus ja turvallisuuden tunne on korkealla (Birck 2020, 5). Yhteisöllisin keinoin kouluväkivaltaa ehkäisemällä ja vähentämällä voitaisiin vähentää kouluväkivallasta johtuvaa yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarvetta (Perälä ym. 2015, 12, 78).

7.2 Koulusosionomit oppilaiden tukena

Aineistomme perusteella koulusosionomin, -valmentajan, -nuorisotyöntekijän tai kasvatusohjaajan työ nähtiin tarpeellisena ja merkityksellisenä kouluväkivallan ehkäisevässä ja siihen puuttuvassa työssä. Puhumme tässä koulusosionomista, mutta tarkoitamme näitä kaikkia nimikkeitä, jotka edellä on lueteltu.

Kuraattorit olivat kokeneet koulusosionomin kanssa työskentelyn toimivaksi. Työparityöskentely kuraattorin ja koulusosionomin välillä kouluväkivaltatilanteissa oli ollut toimivaa työnkuvien täydentäessä toisiaan. Koska koulusosionomit olivat enemmän oppilaiden kanssa läsnä siirtymätilanteissa ja vapaan toiminnan hetkissä, heillä oli ajantasaista tietoa oppilaiden keskinäisistä suhteista ja havaintoja siitä, miten esimerkiksi siirtymätilanteet sujuivat. Epäsuoraa kouluväkivaltaa tapahtuu erityisesti näissä tilanteissa, joissa luokan opettaja ei ole paikalla.

Kouluväkivaltatilanteiden selvittelyn oli monissa kouluissa aloittanut koulusosionomi, sillä hän oli joko havainnut kouluväkivaltaa esiintyvän tai sitten opettaja oli ottanut asian puheeksi. Koulusosionomit koettiin myös oppilaiden keskuudessa helposti lähestyttäväksi ja luotettaviksi, jolloin he uskalsivat kertoa hänelle koulukiusaamisesta. Koulusosionomi on oppilaille tuttu aikuinen, joka on läsnä monissa eri kouluarjen tilanteissa. Koulusosionomilla oli koettu olevan kattava kokonaiskuva tilanteesta, ja hän oli hoitanut asian selvittämistä sekä koulun henkilökunnan että vanhempien kanssa. Se, että tilanteessa yhdellä henkilöllä on kokonaistilannekuva hallinnassa, koettiin hyväksi.

Pitkittyneissä kouluväkivaltatilanteissa tarvitaan moniammatillisen työryhmän tukea. Ryhmä muodostuu oppilashuollon työntekijöistä, mutta myös ulkopuolisia toimijoita voidaan tarvittaessa ottaa mukaan. Olennaista on saattaa yhteen lasten, perheiden, koulun työntekijöiden ja koulun ulkopuolisten ammattilaisten näkökulmat (Hästbacka 2018, 23,55). Aineistomme

perusteella niin sanotulla kiusaajalla on saattanut olla asiakkuus erikoissairaanhoidon, jolloin he osallistuvat myös koulun kanssa tilanteen selvittelyyn. Tarvittava eteenpäin ohjaus tuen piiriin mahdollistuu myös monialaisen työskentelyn myötä.

Oppilashuollon toimijat, koulun ulkopuoliset ammattilaiset, oppilaat ja huoltajat yhdessä muodostavat laajan kokonaisuuden, jossa riskinä on hallinnan ja vastuunkantamisen hajautuminen monille toimijoille. Koulun sisäisten ja ulkopuolisten toimijoiden yhteistyöstä ei ole olemassa tarkkoja toimintamalleja kouluväkivaltatilanteiden osalta (Hästbacka 2018, 56), vaikka monialainen verkostotyö on paljon käytetty ja merkittävässä asemassa pitkittyneiden kouluväkivaltatilanteiden selvittelyprosesseissa. Moniammatillisuus koetaan hyödylliseksi kiusaamistilanteiden selvittelyissä, mutta haasteena on, että jos tiimissä ei määritellä yhtä henkilöä, joka tiedottaa muita ja pitää kokonaiskuvan hallussa, työskentely saattaa jäädä irralliseksi ja keskeneräiseksi. Koulusosionomilla voi tässä kohtaa olla tärkeä rooli huolehtia ammattilaisten, oppilaiden ja heidän huoltajiensa yhdenmukaisesta tiedottamisesta ja seuranta-käyntien sopimisesta tarvittavilla kokoonpanoilla yhdessä kuraattorin kanssa.

7.3 Seuranta ja tuen tarve

Kiusaamisen kohteeksi joutunut tai kiusaamiseen osallistunut voivat käydä tapahtumia läpi opiskeluhuoltoon kuuluvien ammattilaisten kanssa. Oppilaan oireilua tai huolta selvitettyä kiusaamiskokemukset tulevat usein esiin tässä kohtaa. Tarvittaessa oppilaan tueksi voidaan järjestää moniammatillista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, kuten kouluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologipalvelu, tarvittaessa sosiaalipalvelu sekä monialaisen asiantuntijaryhmän toteuttama työ, jotta oppilaan tuen tarve saadaan selvitettyä ja järjestettyä. (Rissanen, Kola-Torvinen, Korpilahti & Hietanen-Peltola 2019, 250.) Selvää on, että sekä uhri että tekijä tarvitsevat tukea. Haastatteluissa nousi esiin, että usein tekijällä on valmiiksi haasteita koulunkäynnissä ja hän voi kuulua erityisen tuen piiriin jo valmiiksi. Aina näin ei kuitenkaan ole, ja silloin tuen tarve ja seuranta tulee määrittää väkivaltatilanteen selvittämisen yhteydessä.

Kouluväkivallan uhriksi joutunut tarvitsee vahvaa tukea selvitäkseen traumaattisesta kokemuksesta. Pitkäkestoinen kiusaaminen lisää vakavien, negatiivisten seurausten todennäköisyyttä. Todennäköisyys kasvaa entisestään, mikäli kiusaamiseen osallistuvat useat ikätoverit ja jos kiusatuksi joutunut jää tilanteessaan yksin, ilman tukea. (Sainio, Veenstra, Huitsing & Salmivalli 2011, 144-151.) Tilanteen seuranta ei myöskään saisi lopettaa liian varhaisessa vaiheessa, vaan sitä tulisi jatkaa riittävän pitkään, vaikka näyttäisikin siltä, että kiusaaminen olisi loppunut. Seurantaan tulisi kuulua myös tekijän ja uhrin tuen tarpeiden seuraaminen ja niiden mahdollinen päivittäminen, mikäli tuki ei ole riittävää, tai toisaalta, jos tuen muotoja tarvitsee päivittää. Oppilaiden kuuleminen seurannan aikana on erityisen tärkeää.

Kouluväkivaltatilanteissa muodostuu oppilaille tietyt roolit, joista erityisesti tekijän ja uhrin roolit voivat jäädä pitkäksi ajaksi seuraamaan oppilasta. Kuraattorit painottivat haastatteluissa, että on tärkeää tehdä työtä sen eteen, ettei kiusaajan tai uhrin rooli määritä koko koulu-aikaa. Rooleista voi olla vaikea irtaantua tai päästä eroon, ja koulun aikuisilla on tärkeä tehtävä nähdä oppilaassa muita puolia ja tuoda niitä näkyville. Tarpeeksi pitkään jatkuvalla seurannalla voidaan mahdollistaa sen, että rooleista päästään irtaantumaa. Koko luokan kanssa tehtävä työ ja kouluväkivaltatilanteen läpikäyminen on tärkeää, jotta myös sivustaseuraajan rooleissa olleet voivat ymmärtää olleensa osallisia ja oppia uusia toimintatapoja.

7.4 Resursseja kouluväkivallan vastaiseen työhön

Aineistomme perusteella kouluväkivallan vastaiseen työhön, ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen tarvitaan lisäresursseja. Toimintamalleja on paljon, mutta aikaa niiden omaksumiseen ja juurruttamiseen koetaan olevan liian vähän. Kouluilla saattaa olla niin sanottuja työryhmiä, joiden vastuulla toimintamallin mukaisen työtavan toteutus on, mutta niiden haasteena on koettu olevan tiedon levittäminen koko koulun käyttöön, yhteiseksi toimintamalliksi.

Kouluväkivallan vastaiseen työhön, erityisesti ennaltaehkäisyyn, on aineistonkin mukaan erityisesti viime vuosina panostettu, ja muun muassa luokissa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä tunne- ja kaveritaitojen osalta pidetään toimivana keinona kouluväkivallan ehkäisyssä. Kehittämisen kohteena nähtiin oppilaiden osallisuuden lisääminen suunnittelussa ja toteutuksessa. Myös koulutusta ja aikaa materiaaleihin tutustumiseen ja työn suunnitteluun niiden pohjalta kaivattiin koulun henkilökunnalle, erityisesti opettajille lisää.

Kouluissa käytössä olevat kiusaamisen vastaiset toimintamallit ja menetelmät sisällöllisesti koettiin toimivaksi, mutta niiden juurruttamiseen koulun arkeen kaivattiin tukea ulkopuolisilta kouluttajilta tai menetelmäosaajilta. Monia malleja saatettiin käyttää soveltaen, omaan kouluun sopivalla tavalla sitoutumatta kuitenkaan virallisesti yksittäiseen toimintamalliin. Toisaalta kaivattiin selkeyttä ja läpinäkyvyyttä siihen, miten kouluissa kiusaamistapausten selvittely etenee, jotta se olisi myös oppilaille ja huoltajille selkeästi näkyvillä.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on arvioinut koulukiusaamisen vastaisia menetelmiä. Monet koulut käyttävät useita eri menetelmiä kiusaamisen vastaisessa työssä ja siihen puuttumisessa, ja erilaiset kiusaamisen vastaiset menetelmät koetaan yhteensopiviksi ja käytännön työssä toisiaan tukeviksi toiminnoiksi (Rumpu ym. 2022, 33-34.) Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että menetelmien käyttö on usein muutamien henkilöiden vastuulla ja käytäntöjen juurruttaminen arkeen siksi vaikeaa. Kiusaamisen torjunta jää irralliseksi osaksi koulun toimintaa, ja menetelmät ovat usein erillisiä koulun arjesta. Koulujen sisäisellä toimintakulttuurilla on suuri merkitys kouluväkivallan vastaisessa työssä, ja vaikka kouluilla olisi käytössä jokin tietty menetelmä, se ei välttämättä näy koulun toimintakulttuurissa ja arjessa. Arviointiraportissa todetaan, että toimintatapojen jatkuvan kehittämisen lisäksi erityistä

huomiota tulisi kiinnittää epäsuoran kouluväkivallan johdonmukaiseen puuttumiseen. (Rumpu ym. 2022, 34).

Aineiston keruussa mukana olleissa kouluissa ei juuri ollut jouduttu käyttämään luokan tai koulun vaihtoa pitkittyneissä epäsuorissa kouluväkivaltatilanteissa. Luokan tai koulun vaihtamisen mahdollisuus tiedostettiin, mutta sen nähtiin olevan aivan viimesijainen toimenpide kouluväkivaltatilanteisiin puuttumisessa. Koettiin myös, että kaikissa kouluissa ei luokan vaihto olisi edes mahdollista. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen teettämän tutkimuksen mukaan (Julin & Rumpu 2018, 7) tällaisten kurinpidollisten toimien käyttöönottamisesta ja toteuttamisesta ei tiedetä tarpeeksi käytännössä. Toisaalta tällaisissa tilanteissa oppilaan tarvitsema tuki ja seuranta vaatisivat myös resursseja, jotta luokan tai koulun vaihto sujuisi oppilaan kannalta hyvin.

7.5 Kodin ja koulun yhteistyö

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tekemän arvioinnin mukaan edistäviä tekijöitä työrauhan suhteen ovat kouluviihtyvyydestä ja -turvallisuudesta huolehtiminen, opetuksen eriyttäminen ja huoltajien tuki oppilaiden koulunkäyntiä kohtaan. Yleisimpiä, oppilaiden aiheuttamia, vakavia häiriötilanteita kouluissa ovat kiusaaminen ja luvaton poistuminen koulun alueelta. (Julin & Rumpu, 2018, 9.) Aineistomme perusteella yhteistyö kouluväkivaltatapauksissa huoltajien kanssa tulisi olla tiivistä ja avointa. Huoltajat tulisi ottaa mukaan selvittelyihin jo varhaisessa vaiheessa. Huoltajia halutaan myös rohkaista ottamaan yhteyttä kouluun heti, jos huoli kiusaamisesta herää.

Koulun toimintatapojen ja -kulttuurin läpinäkyvyys oppilaille ja heidän huoltajilleen on tärkeää. Monissa haastatteluissa toivottiin lisää aikaa ja mahdollisuuksia lisätä huoltajien tietoisuutta ja ymmärrystä siitä, miten koulussa lisätään yhteisöllisyyttä, pyritään ehkäisemään kouluväkivaltaa ja miten siihen puututaan. Avoin keskustelu huoltajien kanssa koulun arvoista ja oppilaiden moninaisuudesta sekä inklusion perusteista olisi tärkeää, jotta pitkittyneisiin kouluväkivaltatilanteisiin voitaisiin tehokkaasti puuttua koulun ja kodin yhteistyön avulla.

7.6 Kouluväkivallan tunnistaminen - huoneentaulu

Näiden haasteiden ja johtopäätösten pohjalta päädyimme tekemään kouluväkivallan tunnistamisen helpottamiseksi, opinnäytetyön kehittämistuotoksena, huoneentaulun koulujen ja luokkien käyttöön. Ajatusta huoneentaulusta työstimme yhdessä Tukikeskus Valopilkun asiantuntijoiden (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b) kanssa. Erityisesti epäsuoran kouluväkivallan tunnistaminen on haastavaa niin oppilaiden kuin koulun henkilökunnan näkökulmasta, ja sen avuksi päädyimme kehittämään julisteet, joiden avulla tunnistaminen helpottuu ja epäsuoran kiusaamisen muodot saavat sanoituksen.

Huoneentaulun tarkoituksena on selkiyttää niin oppilaille kuin koulun henkilökunnallekin epäsuorien kouluväkivaltatapausten eri muotoja ja helpottaa epäsuorien kiusaamistapausten tunnistamista ja havaitsemista. Lisäksi se helpottaa puheeksi ottamista ja rohkaisee oppilaita kertomaan aikuiselle havaitsemastaan koulukiusaamisesta. Tämä mahdollistaa hyvin varhaisen vaiheen puuttumisen, ja ennaltaehkäisee kouluväkivallan pitkittymistä.

Teimme kaksi visuaalisesti erilaista, mutta sisällöltään yhteneväistä julistetta, joista toinen on tarkoitettu luokkien käyttöön, ja toinen esimerkiksi koulun henkilökunnan tiloihin laitettavaksi, tai ylempien luokkien oppilaille. Huoneentaulut (Liite 5) lähetettiin opinnäytetyömme aineistonkeruussa mukana olleisiin kouluihin jaettavaksi luokkien ja henkilökunnan käyttöön. Julisteet jaettiin myös Tukikeskus Valopilkun käyttöön.

8 Pohdinta

Ensin reflektoimme tutkimuksen tuloksia ja opinnäytetyöprosessia. Sen jälkeen tarkastelemme tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Lopuksi esittelemme mahdollisia jatkotutkimusten aiheita.

8.1 Reflektio tutkimuksen tuloksista ja opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyömme aiheen valintaan vaikutti omakohtainen kiinnostuksemme kouluihin ja erityisesti kuraattorin työhön, johon kuuluu keskeisenä osana yhteisöllinen oppilashuolto ja myös kouluväkivallan ehkäiseminen. Työ on pitkäjänteistä ja vaatii paneutumisesta huolellisesti koulu yhteisön sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Kuraattorin työtä pidimme jo etukäteen kiireisenä ja tämä käsitys vahvistui haastatteluiden edetessä. Ajan riittävyys on kuraattoreille ongelmana ja saattaa aiheuttaa sitä, että kuraattorit eivät pysty tekemään työtään niin hyvin kuin toivoisivat (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Kiireisyydestä huolimatta ajatteleme kuraattorin työn olevan merkittävää ja vaikuttavaa. Kiusaamiseen puuttumisessa kuraattoreilla on oma tärkeä tehtävänsä osana eri ammattilaisten kokonaisuutta.

Saimme tutkimuskysymyksiimme ja muihin meitä pohdituttaneisiin asioihin kuraattoreilta hyvin vastauksia haastatteluissa. Tutkimuskysymyksiä ja saamiamme vastauksia analysoimme edellisissä luvuissa yksityiskohtaisesti. Tutkimuksemme tarkoitus toteutui työssä myös onnistuneesti. Työn tarkoituksena oli selvittää mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Haastatteluiden kautta kuulimme monista erilaisista paikallisista käytännöistä eri kouluilla, joita oli joko käytössä parhaillaan tai ollut aiemmin. Meillä vahvistui käsitys siitä, että on jo olemassa hyviä ratkaisuja, jotka pitäisi saada vain laajempaan tietoisuuteen ja leviytykseen. Oma tietoisuutemme eri malleista ja mahdollisuuksista kasvoi merkittävästi.

Tutkimuksemme tavoitteena oli koota ja levittää hyviksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Tavoite muuttui ja tarkentui opinnäytetyön edetessä. Pohdimme haastatteluissa kuulemiemme hyvien käytäntöjen tai toimintamallien kokoamista jollain tavalla yhteen ja koonnin jakamista. Lopulta ajattelimme, että kohdennetumpi tuotos voisi olla parempi. Päädyimme tekemään huoneentaulun (Liite 5), jossa esittelemme epäsuoran kiusaamisen muotoja. Tavoitteena on huoneentaulun kautta tehdä epäsuoraa kiusaamista tunnetummaksi koulujen henkilökunnalle ja oppilaille. Lähetämme huoneentaulut tutkimukseen osallistuneille kuraattoreille, joita ohjeistamme laittamaan ne näkyville luokkiin ja henkilökunnan taukotilaan. Olemme tyytyväisiä muokattuun tavoitteeseemme ja saavutimme sen, mitä lähdimme työltämme hakemaan.

Kuraattoreiden haastatteleminen oli mielenkiintoista ja innostavaa. Kehityimme haastatteluiden edetessä myös haastattelutekniikassa siten, että osasimme pysyä neutraaleina ja antaa kuraattoreille myöhemmissä haastatteluissa enemmän tilaa sekä aikaa puhua. Kirjallisuuden ja kuulopuheiden perusteella koulun henkilökunta tuntee keinottomuutta kouluväkivaltaan puuttumisessa. Pohdimme etukäteen, että tulisi olemaan mielenkiintoista nähdä, miten haastattelut menevät ja saammeko tietoa toimivien asioiden lisäksi myös ongelmakohdista. Luottamuksellisten välien saavuttaminen koulujen suuntaan oli tärkeää myös työn luotettavuuden kannalta, jotta saimme totuudenmukaisia vastauksia. Kaikkiin niihin kouluihin, joista haastatteluihin olisi haluttu lähteä mukaan, emme saaneet tutkimuslupia. Pohdimme yhdessä Tuki-keskus Valopilkun asiantuntijoiden (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b) kanssa sitä, että koe-taanko kouluväkivallan edessä sellaista keinottomuutta ja häpeää, että siitä ei haluta puhuttavan eikä kohdattavan. Toisaalta haastatteluissa saavutimme hyvän yhteyden kuraattoreihin ja saimme kerättyä hyvin aineistoa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän kehittämissuositukset keinojen ja menettelytapojen löytämisestä pitkittyneiden kiusaamistapausten selvittelyyn liittyy keskeisesti opinnäytetyömme aiheeseen (Elo, S. & Lamberg, K. 2018, 21). Työmme vaikuttaa muutenkin olevan ajankohtainen ja sellainen aihe, johon selkeitä ratkaisuja ja toimintamalleja ei vielä ole luotuna. Perehtyessämme aiheeseen huomasimme monta kertaa, että valmiita ja toimivia koulun arjessa käytössä olevia toimintamalleja on yllättävän vähän. Käytössä on KiVa-koulu suuressa osassa Suomen kuntia, mutta se ja monet muut toimintaohjelmat painottavat ennaltaehkäisvää näkökulmaa. Ennaltaehkäisy on kaikista tärkeintä, mutta keinoja pitkään jatkuneiden ja hankalasti tunnistettavien epäsuorien tilanteiden puuttumiseen on vaikea löytää. Esimerkiksi Vantaan kaupungin tuore kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumisen toimenpideohjelma (Vantaa 2022) on kattava kokonaisuus, jossa on oma kohtansa haastavalle ja pitkittyneelle kiusaamiselle. Varsinaisia ratkaisukeinoja ei silti toimenpideohjelmassa esitetä pitkittyneeseen kiusaamiseen. Ohjelmassa ainoastaan todetaan, että haastavissa ja pitkittyneissä kiusaamistilanteissa etsitään sekä tarjotaan ulkopuolisten ammattilaisten osaamista kiusatulle.

Olisi tärkeää löytää keinoja pitkään jatkuneeseen kiusaamiseen puuttumiseen, sillä kiusaamisen kesto on yhteydessä sen kielteisiin vaikutuksiin. Kiusaaminen on pitkään jatkuessaan merkittävä riski lapsen myöhemmälle kehitykselle. Pitkäkestoinen kiusaaminen aiheuttaa enemmän haittaa kuin lyhyempikestoisempi kiusaaminen. (Salmivalli 2017, 25, 28.) Haastatteluiden ja Tukikeskus Valopilkun työntekijöiden kanssa käymämme keskusteluiden perusteella kouluväkivaltatapaukset tulevat kuraattoreille niin myöhään, että heillä on vaikeuksia enää puuttua tilanteisiin (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Koulun sisäisesti saattaa olla haasteita tiedon siirtymisessä eri ammattilaisten välillä. Pohdimme myös, että onko kouluilla tarvetta vähätellä omassa koulussa tapahtuvaa kiusaamista ja suojella oman koulun mainetta ulkopuolisten silmissä.

Joka tapauksessa on valitettavaa, että ammattilaisten roolituksessa on paljon puutteita koulun sisäisesti. Kehitettävää voisi olla siinä, että eri ammattilaisten roolit kiusaamiseen puuttumisessa määriteltäisiin kouluissa tarkemmin ja tehtäisiin selkeää työnjakoa (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Haastateltujen kuraattoreiden kautta meille selvisi, että kouluissa on hyvin vaihtelevia työnjakoa kiusaamiseen puuttumisessa. Esimerkiksi joissain kouluissa korostui kuraattorin ja rehtorin tekemän yhteistyön merkitys ja rehtorin näkyvä rooli vakavammissa kiusaamistapauksissa. Eräässä haastattelussa kuraattori nosti esille koulusosionomit, jotka haastatellun kuraattorin mielestä yleensä ensimmäisenä kuulevat kiusaamisesta ja heillä on paras mahdollisuus luoda luottamuksellinen suhde kiusattuun lapseen. Yhtenä kehittämisehdotuksena työhömmme tulikin kuraattorin ja koulusosionomin roolien selkiyttäminen kiusaamistapauksissa ja muutenkin koulun arjessa. Koulusosionomi on vielä melko uusi työntekijä kouluissa, joten koulusosionomien työnkuvaa ei ole määritelty kovinkaan tarkkaan.

Haastatteluiden perusteella kasvatushenkilöstön välillä voi tulla haasteita, jos luokkaa opettava opettaja ja kuraattori näkevät luokan tilanteen eri tavoin. Voidaan olla tilanteessa, jossa opettaja ei näe luokassaan ongelmia, mutta kuraattori näkee ulkopuolelta luokassa tapahtuvan kiusaamisen. Tällöin luonnollisesti olisi tärkeää saavuttaa myös koulun aikuisten välillä hyvät ja luottamukselliset suhteet, jotta ristiriitaisista näkemyksistä voidaan keskustella. Tilannetta voi vaikeuttaa se, jos opettajan suosiossa olevat oppilaat paljastuvatkin kiusaajiksi. Pohdimme, että opettajan on mahdollista sokeutua luokkansa lasten toiminnalle, jolloin kiusaamisen huomaaminen on entistä vaikeampaa (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b).

Koulukiusaamista on aiheena tutkittu paljon, mutta aiempi tutkimus on keskittynyt pitkälti kiusaajan ja kiusatun ominaispiirteiden pohtimiseen (Salmivalli 2017, 44-45). Tämä kaventaa näkökulmaa ja vähemmän aikaa on käytetty sen tutkimiseen, miten koko luokkayhteisön tasolla kiusaaminen tapahtuu. Holmberg-Kalenius ja Kaituri (2002b) totesivat, että oppilashuollon palvelut ovat aina vapaaehtoisia ja yleensä aina kiusattu ohjataan sinne. Kiusattu tarvitsee toki tukea kiusaamiskokemuksen jälkeen, mutta silti pelkkään kiusattuun ja kiusaajaan ei tulisi keskittyä. Riskinä on se, että kiusatulle ja kiusaajalle vakiintuvat yhteisössä nämä roolit

ja oppilaiden on vaikea suhtautua heihin toisella tapaa. Toimivampaa voisi olla lisätä kiusaamisesta puhumista koko luokan tasolla ja sanoittaa oppilaille, miten kiusaaminen ryhmäilmionä tapahtuu ja vaikuttaa koko yhteisön toimintaan.

Koulun vaikutusta kiusaamiseen on tutkittu kaiken kaikkiaan melko vähän. Ei ole olemassa tarkkaa tietoa siitä, millaiset koulun ominaisuudet vaikuttavat kiusaamisen esiintymiseen. Koulukiusaamista on selitetty paljon kiusattujen ja kiusaajien henkilökohtaisten piirteiden kautta. Vähälle on jäänyt kouluyhteisön ja koulun kulttuuriin liittyvien asioiden vaikutus kiusaamisessa. (Salmivalli 2017, 44-45.) Tässä työssä sivusimme kouluyhteisön roolia kouluväki- valtatapauksissa ja huomasimme, että yhteisöllinen luokka voi olla yksi suojakeino alkavaa kiusaamista vastaan. Kiusaamiseen osallistuvien henkilöiden erilaisten roolien kautta erityisen tärkeää on ulkopuolisten tarkkailijoiden rooli. Oppilaiden kanssa voidaan keskustella erilaisista rooleista ja miten ne vaikuttavat kiusaamiseen, jotta oppilaat tiedostaisivat oman roolinsa kiusaamisprosessissa (Salmivalli 1999, 170-71). Jos ulkopuoliset tarkkailijat saadaan mukaan torjumaan kiusaamista ja ymmärtämään oma roolinsa kiusaamisen mahdollistamisessa, on parempi mahdollisuus puuttua yhteisössä alkavaan kiusaamiseen.

Koska useimmat lapset ovat tavalla tai toisella mukana kiusaamisprosessissa, kiusaamiseen puuttumisen toimet tulisi suunnata koko ryhmään eikä yksittäisiin lapsiin (Salmivalli 1999, 170-171). Myös yksi haastattelemistamme kuraattoreista painotti työskentelyä koko ryhmän kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilaita voi pyytää vastaamaan kiusaamiskyselyyn, josta saattaa selvitä paljon lisätietoja luokan sisäisestä ryhmädynamiikasta ja kiusaamisen tilanteesta. Muita hyviä keinoja aikuisille kiusaamisen ennaltaehkäisyyn luokassa on luottamuksellisten välien saavuttaminen oppilaisiin ja kiusaamisesta kyseleminen aktiivisesti, vaikka mitään kiusaamista ei olisikaan havaittu (Hamarus 2012, 33). Luottamusta aikuisiin luokassa, että aikuiset puuttuvat jämakästi yhteisössä näkemäänsä kiusaamiseen (Hamarus 2012, 59-60).

Lapsilla ja nuorilla on kova paine ryhmässä yhdenmukaisuuteen, sillä muutoin saattaa joutua kiusatuksi (Salmivalli 1999, 27). Näin lapset ja nuoret ainakin kuvittelevat ja helposti mukauttavat käytöstään, jotta ryhmässä oleva kiusaaja ei kohdistaisi kiusaamista heihin itseensä. Mukautumisessa eniten vaikuttaa ryhmädynamiikka, johon kuuluvat ryhmän sisäiset vuorovaikutusmallit ja oletukset siitä, miten tulee missäkin tilanteessa käyttäytyä. Ryhmädynamiikka voi vaihdella sen mukaan, ketkä henkilöt ryhmästä ovat kulloinkin läsnä ja mitkä henkilöiden keskinäiset vuorovaikutus- ja valtasuhteet ovat.

Paju (2016, 179-180, 184-185) käyttää käsitettä läpänsieto, joka havainnollistaa ryhmädynamiikan merkitystä kiusaamistilanteessa. Koululuokassa on olemassa läpänsieto-oletus, joten loukkaavasta läpästä ei ole yhteisön normien mukaista kertoa opettajalle. Oletus läpänsietämisestä saa kiusatun helposti vain kestämään tilannettaan ja vähättelemään kokemustaan.

Ulkopuolisille aikuisille tai lapsille läpäisemisen kautta tapahtuva kiusaaminen ei näy selkeästi, vaan kyseessä on vaikeasti huomattava epäsuoran kiusaamisen muoto. Keskustelimme tästä asiasta Tukikeskus Valopilkkun työntekijöiden (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b) kanssa ja he esittivät käsitteen kiusaamisen sietokyky. Kiusaamisen sietokyky voisi olla sopiva käsite kuvaamaan tilannetta, jossa kiusattu yrittää sietää häneen kohdistuvaa kiusaamista.

Koulukiusaamisen ja kouluväkivallan käsitteiden määrittelyn haastavuus nousi esille opinnäytetyömme työskentelyprosessin aikana monessa eri yhteydessä. On myös todettu, että eri kiusaamistutkimuksista saatujen tietojen vertailua haittaavat erilaiset kiusaamisen määritelmät, ikäryhmykset, mitta-asteikot ja muuttujat (Lehmuskallio ym. 2021, 63). Työelämätahot eli Tukikeskus Valopilkkun työntekijät (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022a) ja haastattelemamme kuraattorit kiittelivät ratkaisuumme painottaen kouluväkivallan käsitettä. Samanaikaisesti kävi kuitenkin ilmi, että yleisempää on mieltää koulukiusaaminen ja kouluväkivalta eri ilmiöiksi. Kouluissa yleensä käytetään enimmäkseen koulukiusaamisen käsitettä ja viitataan kouluväkivallalla ainoastaan erittäin vakaviin tilanteisiin, joissa on yleensä jokin fyysisen väkivallan elementti mukana. Käsitteitä on näidenkin ulkopuolella erilaisia, sillä kuulimme esimerkiksi Tukikeskus Valopilkkulla olevan käytössä käsite kiusaamismäkelä (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Kiusaamisen määrittelystä ja käytettävästä termistä on tarpeen käydä keskustelua kouluissa, jotta ymmärretään mitä kiusaaminen tarkoittaa kunkin koulun toimintaympäristössä ja siitä on yhdenmukainen käsitys oppilailta sekä henkilökunnalla. Kiusaamistilanteissa voi tapahtua erilaisista määritelmistä johtuvia väärinymmärryksiä, jos esimerkiksi koululla ei tunnusteta vanhempien väitteitä kiusaamisesta kiusaamiseksi. (Hamarus 2012, 25.) On hyvä keskustella myös oppilaiden kanssa siitä, mitä koulukiusaamisella tarkoitetaan (Salmivalli 1999, 170-171).

Opinnäyteprosessimme alussa oli käynnissä kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamiseksi rikoslakiin. Aloitteessa esitettiin, että kouluväkivalta lisättäisiin omana rikosnimikkeenä lakiin. (KAA 5/2021 vp). Hieman ennen opinnäytetyömme palautusta huomasimme, että lakiesitys on vihdoin käsitelty eduskunnassa. Eduskunnassa lakialoite päätettiin hylätä. Perustelut hylkäämiselle on esitetty Eduskunnan lakivaliokunnan tekemässä mietinnössä. Mielestämme mietinnössä perustellaan kattavasti tehtyä ratkaisua ja se sai myös meidät ajattelemaan asiaa uudesta näkökulmasta. Hyvinä perusteluina kielteiselle kannalle lakivaliokunnan mietinnössä esitetään, että koulun ei tulisi olla erillinen muusta yhteiskunnasta poikkeava saareke, jossa on omat sääntönsä. Mietinnössä mainitaan, että pahoinpitelyn tulisi olla pahoinpitely tapahtui se koulussa tai muussa yhteiskunnassa, joten olemassa olevilla rikosnimikkeillä pystytään jo kattamaan kouluissa tapahtuvia tekoja. Toisena hyvänä perusteluna mietinnössä todetaan, että lapsia ja nuoria tulisi tukea heidän haasteissaan eikä vain rangaista ja sulkea yhteiskunnan ulkopuolelle. (Valiokunnan mietintö LaVM 11/2022 vp-KAA 5/2021 vp.) Pohdimme silti, että olisi tarpeellista koulun sisäisesti kutsua ilmiötä kouluväkivallaksi. Sillä olisi symbolista vaikutavuutta asian vakavasti ottamiseen, jotta joitain tekoja ei voida naamioida "vain

koulukiusaamiseksi”. Vähintään kiusaamiseen puuttumisessa voisi lisätä ilmoitusten tekoa lastensuojeluun tai poliisille vakavissa tapauksissa. Näin kouluväkivaltaan puuttuminen tehoituisi ja asian vakavuus välittyisi tekijöille selkeämmin.

Vanhemmilla on usein päänsisäinen myytti tai oletus siitä, että oma lapsi ei kiusaa toisia (Hamarus 2012, 19). Vanhempien oletukset voivat vaikeuttaa merkittävästi kommunikointia heidän kanssaan. Jos vanhempi ei ole valmis näkemään omassa lapsessaan mitään kehityskohteita, asettaa se koulun ammattilaiset, kuten kuraattorit, haastavaan tilanteeseen esimerkiksi mahdollisissa kiusaamistilanteissa. Haastatellut kuraattorit kertoivat samansuuntaisesti, että yhteistyön tekeminen vanhempien kanssa olisi tärkeää, mutta se ei ole aina mahdollista. Yhteistyötä kodin ja koulun välillä tulisi tiivistää ja yrittää löytää yhteisymmärrystä. Esimerkiksi Tanskassa koulun henkilökunnan ja lasten vanhempien välillä on paljon enemmän yhteistyötä verrattuna Suomeen ja vanhempia pidetään koulu yhteisön jäseninä (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b).

Pohdimme, että kiusaamista luultavasti esiintyy vähemmän sellaisissa kouluissa, joissa kiusaamisen vastaiset suunnitelmat ovat selkeästi löydettävissä, ja joissa vanhemmille informoidaan jo heti lukuvuoden alkaessa, miten ja millaisin keinoin kouluissa puututaan kiusaamiseen. (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Kiusaamisen vastaisten suunnitelmien tekeminen ja kirjaaminen helpottaisi myös tiedonsiirtoa koulun eri ammattilaisten välillä. Haastatteluissa tuli esille tilanteita, joissa koulussa oli saatu jokin toimintamalli hetkeksi käyttöön, mutta henkilöstömuutosten vuoksi jatkuvuus puuttui. Se ei ole riittävää, että kiusaamisen vastaiset toimenpiteet ovat vain ammattilaisten oman pään sisällä, vaan toimenpiteet ja työnjako tulisi jokaisessa koulussa kirjata selkeästi ylös ja myös viestiä oppilaille sekä heidän vanhemmilleen. Myös Hamarus (2012, 61) toteaa, että koulu yhteisön tulisi rakentaa oma menettelytapansa kiusaamiseen puuttumiseksi. Kun menettelytavat rakennetaan koulussa yhdessä kasvatushenkilöstön toimesta, on niihin helpompi sitoutua ja menettely on yhteistä.

Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena tekemämme huoneentaulu (Liite 5) auttaa tekemään epäsuoraa kiusaamista näkyväksi koulun lapsille ja aikuisille, sillä huoneentaulun kautta esittelemme esimerkkejä epäsuoran kiusaamisen muodoista. Huoneentaulun toivomme olevan konkreettinen matalan kynnyksen väline tietoisuuden lisäämiseksi epäsuorasta kiusaamisesta ja sen eri muodoista. Huoneentaulusta teimme mahdollisimman helposti lähestyttävän visuaalisuudella ja käyttämällä kohdejoukolle tutumpaa kiusaamisen -käsitettä.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta tulee huomiota kiinnittää reliabiliteettiin eli tutkimustulosten toistettavuuteen ja validiteettiin eli siihen, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu. Tutkimusta arvioidaan aina kokonaisuutena, joten tutkimuksen tulisi olla johdonmukaisesti etenevä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 157, 160.) Reliabiliteettia tutkimuksemme lisää se, että tutkimuksessa olemme kertoneet tarkasti tutkimuksessa käytetyistä menetelmistä. Tutkimus on mahdollista tehdä uudelleen vastaavalla tavalla. Tutkimustulokset eivät välttämättä ole samanlaisia, kun tutkimus toistetaan, sillä aineistossa painottuvat paljon vastaajien omat mielipiteet. Validiteetin kannalta tutkimus on luotettava, sillä teema-haastatteluiden kautta tutkimme tutkimuksen tavoitteen ja tutkimuskysymysten mukaisia asioita ja saimme näihin asioihin vastauksia.

Aineiston keruu kohdistuu muutamaa Uudenmaan alueen peruskouluun, joten yleistettävyyteen tulee kiinnittää huomiota. Tapausesimerkkejä on vähemmän verrattuna määrälliseen tutkimukseen, mutta tutkimuskirjallisuuden avulla voidaan saatua tietoa nostaa yleisemmälle tasolle. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa merkityksellistä ei ole aineiston koko, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei tehdä otoksia. Merkityksellistä laadullisessa tutkimuksessa on aineiston laatu eikä yleistettävyyttä tavoitella samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Vilka 2021, 121.) Keräämämme aineisto on laadultaan hyvä ja sen avulla ilmiötä pystyy tarkastelemaan ja poimimaan vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Aineiston analyysivaiheen prosessi nojaa laadullisessa tutkimuksessa vahvasti tutkijan omiin tulkintoihin, minkä vuoksi tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen on merkityksellistä (Puusa 2020b, 151). Aineiston analyysivaiheessa olemme vertailleet tekemiämme tulkintoja keskenämme ja pohtineet niiden merkitystä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että kumpikin meistä on tehnyt litterointia ja arvioinut toisten tekemien tulkintojen oikeellisuutta. Analyysivaiheessa aineiston teemoittelussa olemme molemmat tehneet analyysia ja haastaneet toistemme tekemiä tulkintoja. Myös ohjaaja opettaja on lukenut työtämme ja kommentoinut huomioitaan. Lisäksi Tukikeskus Valopilkun työntekijät ovat lukeneet työtä ja kommentoineet huomioitaan meille.

Litteroimme kerätyn aineiston kokonaan ja kiinnitimme litteroinnissa huomiota siihen, että litteroimamme teksti vastaa haastateltujen antamia merkityksiä ja kommentteja. Litteroinnin tekeminen huolellisesti ja kokonaan lisää tutkimuksen luotettavuutta ja varmistumme siitä, että osallistujien kommentit tulevat varmuudella talteen oikealla tavalla. (Vilka 2021, 100-101.)

Noudatamme opinnäytetyössämme ammattikorkeakouluille annettuja suosituksia eettisestä ja hyvän käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista. Pehdyimme tutkittavaan aiheeseen etukäteen teorian tiedon valossa. Olemme keskustelleet aiheen rajaamisesta ohjaajan

opettajan kanssa ja perustelleet ratkaisumme tutkimussuunnitelmaan. Tutkimussuunnitelma on esitelty ohjaavalle opettajalle. Olemme hakeneet tutkimusluvut ennen haastatteluiden aloittamista.

Olemme tutustuneet henkilötietojen käsittelyyn ja henkilösuojaan liittyviin periaatteisiin, henkilötietoihin liittyvään keskeiseen lainsäädäntöön ja ammattikorkeakoulun ohjeisiin. Keskeisiä lakeja ovat EU:n tietosuoja-asetus ja suomalainen tietosuoja laki. Henkilötietojen käsittelylle tulee aina olla henkilötietolain mukainen peruste, joka on erikseen laissa määritelty. (Arene 2020, 11.) Tietosujalain 2. luvun 4§:n mukaisesti henkilötietoja saa käsitellä, jos käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta varten. Laissa puhutaan lisäksi erityisistä henkilötietoryhmistä, joille saa vain tietyin ehdoin tehdä tutkimusta. (Tietosuoja laki 1050/2018.) Opinnäytetyössämme henkilötietojen käsittelyperuste on osallistujien antama nimenomainen suostumus.

Opinnäytetyössämme henkilöitä ei voi tunnistaa eikä henkilötietoja käsitellä kuin suostumuslomakkeen yhteydessä pyytämällä tutkittavan nimeä. Nimeä käytetään vain varmistamaan, että haastattemme varmasti oikeata henkilöä. Henkilötietoina tutkimuksessa ovat myös tutkittavien sähköpostiosoitteet, joihin kutsut sähköisiin haastatteluihin lähetetään. Sähköpostiosoitteita ei käytetä mihinkään muuhun eikä niitä kerätä talteen sähköpostiohjelmasta. Erityisiä henkilötietoryhmiä ei opinnäytetyössämme käsitellä. Myöskään tutkimustiedon keräämiseen osallistuvia oppilaitoksia ei nimetä tutkimuksessa. Kouluilta saatua tietoa ei yksilöidä eikä vertailla keskenään.

Opinnäytetyössämme ei mainita nimeltä tutkimukseen osallistuneita oppilaitoksia ja henkilöitä. Tästä syystä aineiston anonymisointi on perusteltua jo aineistonkeruuvaiheessa. Huolellisella suunnittelulla aineistonkeruuvaiheessa anonymisointiin käytettäviä resursseja voidaan myös pienentää. Suunnittelussa on hyvä ottaa huomioon mitä taustatietoja ja millä tarkkuudella tutkimukseen tarvitaan. Minimoinnilla tarkoitetaan aineiston keruun suunnittelua niin, että jo alusta saakka se sisältää mahdollisimman vähän henkilötietoja. Haastattelukysymyksillä voidaan vaikuttaa vastausten yksityiskohtaisuuteen. On huomioitava, että myös tietosuoja-asetus kieltää tarpeettomien henkilötietojen keruun. (Kuula-Luumi 2019.)

Tutkimukseen osallistuvilla on kerrottu huolellisesti tutkimuksesta informointilomakkeella (Liite 3), johon kokosimme kaikki tutkimukseen liittyvät olennaiset tiedot. Informointilomakkeesta selviävät esimerkiksi henkilötietojen käsittelyn perusteet ja tutkimuksen tavoite sekä tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Tekemässämme informointilomakkeessa korostetaan tutkimuksen vapaaehtoisuutta ja sen perustumista osallistujien suostumukseen. Tutkittaville kerrottiin, että voivat keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä vaiheensa tahansa syytä ilmoittamatta. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkittavat täyttivät sähköisesti erillisen suostumuslomakkeen (Liite 4), jossa he vahvistivat

haluavansa osallistua tutkimuksen tekemiseen. Haastattelutilanteessa haastateltavalle kerrottiin, ettei henkilöiden ja koulujen nimiä eikä muitakaan yksityiskohtaisia tietoja tulla mainitsemaan. Myöskään haastattelukysymyksemme eivät ole sellaisia, että niillä kerättäisiin henkilöitä tai yksityiskohtaista tietoa henkilöistä. (Kuula-Luumi 2019.)

Teemahaastatteluja tehdessämme kiinnitimme huomiota siihen, että haastateltavat ymmärsivät kysymämme kysymykset ja varmistimme ymmärryksen tarkistamalla, miten haastateltavat ymmärtävät käyttämämme käsitteet, kuten epäsuoran kouluväkivallan käsitteen. Haastatteluja tehdessämme huomioimme, että omat ennakkokäsityksemme ja toiveemme tutkimusaineistosta saattavat vaikuttaa laatimiimme tutkimuskysymyksiin. Välttääksemme sokeutumista omalle aiheellemme tutkimus- ja haastattelukysymykset on useaan otteeseen näytetty ohjaukselle opettajalle ja olemme kysyneet niihin palautetta myös muilta ryhmämme opiskelijoilta. Lisäksi pyysimme ja saimme palautetta Tukikeskus Valopilkun työntekijöiltä tutkimuskysymyksistä. Haastattelukysymyksiä laatiessamme olemme pyrkineet avoimiin kysymyksiin ja siihen, että vastaaja voi teemahaastattelun teemojen sisällä sanoittaa omaa mielipidettään mahdollisimman vapaasti. (Vilka 2021, 102-103.)

Säilytämme keräämäämme aineistoa Laurea-ammattikorkeakoulusta valmistumiseemme asti joulukuun 2022 loppuun saakka, kunnes hävitämme aineiston. Kerätyssä aineistossa yksittäisille tutkittaville annettiin tunnuskoodi, kuten ”kuraattori 1”, joten haastateltavia koskevat tiedot säilyivät koodattuina tutkimusaineistossa koko tutkimuksen ajan. Aineisto analysoitiin koodattuna ja tulokset raportoitiin ryhmätasolla, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Lisäksi aineiston säilytykseen käytettyä OneDrive-kansiota ei jaettu ulkopuolisille.

Tutkimusta tehdessämme olemme noudattaneet hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita. Hyvän tieteellisen käytännön loukkaukseksi voidaan katsoa vilppi tieteellisessä toiminnassa ja piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Vilppi on väärin tulosten tai tietojen esittämistä ja siihen liittyvät esimerkiksi plagiointi ja anastaminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8-9.) Opinnäytetyömme on mennyt ennen julkaisua Urgund-tarkastukseen, jossa plagiointi on tarkastettu. Olemme kiinnittäneet paljon huomiota tekstiviittauksien oikeellisuuteen. Kirjoittamassamme tekstissä esitämme selkeästi, mitkä asiat tekstissä ovat lähteistä peräisin ja mitkä omia ajatuksiamme.

Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkimuksessa on tehty selkeitä laiminlyöntejä tai työn kirjaaminen on puutteellista. Piittaamattomuutta on myös työn tulosten vääristely ja esittäminen useaan kertaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8-9.) Työssämme olemme kirjoittaneet jokaisesta luvusta kattavasti ja erityistä huomiota kiinnitimme tutkimusmenetelmien esittelyyn, jotta lukijan olisi helppo ymmärtää tutkimuksen etenemisprosessi. Työssämme olemme viitanneet aiempien tutkijoiden tutkimuksiin niitä arvostavasti ja aineistoa käsiteltäessä olemme tehneet litteroinnin erityisen

huolellisesti. Kumpikin meistä on suorittanut ennen opinnäytetyön aloittamista Laurea-ammattikorkeakoulun pakollisen tutkimusetiikan kurssin.

Vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta on tutkijalla itsellään (Arene 2020, 8, 10). Tutkimuksemme on tehty avoimesti, ja opinnäytetyö julkaistaan avoimella Theseus-alustalla. Olemme esitelleet tutkimustamme avoimesti koko tekoprosessin ajan ohjaavalle opettajalle sekä kanssaopiskelijoille. Olemme panostaneet siihen, että opinnäytetyömme on tehty eettisesti kestäväällä tavalla.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Keskustelimme mahdollisista jatkotutkimusaiheista Tukikeskus Valopilkun hankevastaava Holmberg-Kaleniuksen ja hankekoordinaattori Kaiturin (2022b) kanssa. He mainitsivat mielenkiintoisiksi jatkotutkimusaiheiksi erityisesti kuraattoreiden ja muun henkilökunnan välisen yhteistyön, kuraattorien työnkuvan eroavaisuudet Suomen ja muiden maiden välillä sekä koulun henkilökunnan näkemykset inklusion yhteydestä kiusaamiseen. Pohdimme yhdessä myös koulujen kiusaamisen vastaisia suunnitelmia, joita on vaikea löytää tai pyynnöistäkään huolimatta saada kouluilta.

Kuraattoreiden ja koulun muun henkilökunnan yhteistyön kehittäminen nousi myös aineistoista esille kuraattoreiden haastatteluissa. Yhteistyö koetaan monesta syystä haastavaksi. Kuraattori on koulun ainoa sosiaalialan ammattihenkilö, jolloin yhteisten näkemysten löytäminen esimerkiksi opettajien kanssa voi olla vaikeaa, koska opettajien koulutuksessa korostuu pedagogiikka. Kuraattorit toivoisivat opettajilta nopeampaa reagointia kiusaamistilanteissa ja koulussa olevien menetelmien ja kiusaamisen vastaisten ohjeistusten sisäistämistä. Mahdollinen jatkotutkimusaihe olisi yhteistyön kehittäminen tai eri ammattikuntien asenteiden tarkastelu. Kuraattorilla on sellainen maine, että kuraattorin puhutteluun ikään kuin ”joudutaan” ja kuraattorin asiakkaana oleminen saatetaan kokea rangaistuksenomaisena. (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b).

Yhteistyön haasteeksi Suomen kontekstissa koetaan myös se, että kuraattorit istuvat usein toimistossa ja heille ohjataan asiakkaita sinne. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista vertailla kuraattoreiden työnkuvaa eri maissa. Yhdysvalloissa kuraattorit liikkuvat enemmän oppilaiden keskuudessa käytävillä ja vastualueet kuraattoreiden välillä on jaettu selkeämmin pieniksi osiksi (Holmberg-Kalenius & Kaituri 2022b). Kuraattoreiden tehtävänkuvaa muuttaa myös vuoden 2023 alussa toimeenpantava SOTE-uudistus, jossa palveluita keskitetään enemmän, jolloin kuraattorit saattavat löytää itsensä hyvinvointikeskusten keskitetyistä palveluista. SOTE-uudistuksen vaikutukset kuraattoreihin olisi erittäin ajankohtainen jatkotutkimusaihe.

Moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta aineistostamme nousi vahvasti esille kuraattoreiden ja koulusosionomien tai kasvatusohjaajien välisen yhteistyön merkitys. Usein koulusosionomi saattaa olla se taho, jolle oppilas ensimmäisenä kertoo kokemastaan kiusaamisesta. Koulusosionomien työnkuvaa on jonkin verran tutkittu viime vuosina julkaistuissa opinnäytetyöissä, mutta kuraattorien ja koulusosionomien välisen yhteistyön tutkimiselle olisi tarvetta. Eri ammattilaisten välinen toimiva työnjako auttaa puuttumaan tehokkaammin kiusaamistilanteisiin.

Holmberg-Kalenius ja Kaituri (2022b) totesivat inklusiosta, että olisi mielenkiintoista tutkia, miten se näyttäytyy koulun henkilökunnan mielestä. Myös haastattelimamme kuraattorit ottivat esille, että inklusio tuo haasteita kouluihin, sillä erityisen tuen oppilaiden koetaan usein kiusaavan muita enemmän. Olisi mielenkiintoista tietää, onko kiusaamista enemmän erityisen tuen luokissa ja onko erityisen tuen oppilaisissa enemmän kiusaajia vai kiusattuja. Myös oppilaan maahanmuuttotaustan yhteyttä kiusaamiseen tai kiusatuksi tulemiseen olisi tärkeä tutkia lisää.

Opinnäytetyöprosessin aikana yritimme etsiä koulujen kiusaamisen vastaisia suunnitelmia koulujen verkkosivuilta, mutta useimmilla kouluilla ne eivät ole ainakaan julkisesti nähtävillä. Meitä ihmetyttää, miksi koulut eivät laita suunnitelmia julkisiksi ja vanhemmille helposti saataville. Vanhemman on erittäin vaikea selvittää, miten kiusaamisprosessin selvittäminen koulussa etenee. Jatkotutkimusaiheina voisi selvittää määrämuotoisella tutkimuksella, kuinka monessa koulussa on tehty oma kiusaamisen vastainen suunnitelma ja mitä siihen on sisällytetty. Jatkotutkimusaihe voisi olla myös kiusaamisen vastaisen suunnitelman luominen ja kehittäminen yhdessä jonkin koulun kanssa.

Suunnitelmat olisi tärkeää saada esille ja jalkautettua jokaisessa koulussa käytäntöön. Suullinen sopiminen ei riitä, sillä silloin ollaan pulassa henkilövaihdosten yhteydessä. Henkilövaihdosten merkityksestä puhuivat haastattelimamme kuraattorit. Jos esimerkiksi jonkin toimintamallin hyvin tunteva henkilö vaihtaa työpaikkaa, saattaa se aiheuttaa koulussa tietokatkoksen tai pahimmassa tapauksessa hyvin toimineen toimintamallin käyttö lakkaa. Jatkotutkimuksen aiheena olisi mahdollista tutkia henkilövaihdosten merkitystä kiusaamiseen puuttumisessa. Toimintamalleja olisi myös mahdollista tutkia laajemmin kuin tässä opinnäytetyössä oli mahdollista. Jo nyt meille selvisi, että kouluissa on useita paikallisia sovellutuksia valtakunnallisista malleista tai kokonaan omia toimintamallejaan. Olisi mielenkiintoista kerätä laajempi aineisto eri toimintamalleista. Jatkotutkimuksena olisi myös mahdollista tehdä vaikutavuustutkimusta eri mallien toimivuudesta erilaisissa kiusaamistilanteissa.

Lähteet

Painetut

Eskola J. & Suoranta J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Julin S. & Rumpu N. 2018. Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tampere: PunaMusta Oy.

Pesonen A, Nurmi R & Hannukkala M. 2018. Hyvän mielen koulu. Mielenterveystaitojen vahvistaminen yläkoulussa. Käsikirja. Suomen Mielenterveysseura.

Puusa, A. 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Puusa, A. 2020b. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli, C. 1999. 2. painos. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2017. 2. painos. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia. Koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Hakapaino Oy.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. Uudistettu painos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Vilka, H. 2021. 5. painos. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sähköiset

Arene 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Oy. Viitattu 16.3.2022. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Arman Pohjantähden alla 2021. Koulussa tajuttomaksi pahoinpideltyä 11-vuotiasta vainotaan yhä - Arman: ”Puhutaan kiusaamisesta, vaikka on kyse väkivallasta”. Nelonen. Viitattu 23.2.2022. <https://www.nelonen.fi/ohjelmat/arman-pohjantahden-alla/2156232-koulussa-tajuttomaksi-pahoinpideltya-11-vuotiasta-vainotaan-ya---arman-puhutaan-kiusaamisesta-vaikka-on-kyse-vakivallasta?page=1>

- Aseman Lapset ry. 2020. K-0 -kiusaamiseen puuttuva hanke. Viitattu 1.2.2022. <https://ase-manlapset.fi/toimintamuotomme/katusovittelu-kiusaamiseen-puuttuminen-ja-pasila-hanke/k-0-kiusaamiseen-puuttuva-hanke/>
- Birck, R. 2020. Pieni yhteisöllisyysopas - vinkkejä yhteisöllisyyden kehittämiseen. Käräjätörmän monisukupolvinen yhteisökylä -hanke. Viitattu 13.12.2021. <https://www.karaja-torma.fi/wp-content/uploads/2020/10/Riitta-Birck-Pieni-yhteisollisyysopas.pdf>
- Elo, S. & Lamberg, K. 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16. Viitattu 13.12.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160694>
- Gellin, M. 2021. Sovittelu kouluissa, oppilaitoksissa ja päiväkodeissa. Teoksessa Kantonen H., Hännikäinen-Uutela A-L. & Kiilakoski T. (toim.) Nuorisotyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. 40-44. Viitattu 8.2.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/505526/URNISBN9789523443723.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Gini, G. & Pozzoli, T. 2009. Association Between Bullying and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis. *Pediatrics* 2009; 123: 1059-1065. https://www.researchgate.net/publication/24171422_Association_Between_Bullying_and_Psychosomatic_Problems_A_Meta-analysis
- Haapakangas S. & Rousu S. 2018. Mitä kuuluu, pojat? Poikien valtasuhteet, väkivalta ja kiusaaminen koulussa. Viitattu 7.12.2021. <https://docplayer.fi/105532063-Mita-kuuluu-pojat-poikien-valtasuhteet-vakivalta-ja-kiusaaminen-koulussa-sari-haapakangas-kt-sami-rousu-leh-tori-kokemusasiantuntija.html>
- Haapakangas, S. & Rousu, S. 2021. Kouluväkivalta - yhdessä toimien ratkaisuihin. Suomen Vanhempainliitto. YouTube. Julkaistu 20.8.2021. Viitattu 23.2.2022. <https://youtu.be/2ouJi-HGcndw>
- Haataja, A., Konu, A., Koivisto, A-M & Joronen, K. 2017. Koulukiusaaminen ja psykosomaattinen oireilu 4-6.-luokkalaisilla tytöillä ja pojilla. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2017: 54: 76-89. Viitattu 23.3.2022. <https://journal.fi/sla/article/view/63650>
- Helakorpi, S. & Kivimäki, H. 2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2021: Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä - yksinäisyyden tunne on yleistynyt. THL. Tilastoraportti 30/2021. Julkaistu 17.9.2021. Viitattu 13.12.2021. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143063>
- Hästbacka, N. 2018. Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen. Tapaustutkimus Aseman lapset ry:n K-0-hankkeesta. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu. Viitattu 7.12.2021. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/2018_hastbacka_monialainen_verkosto-tyo_pdf.pdf
- Juhila, K. 2021a. Koodaaminen. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/koodaaminen/>
- Juhila, K. 2021b. Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- KAA 5/2021 vp. Kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamiseksi rikoslakiin. Viitattu 23.2.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/KAA_5+2021.pdf

- Kaltiala-Heino, R., Ranta, K. & Fröjd, S. 2010. Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. *Duodecim* 2010; 126: 2033-2039. Viitattu 23.3.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo99043>
- Karhu, A. 2018. Check in, check out! Käyttäytymisen tehostettua tukea lähikoulussa. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.9.2022. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59198/978-951-39-7522-%207_vaitos24082018.pdf?sequence=1
- Kiilakoski, T. 2009. Viiltoja - analyysi kouluväkivallasta Jokelassa. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 28. Viitattu 13.12.2021. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/viiltoja.pdf>
- Kirsi, K. 2020. Alaikäisten välillä jälleen rajua väkivaltaa Vantaan Koivukylässä: yläkoululainen hakattiin tajuttomaksi - poliisi selvittää liittyvätkö koulujen tapahtumat toisiinsa. YLE. Viitattu 23.2.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11568213>
- Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa 2020. Opetushallitus. Viitattu 2.11.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf
- Koivuranta, E. 2021. Nuoria on psykiatrisessa hoidossa enemmän kuin koskaan, ja korona on vain yksi syy: kuuntele, miksi vika on professorin mielestä yhteiskunnassa. YLE. Viitattu 23.2.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11899434>
- Konu, A. 2018. Koulun hyvinvointiprofiili 2017-2018: alaluokat 4-6. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Julkaistu 18.6.2018. Viitattu 23.3.2022. <https://services.fsd.tuni.fi/catalogue/FSD3272>
- Koulurauhan julistus 13.8.2022. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 5.9.2022. https://cdn.mll.fi/prod/2022/06/17081156/koulurauhan_julistus_suomi_2022_a4.pdf
- Kulmalainen, T. 2014. Symbolinen väkivalta virallisen ja epävirallisen koulun rakenteissa. *Etnografinen analyysi sosiaalisesta kiusaamisesta ja tyttöjen kaverisuosiosta yläkoulussa. Sosiologia* 3/2014. 225-241. <https://www.doria-fi.nelli.laurea.fi/handle/10024/116978>
- Kuula-Luumi A. 2019. Teoksessa Vuori J. (toim.). Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 17.3.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/laadullisen-aineiston-anonymisointi/>
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. 2020. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020: 3a. Viitattu 13.12.2021. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>
- Lehmuskallio, M., Leskinen, E. & Vinberg, I. 2021. Oppilaiden välinen kiusaaminen alakoulun liikuntatilanteissa. *Liikunta & Tiede* 58 (2), 62-70. Viitattu 23.3.2022. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2021/lt_2_2021_s62-70.pdf
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2022. Koulurauha-ohjelma. Viitattu 5.9.2022. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/koulurauha/koulurauha-ohjelma/>
- Munukka J. 2019. Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla: ”Jättää aikamoisia traumoja kiusatulle”. YLE. Viitattu 7.2.2022. <https://yle.fi/aihe/artikeli/2019/01/09/ylistettya-kiva-koulu-ohjelmaa-kaytetaan-jopa-vahingollisella-tavalla-jattaa>

Nironen, S., Kirsi, K. & Forsberg, T. 2020. Rakennusmies löysi pojan ruumiin töihin tullessaan Helsingin Koskelassa - uhri oli tuttu murhasta epäillyille kolmelle 16-vuotiaalle pojalle. YLE. Viitattu 23.2.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11688841>

Non Fighting Generation 2022. Kiusaamisen vähentäminen. Viitattu 25.8.2022. <https://nfg.fi/seis-kiusaamiselle/>

Opetushallitus 2022. Kurinpitokeinot ja turvaamisohjeet perusopetuksessa. Viitattu 18.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kurinpitokeinot-ja-turvaamistoimenpiteet-perusopetuksessa>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Sitouttava kouluysteistyö. Kansallisen toimintamallin kehittäminen perusopetukseen 2021-2023. Viitattu 12.9.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163091/Sitouttava%20kouluysteisty%C3%B6ty%C3%B6.pdf>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2020. Viitattu 4.3.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Viitattu 4.3.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

Paju, P. 2016. Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 108. Viitattu 20.3.2022. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulua_on_kaytava.pdf

Peda.net 2022. Pro-koulu. Viitattu 17.4.2022. <https://peda.net/joensuu/alakoulut/suhmuran-koulu/pro-koulu>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Viitattu 26.10.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Perusopetuslaki 1267/2013. Viitattu 6.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131267>

Perälä, M-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö, P-L. 2015. Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen. Viitattu 21.4.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>

Rissanen M., Kola-Torvinen P, Korpilahti U & Hietanen-Peltola M. 2019. Väkipalva, kiusaaminen ja häirintä kouluissa ja oppilaitoksissa. Teoksessa Korpilahti, U, Kettunen, H., Nuotio E., Jokela S., Nummi, V A., Lillsunde P.(toim.) Väkipalvaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkipalvan ehkäisystä 2020-2025. Viitattu 20.4.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Rovaniemen kaupunki 2022. K-0 Kiusaamisen vastainen toiminta. Viitattu 17.4.2022. <https://www.rovaniemi.fi/Palvelut/K-0-kiusaamisen-vastainen-toiminta/f7bd980c-57fa-4b17-8be5-3982571f0185>

Rumpu, N., Markkanen, E-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M., Romantschuk, M. & Sainio, M. 2022. Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi. Keskeisimmät tulokset seitsemästä arvioidusta menetelmästä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Viitattu 12.9.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/08/KARVI_T1022.pdf

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.12.2021. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sainio, M., Veenstra R., Huising, G. & Salmivalli C. 2011. Victims and their defenders: A dyadic approach. *International Journal of Behavioral Development*. 35(2) 144-151. Viitattu 21.4.2022. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.701.1464&rep=rep1&type=pdf>

Sunnari, V., Heikkinen, M. & Kuorikoski, N. 2003. Johdanto. Teoksessa Sunnari, V., Kangasvuo, J. Heikkinen, M. & Kuorikoski, N. Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - seksuaalisoinut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulun yliopiston oppimateriaalia E 1. Oulu: Yliopistopaino. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514269799.pdf>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 6.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Talentia 2021. Kuraattoripalveluiden henkilöstömitoitus hyväksytty - tulevaisuudessa asiakasmäärää edelleen pienennettävä. 10.12.2021. Viitattu 18.3.2022. <https://www.talentia.fi/uutiset/kuraattoripalvelujen-henkilostomitoitus-hyvaksyty-tulevaisuudessa-asiakasmaaraa-edelleen-pienennettava/>

Tietosuoja laki 1050/2018. Viitattu 16.3.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>

Tukikeskus Valopilkku 2021. Harjulan Setlementti ry. Lahti. Viitattu 7.12.2021. <https://www.valopilkkuja.fi/tietoa-kiusaamisesta/koulukiusaaminen/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyiden käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.3.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2022 vp-KAA 5/2021 vp. Eduskunta. Julkaistu 26.10.2022. Viitattu 13.11.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/LaVM_11+2022.pdf

Valopilkkuja_yleisesite. 2022. Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus VALOPILKKU. Tietoa, tukea ja apua kiusaamista kokeneille sekä kiusattujen lasten vanhemmille. Viitattu 7.12.2021. https://bin.yhdistysavain.fi/1562533/vWJ0tbwsNSrYn2rVzNRY0UYg9v/Valopilkku_yleisesite.pdf

Vantaa 2022. Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen. Viitattu 2.11.2022. <https://www.vantaa.fi/fi/kiusaamisen-ehkaisy-ja-puuttuminen>

Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 17.3.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

WHO 2016. Inspire. Seven Strategies for Ending Violence Against Children. Viitattu 20.4.2022. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/246212/WHO-NMH-NVI-16.7-eng.pdf;jsessionid=68C175C24DD925590BA9432EE2250646?sequence=1>

Wiss, K. 2019. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa - TEAviisari. Teoksessa Korpilahti, U. Kettunen, H., Nuotio E., Jokela S., Nummi, V A., Lillsunde P.(toim.) Väkivallaton lapsuus - toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025. Viitattu 20.4.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1991. Viitattu 6.2.2022. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Julkaisemattomat

Holmberg-Kalenius, T. & Kaituri, N. 2022a. Alkukeskustelu opinnäytetyöstä 17.1.2022. Tukikeskus Valopilkkü. Harjulan Setlementti ry. Lahti

Holmberg-Kalenius, T. & Kaituri, N. 2022b. Palautekeskustelu opinnäytetyöstä 25.10.2022. Tukikeskus Valopilkkü. Harjulan Setlementti ry. Lahti.

Uutela, T. 2021. Perheohjaajan haastattelu 30.9.2021. Keski-Uudenmaan Sote. Tuusula.

Kuviot

Kuvio 1: Luokkakaverit tulevat väliin, jos jotain oppilasta kiusataan (tiedot: Konu 2018)..... 19

Taulukot

Taulukko 1: Kiusaamisprosessin rooleja (Salmivalli 2017, 40) 20

Taulukko 2: Toimintamallit ja toimenpideohjelmat lyhyesti 37

Taulukko 3: Esimerkki teemoittelusta..... 47

Liitteet

Liite 1: Tutkimusluvut.....	85
Liite 2: Teemahaastattelun runko	94
Liite 3: Tutkittavan informointilomake	95
Liite 4: Tutkittavan suostumuslomake	100
Liite 5: Huoneentaulut.....	102

Liite 1: Tutkimusluvut

Kunta 1

		VIRANHALTIJAPÄÄTÖS	
	Sivistys- ja hyvinvointitoimiala		
	Sivistysjohtaja	24.03.2022	
	Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti [REDACTED] asianhallintajärjestelmässä.		

Tutkimuslupa; Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja Uudenmaan alueen peruskouluissa

Satu Saastamoinen ja Anton Klemola opiskelevat Laurea-ammattikorkeakoulussa. Tutkimusluvan aiheena on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinot Uudenmaan alueen peruskouluissa. Tutkimussuunnitelman tekijät haastattelevat opettajien lisäksi koulukuraattoreita.

Hallintosäännön 33 §:n 13 kohdan mukaan toimialajohtaja päättää tutkimusluvista.

Päätös

Päätän myöntää Satu Saastamoiselle ja Anton Klemolalle tutkimusluvan, sillä edellytyksellä, että he noudattavat tutkielman laatimisessa vaitiolo- ja salassapitosäännöksiä. Lisäksi edellytän, että he toimittavat valmiin tutkimuksen allekirjoittaneelle.

Allekirjoitus

[REDACTED]
Sivistysjohtaja

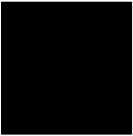

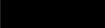
Liitteet

Nähtävillä

[REDACTED] kunnan internetsivuilla 25.3.2022

Jakelu

hakijat
opetuspäällikkö
kasvun ja oppimisen tuen päällikkö

 VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
 Sivistos- ja hyvinvointitoimiala
 Sivistosjohtaja 24.03.2022
 Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

OIKAISUVAATIMUSOHJEET

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla tuomioistuimeen.

Oikaisuvaatimusoikeus

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä:

- Se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen), sekä
- Kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimusaika

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimus on toimitettava kunnan kirjaamoon määräajan viimeisenä päivänä ennen kirjaamon aukioloajan päättymistä.

Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä. Käytettäessä tavallista sähköistä tiedoksiantoa asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, kolmantena päivänä viestin lähettämisestä.

Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa.

Tiedoksisaantipäivää ei lueta valitusajaksi. Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto tai arkipäivä, saa valituksen tehdä ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.

Oikaisuvaatimuksen muoto ja sisältö

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Myös sähköinen asiakirja täyttää vaatimuksen kirjallisesta muodosta.

Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava

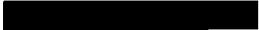
- Päätös, johon haetaan oikaisua
- Miten päätöstä halutaan oikaistavaksi
- Millä perusteella oikaisua vaaditaan

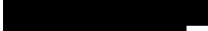
Oikaisuvaatimuksessa on lisäksi ilmoitettava tekijän nimi, kotikunta, postiosoite ja puhelinnumero. Jos oikaisuvaatimus päätös voidaan antaa tiedoksi sähköisenä viestinä, yhteystietona pyydetään ilmoittamaan myös sähköpostiosoite.

Oikaisuvaatimusviranomaisen

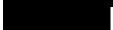
Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, on kunnan kunnanhallitus.

Kirjaamon yhteystiedot:

Käyntiosoite:

Postiosoite:

Sähköposti:

Puhelinnumero:

Kunta 2

██████████ Opetuspäällikkö tutkimuslupa	Viranhaltijapäätös 22.04.2022	1 (4) § 47
---	---	---------------

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty ██████████ asianhallintajärjestelmässä

Tutkimuslupa, Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja Uudenmaan alueen peruskouluissa

Laurea-ammattikorkeakoulun Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen - koulutusohjelman opiskelijat Satu Saastamoinen ja Anton Klemola anovat tutkimuslupaa ██████████ kunnan opetuspalveluista YAMK-opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen nimi on Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja Uudenmaan alueen peruskouluissa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää epäsuoran kouluväkivallan ilmenemismuotoja ja puuttumisen keinoja peruskouluissa. Tarkoituksena on selvittää, mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, johon aineisto kerätään kuraattoreita haastattelemalla. Haastattelut toteutetaan joko sähköisesti Teamsin välityksellä tai sovittaessa opinnäytetyön tekijät tulevat kouluille haastattelemaan kuraattoria. Haastattelut nauhoitetaan.

Yksikkö, jossa tutkimus tehdään on ██████████ kunnan alakoulut.

Aineiston keruu-aika on huhti-toukokuu 2022. Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika on joulukuussa 2022.

Kasvun ja oppimisen tuen päällikkö ██████████ puoltaa tutkimusluvan myöntämistä.

Liitteet:

1 Tutkimussuunnitelma_Anton ja Satu_26.1.2022

Päätöksen peruste

Sivistyksen toimialueen toimintasääntö 1.12.2021 alkaen, opetuspäällikön toimivaltuudet

Päätös

Myönnän tutkimusluvan anomuksen mukaisesti.

Tutkimustyössä ja aineiston käsittelyssä tähdennetään erityisesti vaitiolovelvollisuutta. Tutkimus ei saa sisältää henkilöiden tunnistetietoja eikä tutkimuksesta synny rekisteriä. Aineisto tulee käsitellä loppuraportissa ilman nimiä ja tunnistamattomana tilastotietona. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksen tekijä huolehtii suostumusten pyytämisestä. Tutkimustyötä sitoo tutkimustyön yleiset eettiset periaatteet ja tutkimusaineisto tulee hävittää tutkimuksen valmistuttua. Valmiista tutkimusraportista edellytetään lähettämään kappaleet luvan myöntäneelle taholle.

Tiedoksi

Satu Saastamoinen, ██████████, kasvatus- ja sivistyslautakunnan puheenjohtaja, kasvatus- ja sivistyslautakunta

██████████
Opetuspäällikkö
tutkimuslupa

Viranhaltijapäätös
22.04.2022

2 (4)
§ 47

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty ██████████ asianhallintajärjestelmässä

Allekirjoitus

██████████ opetuspäällikkö

Viranhaltijapäätöksen nähtävänäolo

Viranhaltijapäätös on julkaistu kunnan yleisessä tietoverkossa 22.4.2022.

██████████
Opetuspäällikkö
tutkimuslupa

Viranhaltijapäätös
22.04.2022

3 (4)
§ 47

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty ██████████ asianhallintajärjestelmässä

Oikaisuvaatimus

§ 47

Oikaisuvaatimusohje

Päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Tiedoksisaanti

Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, 3 päivän kuluttua sähköpostin lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Tiedoksisaantipäivää tai sitä päivää, jona päätös on asetettu nähtäväksi yleiseen tietoverkkoon, ei lueta määräaikaan.

Oikaisuvaatimuksen muoto ja sisältö

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Myös sähköinen asiakirja täyttää vaatimuksen kirjallisesta muodosta.

Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava

- päätös, johon haetaan muutosta
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan
- muutoksenhakijan nimi ja kotikunta
- postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset muutoksenhakijalle voidaan toimittaa.

Jos oikaisuvaatimuksen tekijän puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä, kirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta. Asiamiehen, ellei tämä ole asianajaja tai julkinen oikeusavustaja, on liitettävä oikaisuvaatimuskirjelmään valtakirja.

Oikaisuvaatimuksessa on lisäksi ilmoitettava postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset oikaisuvaatimuksen tekijälle voidaan toimittaa.

Oikaisuvaatimuksen tekijän, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava oikaisuvaatimuskirjelmä. Sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä.

Oikaisuvaatimuksen toimittaminen

Oikaisuvaatimus on toimitettava ██████████ kunnalle virka-aikana ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä käyttäen alla olevia yhteystietoja:

██████████ kunta, Kasvatus ja sivistyslautakunta

osoite: ██████████

sähköposti: ██████████

puh. vaihde: ██████████

██████████
Opetuspäällikkö
tutkimuslupa

Viranhaltijapäätös
22.04.2022

4 (4)
§ 47

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty ██████████ asianhallintajärjestelmässä

Oikaisuvaatimuksen voi toimittaa myös henkilökohtaisesti tai asiamiehen välityksellä
██████████ kunnan asiakaspalvelupisteeseen os. ██████████
Avoimna ma-to klo 8.00-15.00 ja pe klo 8.00-12.00.

Kunta 3

Suomenkielisten
opetuspalvelujen johtaja
Yleinen päätös

Viranhaltijapäätös
31.03.2022

Sivu 1

Tutkimuslupapäätös: Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttuminen Uudenmaan alueen peruskouluissa

Laurea ammattikorkeakoulun opiskelijat, sosionomi (AMK) Siru Saastamoinen ja Anton Klemola ovat lähettäneet tutkimuslupahakemuksen nimeltä Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttuminen Uudenmaan alueen peruskouluissa. Tutkimuksen tavoitteena on koota ja levittää hyväksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi.

Tutkimus on YAMK-opinnäytetyö ja tutkimus toteutetaan teemahaastatteluna, jonka otantana on kaksi koulukuraattoria [redacted] peruskoulusta. Tutkimuksen toteutusaika on huhtikuu 2022 ja valmistusaika joulukuu 2022.

Tutkimusryhmään kuuluvat:

Siru Saastamoinen, sosionomi (AMK), Laurea-ammattikorkeakoulu
Anton Klemola, sosionomi (AMK), Laurea-Ammattikorkeakoulu
[redacted] tutkimuksen ohjaaja

Päätöksen peruste

[redacted] kunnan hallintosääntö §64 kohta 19.

Päätös

Päätän myöntää tutkimusluvan Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoille Siru Saastamoiselle sekä Anton Klemolalle opinnäytetyöhön "Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttuminen Uudenmaan alueen peruskouluissa" liittyvän teemahaastattelututkimuksen tekemiseen [redacted] peruskouluissa huhtikuussa 2022 tutkimussuunnitelmassa esitetyllä tavalla ja tutkimuksen eettisiä ohjeita noudattaen. Opinnäytetyön valmistuttua tutkijoiden tulee lähettää tutkimuksesta kopio [redacted] kirjaamoon.

Tämän päätöksen täytäntöönpano Kuntalain 143 § mukaan.

Päätös pannaan täytäntöön odottamatta sen lainvoimaisuutta.

Tämä päätös on nähtävänä yleisessä tietoverkossa ja kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun päätös on nähtävänä kunnan verkkosivuilla.

Tästä päätöksestä ei tarvitse ilmoittaa hallintosäännön 24 §:ssä tarkoitetulla tavalla valvovalle viranomaiselle, joka on ilmoitettu tiedoksi-kohdassa.

[redacted]
Suomenkielisten opetuspalvelujen johtaja

[REDACTED] **Viranhaltijapäätös** Sivu 2
[REDACTED] 31.03.2022 [REDACTED]
Suomenkielisten
opetuspalvelujen johtaja
Yleinen päätös

Lisätiedot:
puh. [REDACTED] (vaihde)

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu [REDACTED] kunnan asianhallintajärjestelmässä.
Denna handling har undertecknats elektroniskt i [REDACTED] kommuns ärendehanteringssystem.

Tiedoksi Siru Saastamoinen, Anton Klemola

Kunta 4

VL: Tutkimuslupa

[REDACTED]

Lähetäjä: [REDACTED]
Lähetetty: tiistai 3. toukokuuta 2022 11:58
Vastaanottaja: Siru Saastamoinen <Siru.Saastamoinen@student.laurea.fi>
Aihe: VS: Tutkimuslupa

Jep, hyvä kun muistutit, nyt on myönnetty.

[REDACTED]

[REDACTED]

Lähetäjä: [Siru Saastamoinen](#)
Lähetetty: tiistai 3. toukokuuta 2022 11:34
Vastaanottaja: [REDACTED]
Aihe: Tutkimuslupa

Hei,
onkohan tutkimuslupa myönnetty? Toivomme saavamme luvan haastatteluille mahdollisimman pian, jotta ehtisimme sopia haastatteluiden ajankohdat ennen kesälomia.

ystävällisin terveisin; Satu Saastamoinen

Lähetäjä: Siru Saastamoinen
Lähetetty: maanantai 25. huhtikuuta 2022 8.47
Vastaanottaja: [REDACTED]
Kopio: Anton Klemola <Anton.Klemola@student.laurea.fi>
Aihe: Tutkimuslupa

Hei, liitteenä valmis pohja tutkimusluvan myöntämistä varten.
ystävällisin terveisin;

Satu Saastamoinen
Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen
kehittäminen (YAMK) S21
LAUREA-ammattikorkeakoulu

www.laurea.fi

Liite 2: Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelu etenee etukäteen määriteltyjen teema-alueiden mukaisesti, mutta teemojen sisällä keskustelu voi vaihdella eri tavoin.

- Kuvaile itseäsi ja työtäsi. Mitä meidän olisi hyvä tietää teistä?

Kouluväkivaltatilanteiden ilmeneminen

- Miten kouluväkivalta näkyy tällä hetkellä kuraattoreiden työssä?
- Mitä tulee mieleen termistä ”epäsuora kouluväkivalta”? Mitä se mielestänne tarkoittaa?
- Mitä eroa on mielestäsi koulukiusaamisella ja kouluväkivallalla?
- Miten epäsuorat kouluväkivaltatilanteet havaitaan, tai miten ne tulevat esille?
- Millaisia kokemuksia teillä on pitkittyneistä kouluväkivaltatilanteista?

Yhteisöllisyys

- Mistä tunnistaa yhteisöllisen oppilasryhmän/luokan?
- Miten koulussanne huomioidaan yhteisöllisyys?
- Millaisia sosiaalisia rooleja kouluväkivaltatilanteissa muodostuu oppilaiden välille?

Moniammatillinen yhteistyö

- Miten moniammatillista yhteistyötä hyödynnetään koulussanne kouluväkivaltatilanteiden selvittelyssä?
- Mitkä asiat voisivat helpottaa kuraattoreita kouluväkivallan ehkäisyn ja puuttumisen tehtävässä?

Vaikuttavuus

- Millaisia toimintamalleja koululla on käytössä, (esimerkiksi KiVa, jokin muu, mikä?)
- Miten toimintamallia käytännössä toteutetaan pitkittyneissä, epäsuorissa kouluväkivaltatilanteissa?
- Miten arvioisit niiden vaikuttavuutta? Miten kehittäisit näitä toimintamalleja?

Liite 3: Tutkittavan informointilomake

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja Uudenmaan alueen peruskouluissa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan epäsuoran kouluväkivaltan ilmenemismuotoja ja puuttumisen keinoja peruskouluissa. Tavoitteena on koota ja levittää hyviksi havaittuja käytäntöjä epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Olemme arvioineet, että sovellutte tutkimukseen, koska työskentelette kuraattorina peruskoulussa ja teillä on asiantuntijatietoa tutkimuksemme aiheesta. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta työhönne kuraattorina.

Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi. Olemme kiinnostuneita siitä, että: miten puututaan, milloin puututaan, miksi tilanne on päässyt pitkittymään, miten tilannetta lähdetään ratkomaan, ketkä osallistuvat, millaiseen lopputulokseen päästään ja millä keinoin. Toivomme teidän kertovan omia ajatuksianne ja näkemyksiänne aiheesta. Tarkoituksena on selvittää mitä erilaisia hyviä käytäntöjä on jo olemassa kouluväkivaltaan puuttumisessa, sekä millaista tukea tilanteisiin toivoisitte.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimuksen toteuttajat ovat Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat Anton Klemola ja Satu Saastamoinen. Klemola ja Saastamoinen opiskelevat Laureassa sosionomi YAMK-koulutusta nimeltään Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen. Klemola ja Saastamoinen vastaavat tutkimuksen toteutuksesta osana opinnäytetyötään. Laurea-ammattikorkeakoulusta Klemolan ja Saastamoisen ohjaavana opettajana toimii *****, joka toimii tutkimuksen aikana opiskelijoiden tukena ja myös arvioi lopullisen opinnäytetyön.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimus on laadullinen tutkimus, johon aineisto kerätään teitä haastattelella. Teiltä ei vaadita valmistautumista etukäteen haastattelutilanteeseen. Haastattelutilanne kestää 30 minuuttia ja haastattelut toteutetaan joko sähköisesti Teamsissa tai opinnäytetyön tekijät matkustavat koululle. Haastattelut nauhoitetaan. Teiltä ei vaadita muuta ajankäyttöä kuin haastatteluun osallistuminen.

Tutkimus toteutetaan siten, että haastateltavien yksittäiset vastaukset eivät erotu tuloksista. Aineisto anonymisoidaan käyttämällä nimien sijasta koodeja, joten yksittäisiä vastauksia ei voi yhdistää teihin.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta. Matkustuskuluja ei muodostu tutkittaville.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimuksessa on kyseessä opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Valmis opinnäytetyö lähetetään myös haastateltaville sähköpostiin sekä tutkimusluvasta päättäneille tahoille tiedoksi.

Tutkimuksen päättymisen

Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen, jos opinnäytetyön tekeminen keskeytyy jostain syystä. Syynä keskeytymiseen voivat olla esimerkiksi opinnäytetyön tekijöiden muuttunut elämäntilanne tai opinnäytetyön aiheen vaihtuminen. Mikäli tutkimus keskeytyy, tutkittavia informoidaan sähköpostitse keskeytyksestä ja siihenastisista tutkittavaa koskevista tuloksista.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Opinnäytetyötekijä
Nimi: Anton Klemola
Puh. *****
Sähköposti: *****

Opinnäytetyötekijä
Nimi: Satu Saastamoinen
Puh. *****
Sähköposti: *****

Opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: *****
Nimi: *****
Korkeakoulu: Laurea-ammattikorkeakoulu
Puh. *****
Sähköposti: *****

Tutkimuksen tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa käsitellään teitä koskevia henkilötietoja voimassa olevan tietosuojalainsäädännön (EU:n yleinen tietosuoja-astus, 679/2016, ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö) mukaisesti. Seuraavassa kuvataan henkilötietojen käsittelyyn liittyvät asiat.

Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan tahoa, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Rekisterinpitäjä voi olla korkeakoulu, toimeksiantaja, muu yhteistyötaho, opinnäytetyöntekijä tai jotkut edellä mainituista yhdessä (esim. korkeakoulu ja opinnäytetyöntekijä yhdessä).

Tässä tutkimuksessa henkilötietojen rekisterinpitäjänä ovat opinnäytetyöntekijät.

Voitte kysyä lisätietoja henkilötietojenne käsittelystä rekisterinpitäjän yhteyshenkilöltä

Rekisterinpitäjän yhteyshenkilön nimi: Anton Klemola

Organisaatio: Laurea-ammattikorkeakoulu

Puh. *****

Sähköposti: *****

Tutkimuksessa teistä kerätään seuraavia henkilötietoja

Henkilötietojen käsittely on oikeutettua ainoastaan silloin, kun se on tutkimukselle välttämätöntä. Kerättävät henkilötiedot on minimoitava, niitä ei saa kerätä tarpeettomasti tai varmuuden vuoksi.

Kerättävät henkilötiedot

Henkilötietotyyppi	Käsittelyperuste
Nimi (etu- ja sukunimi)	Suostumus
Sähköpostiosoite	Suostumus

Tässä tutkimuksessa henkilötietoina kerätään nimi, jotta voimme varmistua oikeasta haastateltavasta ja vahvistaa suostumuksenne tutkimukseen osallistumisesta. Lisäksi henkilötietoina kerätään sähköpostiosoite, jotta teidät voidaan kutsua videopuhelulla tehtävään haastatteluun. Teillä ei ole sopimukseen tai lakisääteeseen tehtävään perustuvaa velvollisuutta toimittaa henkilötietojanne vaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimuksessa kerätään henkilötietojanne myös seuraavista lähteistä

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietojanne muista lähteistä.

Henkilötietojenne suojausperiaatteet

Henkilötietojen keräämiseen tutkimuksessa käytetään e-lomaketta Microsoft Forms -alustalla. E-lomaketta käytetään tutkittavan suostumuksen yhteydessä, jolloin tutkittava antaa oman nimensä lomakkeelle. E-lomakkeella annettuihin vastauksiin pääsy on vain opinnäytetyöntekijöillä kirjautumalla sähköpostilla ja salasanalla.

Sähköpostijärjestelmää käytetään suostumuslomakkeen vastauslinkin lähettämiseen ja teidän kutsumiseen videopuheluna Teamsissa tehtävään haastatteluun. Sähköpostiosoitetta ei tallenneta sähköpostiohjelman ulkopuolelle.

Henkilötietojenne käsittelyn tarkoitus

Henkilötietojenne käsittelyn tarkoitus on varmistaa tutkimuksen sujuva eteneminen ja luotettavuus. Nimen perusteella varmistumme siitä, että haastattemme oikeata henkilöä ja että olette antaneen suostumuksenne haastatteluun. Sähköpostiosoitetta käytetään suostumuslomakkeen linkin ja tämän informointilomakkeen lähettämiseen sekä teidän kutsumiseenne sähköisesti tehtävään haastatteluun Teamsissa.

Henkilötietojenne käsittelyperuste

Käsittelyperusteena on suostumus.

Tutkimuksen kestoaja (henkilötietojenne käsittelyaika)

Tutkimus kestää yhteydenotostamme teihin joulukuun 2022 loppuun saakka. Henkilötietojanne käsitellään ja säilytetään 31.12.2022 klo 23:59 saakka.

Mitä henkilötiedoillenne tapahtuu tutkimuksen päätyttyä?

Henkilötiedot hävitetään tutkimuksen päättymisen jälkeen. Microsoft Forms-lomake poistetaan kokonaan ja sähköpostista poistetaan teidän kanssanne käydyt sähköpostiviestit.

Tietojen luovuttaminen tutkimusrekisteristä

Tietoja ei luovuteta tutkimuksen ulkopuolelle. Tietoja käsittelevät vain opinäytetyöntekijät Anton Klemola ja Satu Saastamoinen.

Henkilötietojenne mahdollinen siirto EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle

Tietojanne ei siirretä EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle.

Rekisteröitynä teillä on oikeus

Koska henkilötietojanne käsitellään tässä tutkimuksessa, niin olette rekisteröity tutkimuksen aikana muodostuvassa henkilörekisterissä. Rekisteröitynä teillä on oikeus:

- saada informaatiota henkilötietojen käsittelystä
- tarkastaa itseänne koskevat tiedot
- oikaista tietojanne
- poistaa tietonne (esim. jos peruutatte antamanne suostumuksen)
- peruuttaa antamanne henkilötietojen käsittelyä koskeva suostumus
- rajoittaa tietojenne käsittelyä
- rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus henkilötietojen oikaisusta, poistosta tai käsittelyn rajoittamisesta
- siirtää tietonne järjestelmästä toiseen
- sallia automaattinen päätöksenteko nimenomaisella suostumuksellanne
- tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsotte, että henkilötietojanne on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Voitte käyttää oikeuksianne ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään sähköpostitse osoitteessa *****

Tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja ei käytetä profilointiin tai automaattiseen päätöksentekoon

Henkilötietojen käsittely aineistoa analysoitaessa ja tutkimuksen tuloksia raportoitaessa

Teistä kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti lain-säädännön edellyttämällä tavalla. Yksittäisille tutkittavalle annetaan tunnus-koodi ja häntä koskevat tiedot säilytetään koodattuina tutkimusaineistossa. Ai-neisto analysoidaan koodattuna ja tulokset raportoidaan ryhmätasolla, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa ilman koodiavainta. Koodiavainta, jonka avulla yksittäisen tutkittavan tiedot ja tulokset voidaan tunnistaa, säilyt-tävät Anton Klemola ja Satu Saastamoinen 31.12.2022 klo 23:59 saakka eikä tietoja anneta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Lopulliset tutkimustulok-set raportoidaan ryhmätasolla eikä yksittäisten tutkittavien tunnistaminen ole mahdollista.

Tutkimusaineistoa säilytetään Anton Klemolan Laurea-ammattikorkeakoulun OneDrive for Business-pilvitalennuksessa 31.12.2022 klo 23:59 saakka, minkä jälkeen aineisto hävitetään. Aineistoon pääsy tapahtuu kirjautumalla sähköpos-tilla ja salasanaalla. Aineisto hävitetään, kun Anton Klemolan OneDrive for Busi-ness -tili suljetaan opinnäytetyön valmistuttua ja Anton Klemolan valmistuessa Laurea-ammattikorkeakoulusta.

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ei voida käyttää myöhemmin opinnäytetöissä tai muissa tutkimuksissa.

Liite 4: Tutkittavan suostumuslomake

Tutkittavan suostumus

Tässä lomakkeessa kysytään tutkimukseen osallistuvan suostumusta tutkimukseen osallistumisesta.

Pakollinen

1.Kirjoita tähän oma nimesi

Tutkimuksen nimi: Epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumisen keinoja Uudenmaan alueen peruskouluissa

Tutkimuksen toteuttajat:

Anton Klemola

opiskelija

Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen, Sosionomi (YAMK)

Laurea ammattikorkeakoulu

puh. *****

sähköposti: *****

Satu Saastamoinen

opiskelija

Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen, Sosionomi (YAMK)

Laurea ammattikorkeakoulu

puh. *****

sähköposti: *****

Ohjaava opettaja:

Laurea ammattikorkeakoulu

puh. *****

Minua on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää mitä hyviä käytäntöjä kouluissa on epäsuoraan kouluväkivaltaan puuttumiseksi.

Olen saanut tiedotteen tutkimuksesta ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimuksen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimuksen tietosuojaselosteeseen.

Osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Jos tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan tämän lomakkeen täyttämällä suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

2. Hyväksy osallistumisesi tutkimukseen valitsemalla "Osallistun tutkimukseen"

Osallistun tutkimukseen

Tämä ei ole Microsoftin luomaa tai suosittelemaa sisältöä. Lähettämäsi tiedot lähetetään lomakkeen omistajalle.

Liite 5: Huoneentaulut

Lapsille suunnattu huoneentaulu. Kuvat: Canva.com

EPÄSUORAN KIUSAAMISEN MUOTOJA

Epäsuoraa kiusaamista on vaikea havaita. Se voi olla esimerkiksi hiljaista, henkistä tai sosiaalista.

1 LÄPÄNHEITTO

Vitsailuksi naamioitua kiusaamista. Se mikä loukkaa, ei ole vitsi.

2 PORUKASTA ULOS SULKEMINEN

Sama henkilö jätetään toistuvasti yksin eikä oteta porukkaan mukaan (livenä tai sovelluksissa).

3 JUORUILU

Ilkeiden juorujen levittämistä ja selän takana pahan puhumista.

4 ILMEILY

Huokailua, silmien pyörittelyä tai tuijottamista epämukavan olon saamiseksi toiselle.

Tekijät:
Anton Klemola
Satu Saastamoinen

Ammattilaisille suunnattu huoneentaulu. Kuva: Canva.com

EPÄSUORAN KIUSAAMISEN MUOTOJA

Epäsuoraa kiusaamista on vaikea havaita. Se voi olla esimerkiksi hiljaista, henkistä tai sosiaalista.

